

9-185

JÓZSEF ATTILA
TUDOMÁNYEGYETEM
PEDAGÓGIAI-PSZICHOLÓGIAI
SZAKCSOPORT KÖNYVTÁRA

~~FAKULTÁCIÓ A GIMNÁZIUMBAN~~

/A MAKÓI JÓZSEF ATTILA GIMNÁZIUM KISÉRLETI
TAPASZTALATAI/

Gottl Frigyes

Bölcsészdoktori értekezés

Szeged, 1978.

T A R T A L O M

I.	A fakultativitás nemzetközi és hazai tendenciái	3
1./	A tudományos-technikai forradalom és a nevelés	3
2./	A megoldás keresése	8
a./	Nemzetközi próbálkozások	8
b./	Hazai kísérletek	14
c./	A Csongrád megyei modell	20
II.	A fakultativ tantárgycsoportos oktatási kísérlet a makói József Attila Gimnáziumban	23
1./	A kísérlet indokoltsága	23
2./	Feltételek	28
a./	A kísérlet személyi feltételei	28
b./	Tárgyi feltételek	36
c./	Dokumentáció	39
3./	Szervezési feladatok	43
4./	A megfigyelési és orientációs szakasz	47
a./	Célja	47
b./	A megfigyelési rendszer, feljegyzések a tanulókról	48
c./	Szintfelmérések és eredménymérések	51
d./	A felzárkóztató foglalkozások	55
e./	A tanulók orientálása	61
f./	Az orientáló tevékenység hatékonysága, értékelése	66
5./	A specializáló - differenciáló szakasz	77
a./	Célja	77
b./	A tantárgycsoportok kialakítása	80
c./	A tantárgycsoport- és iskolatévesztők problémája	86
d./	Az osztálykeretek megbontásának hatása	89

e./ A tantárgycsoportok munkája	101
f./ Az osztályozás és értékelés problémái	110
g./ Tapasztalatok	114
6./ Az első mérhető eredmények	116
a./ A gyakorlati képzés	116
b./ Az első érettségi vizsgák tapasztalatai	118
c./ A felvételi vizsgák eredményei	122
III. Általánosítható konklúziók	128
Jegyzetek	137
Irodalom	143
Mellékletek /I.-XXX./	149

I. A FAKULTATIVITÁS NEMZETKÖZI ÉS HAZAI TENDENCIÁI

1./ A tudományos - technikai forradalom és a nevelés

Ma már közhelynek hat: a gyorsuló idő évtizedeit éljük. A tudományos ismeretek felezési ideje rohamosan csökken. A szédületes iramban száguldó tudomány és technika világszerte egyre türelmetlenebb kérdéseket intéz társadalomhoz, termeléshez. E sürgető kérdések előtt a pedagógia és a pszichológia sem térhet ki.

"A világ, a munka átalakításának a folyamata, az élet változása meggyorsult, és egyre gyorsabb. Egy generáció életében több történik, mint azelőtt évszázadok alatt. Ha a nevelés csak a régi átadására törekednék, és nem tenné alkalmassá az ifjakat és a felnőtteket egyaránt a gyors változások aktív követésére, nem töltené be társadalmi feladatát. Nem véletlen tehát, hogy korunkban a nevelés konzerváló funkciójáról egyre inkább a jövőre felkészítő funkcióra tevődik át a hangsúly mind a pedagógiában, mind a nevelés gyakorlatában." ¹

A pedagógia és a nevelési gyakorlat új funkciójából egy sor feladat és jó néhány aggályoskodó kérdés is következik. Nézzük először a feladatokat! "... a tudományos-technikai forradalom kibontakozása megváltoztatta a műveltség egész korábbi koncepcióját: a humán műveltségi anyaggal szemben a természettudományos, műszaki és gyakorlati ismeretek fontosságát állította előtérbe..." "A tudományos-technikai forradalom kibontakozásának időszakájában vált jellegzetessé az a törekvés, hogy az iskola nem annyira tényanyagok közlését tekinti feladatának, ... hanem az ember felfedező és tájékozódó képességének kialakítását." ² Ezt a világméreteken érvényes megállapítást a szocialista társadalom viszonyai között további ismérvekkel toldhatjuk meg: "Készítsen fel az iskola az önművelésre, a továbbképzésre is, neveljen önálló mun-

kára, gondolkodásra. Az iskola ily módon nemcsak a tudományok gyors fejlődésével számol, hanem az ismeretanyag gyors elavulásával is. Ezt megköveteli az iskolától a szocializmusban a társadalom mobilitásának a ténye, továbbá a tudományos-technikai forradalom eredményei és követelményei is. Tulhaladottá váltak tehát a befejezett képzésről vallott elképzelések." ³ Ez utóbbi megállapítás olyannyira találó, hogy a pedagógiai szakirodalom egyre gyakrabban az iskola falai közül kilépő művelődésről, "tanuló társadalom"-ról beszél. ⁴

Az új szituációban a tudomány, a technika, a termelés további és egyre gyorsabb fejlesztésének követelménye a társadalommal, ezen belül az iskolarendszerrel szemben nyilván új feladatokat határoz meg. Ennek konzekvenciáit nemcsak a szocialista társadalom, hanem - saját érdekében - a tőkés rendszer is szükségképpen levonja, ha nem is egyforma céllal és következetességgel. "A permanens művelődés, az élethosszig tartó művelődés egyszersmind napirendre tűzi a művelődés, s ezen belül az oktatás demokratizálásának bonyolult kérdéseit is, a tudományos - technikai forradalom viszonyai között... A gyorsabb előrehaladás a technika fejlesztése terén megköveteli a műveltség jelentős fejlesztését, hiszen a forradalom nemcsak a technikában, hanem az emberben is kibontakozik" - hívja fel a figyelmet Fukász György egy hallatlanul fontos összefüggésre. ⁵ A technikában és emberben lezajló forradalom egyaránt a közoktatás demokratizálása, egységesítése irányába mutat. Nem véletlen, hogy ennek programját éppen két tőkés országbeli tudós fogalmazta meg. Az 1947-ben elkészült Langevin - Wallon tervezet a társadalmi igazságosság elvének lényegét a közoktatásban így látja: "A közoktatásnak tehát mindenki számára egyenlő fejlődési lehetőségeket kell nyújtania; mindenki számára meg kell nyitnia a műveltséghez vezető utat; demokratizálnia kell, nem annyira a szelekció alkalmazásával, amely eltávolítja a néptől a legtehetségesebbeket, mint inkább az egész nemzet kulturá-

lis szintjének állandó emelésével... Minden gyermeknek, bármilyen legyen is családi, társadalmi, nemzeti származása, egyenlő joga van a személyiségében rejlő lehetőségek maximális kifejlődésére." ⁶ Megvalósulását az egységesség és differenciáció progresszív elvének érvényesülésétől remélték.

De vajon képes-e az oktatásügy megfelelni a követelményeknek? - az "oktatás világválsága" /1. Philip H. Coombs/ nem válik-e béklyójává a gazdasági-társadalmi haladásnak? - Milyen módon, milyen eszközökkel oldhatja meg az oktatásügy a súlyos, ujszerű és halasztást nem tűrő feladatokat? - E kérdések élénken foglalkoztatják az oktatásügy vezetőit és közkatonaíait. S az agályok nem egészen alaptalanok. "A konzervatív iskolai struktúra súlyos akadályja lehet az oktatás, képzés korszerűsítésének" - figyelmeztet a tétovázás veszélyére Fukász György. ⁷ Arra az összefüggésre is felhívják a figyelmet, hogy az azonos fejlettségű országok közül a konzervatív oktatásüggyel rendelkezők hamarosan leszakadnak, elmaradnak. Az oktatásügy alkalmassá tétele az új feladatok megoldására tehát nem belső ügye, hanem társadalmi érdek. S ugyancsak fel kell figyelniünk a következő jelzésre is: "A szakemberek ... világszerte a nevelési rendszerek legérzékenyebb pontjának az általánosan képző középiskolát tartják..." ⁸

Az első időszak bénító tehetetlenségét hamarosan a bizakodóbb, tenni vágyó felfogások váltották fel. "A pedagógia pesszimista megítélésével szemben azonban egyre határozottabban bontakozik ki az a felfogás, hogy a nevelés eredményesen alkalmazkodhat az élet különböző területein végbemenő változásokhoz, kielégítheti a társadalom és az egyén igényeit, ha a jelenleg még sokfelé uralkodó pedagógiai konzervativizmus szellemét az újítás szelleme váltja fel, ha az iskola nem szakad el a gyorsan mozgó élettől, hanem lehetőséget biztosít a gyermeki személyiség minden oldalu fejlesztésének" - álla-

pitja meg már 1970-ben Illés Lajosné a világ pedagógiai áramlatait értékelve. ⁹

A felvázolt helyzetkép azt látszik igazolni, hogy a tudományos - technikai forradalom és a társadalom által támasztott követelményekkel a pedagógia tudománya és a nevelés gyakorlata kész szembenézni. A természettudományokban jártas, kreatív, permanens önművelésre alkalmas emberek sokaságának kiművelése azonban csak egysegű, demokratikus iskolarendszerben, az egységesség és személyiségfejlesztő differenciálódás elvének alkotó megvalósításával lehetséges. Vagyis a személyiségfejlődés és a képességfejlesztés kérdései minden korábbinál élesebben előtérbe kerülnek. "Az iskola korszerűségéhez a tananyag megválasztásán kívül szorosan hozzátartozik a képességfejlesztés és a tanulói tevékenység fokozott hangsúlyozása." ¹⁰ A képességfejlesztés követelménye - mint látjuk - akaratlanul előtérbe helyezi a tevékenységi formákat. "A képességek csak a nekik megfelelő tevékenységek gyakorlásával alakulhatnak ki ..., tevékenységek gyakorlása nélkül az ember nem rendelkezhet semmilyen képességgel sem. Azok a fiziológiai - biológiai sajátosságok, amelyekkel az ember megszületésekor rendelkezik, nem képességek, hanem adottságok" - vallja Lénárd Ferenc. ¹¹ S hozzáfűzi: "A hagyományos tanítási eljárások nem kedveznek a munkaerőkölcs magas színvonalon történő kialakításának. Ehhez olyan erős belső motivációt kell a tanulóknak kiépíteni, amelyet csak az állandóan közösen végzett egyéni munka során szerezhethetnek meg... Ha sikerül megvalósítani valamennyi tanuló intenzív és értékes tevékenykedtetését a tanítási órák egészében, akkor az életkori sajátosságokra, az egyéni hajlamokra és a képességekre vonatkozó jelenlegi nézeteinket módosítanunk kell. Ebben az esetben ugyanis az alapfokú oktatásban a rendszeres és következetes tevékenykedtetés esetén valóban megvalósítható a tanulók személyiségének sokoldalú és harmónikus fejlesztése." ¹²

Aligha kétséges, hogy Lénárd Ferenc idézett megá-
lapítása a középfoku oktatásban résztvevők személyiség-
fejlesztésére is érvényes. Ha az elmondottakat nemcsak
általában a tevékenységre, hanem konkrétan a tágabb ér-
telemben vett tanulási folyamatra vonatkoztatjuk, a kö-
vetkező jegyekkel bővíthetjük eddigi ismereteinket:

"Tanulásnak tekintendő ... az elméleti és gyakorlati
ismeretek, jártasságok és készségek elsajátítása, a ké-
pességek kialakulása, meghatározott viszonyulások, érzel-
mi és akarati tulajdonságok fejlődése, valamint a maga-
tartásformálódás is." "A tanulás a személyiség alakítá-
sa - önalakítása értékes ismeretek feldolgozása útján,
a modern társadalmi kultúra alapvető javainak minél na-
gyobb aktivitással, a gondolkodás és cselekvés minél
teljesebb egységével történő asszimilálása." 13

A képességek bizonyos foku fejlesztése a tőkés tár-
sadalomnak is érdeke. Enélkül képtelen lenne a gazdasá-
gi fejlődés világméretű ütemével lépést tartani. De a
személyiségek legteljesebb kibontakoztatása csak a szo-
cialista társadalomnak célja. - Milyen feltételei vannak
ennek? - A neveléstudomány válasza: "Ahhoz, hogy az adott-
ságok képességekké, tehetséggé alakuljanak, hogy bizo-
nyos hajlamokból érdeklődés fejlődjen ki, meghatározott
feltételekre van szükség: olyan környezetre, amely az a-
dottságok, a rátermettség, a hajlam megnyilvánulását és
kibontakozását lehetővé teszi, továbbá nevelésre és ok-
tatásra, amely a környezeti feltételek lehetőségeit va-
lóra váltja." 14

A szocialista társadalmi környezetben ez a célkitü-
zés mindenki képességeinek, tehetségének a maximális ki-
bontására érvényes. Ennek érdekében azonban még bőven
van tennivaló. "Társadalmunkban a közvetlen környezeti
hatások tekintetében még viszonylag nagyok az egyenlőt-
lenségek /előnyös vagy előnytelen településföldrajzi
helyzet, a szülők műveltségi színvonalában meglevő kü-
lönbségek, az oktatási intézmények tárgyi és személyi

ellátottságában mutatkozó egyenlőtlenségek stb./. A hátrányos helyzetű tanulók döntő része a fizikai dolgozók gyerekei közül kerül ki... A közvetlen társadalmi környezet ilyen típusú egyenlőtlenségeinek felszámolása a szocializmus teljes felépítésének folyamatában megy végbe. A közoktatásügynek azonban ki kell dolgoznia azokat a megoldásokat is, melyek a környezeti hátrányok ellenére a lehető leggyorsabban biztosítják a képességek kibontakoztatásának, a tehetségek kifejlesztésének esélyegyenlőségét... A sajátos képesség fejlesztésének szolgálatában fokozni kívánjuk az oktatás irányultság és haladási ütem szerinti differenciáltságát /pl. fakultatív tárgyak, korrekciós osztályok/" - fogalmazta meg ezirányú feladatainkat a szocialista országok pedagógusainak II. konferenciáján, 1974-ben Szarka József.¹⁵

Az elmondottak alapján alighanem nyilvánvaló, hogy a régi iskola sem céljaiban, sem tartalmában és módszereiben nem képes betölteni társadalmi funkcióját az új körülmények között. Mint láttuk, a megoldási lehetőségek kutatása világméretben folyik, s ebben a pedagógia hűséges fegyvertársa a pszichológia is.

2./ A megoldás keresése

a./ Nemzetközi próbálkozások

A tudományos-technikai forradalom egyformán vetette fel a kérdést a tőkés és szocialista országok neveléstudománya számára. A válasz nem egyforma - hiszen a társadalmak végső célkitűzései merőben különböznek - , de azonos vonások találhatók.

Még a legkonzervatívabb, a társadalmi osztályhatárokat kasztszerűen őrző tőkés országok iskolarendszerében is fellelhetők új, demokratikus jellegű hajtások. Ezek kényszerű voltát előzőleg már indokoltuk. Az általában még erősen szelektív, a gyermekeket 10-11 éves

korban egész életpályájukat behatároló választásra kényszerítő iskolák mellett felbukkantak az egységesség és differenciáció demokratikus elvét érvényesítő kísérletek. Ezek közös jellemzője a mindenki számára egységes, széles körű általános műveltséget biztosító egységes középiskola. Erre épül az egyéni képességeket kibontakoztató differenciáló szakasz. Ilyen - korántsem széles hatósugaru - próbálkozások folynak többek között az NSZK-ban, Svédországban, Angliában, Franciaországban, Olaszországban, Svájcban, Ausztriában. 16

Nézzünk néhány példát! - A Hamburgi Szenátus 1970. évi közoktatásügyi jelentése többek között a következőket tartalmazza:

"Egy demokratikus közoktatásügyi koncepció legfontosabb célkitűzése az egyén segítése abban, hogy eljusson az általa elérhető képességi szintig. Az oktatásügy feladatának abban kell állnia, hogy idejében kiegyenlítse a művelődési esélyekben mutatkozó egyenlőtlenségeket, és hogy a képzési lehetőségeket később úgy differenciálja, hogy a tanulókat hajlamaik és képességeik szerint a lehető legmagasabb szintre lehessen eljuttatni..." 17

Az ehhez hasonlóan haladó törekvés természetesen meglehetősen ritka az NSZK-ban. Ennek ellenére megjelent a kísérleti jellegű egységes iskola /integrierte Gesamtschule/, amely az 1-6. osztályban /6-12 éves kor/ tanterviileg teljesen egységes, a 7-10. osztályban /13-16 éves kor/ már heti 8 órát szán a kötelezően választható tantárgyakra, majd a gimnáziumi felső szakaszban a mindenkire nézve kötelező tárgyak volumene erősen csökken /heti 20 óra/, ehhez további kb. 10 órás program csatlakozik teljesen szabad választás alapján. "A Német Szövetségi Köztársaságban a gimnáziumi felső szakasz reformja mutat a "középiskolai felső szakasz differenciált képzést nyújtó egységes rendszere" felé, amely minden tanuló képességei, igényei, érdeklődése szerint készít fel felsőfoku tanulmányokra vagy középfoku általános és szakműveltséget igénylő életpályákra." 18

Az osztrák "egységes iskola" feladatait a következőkben fogalmazhatjuk meg:

- továbbtanulás biztosítása
- a közepesek képzettségi színvonalának emelése
- az egyéni adottságok fejlesztése
- a gyengék felzárkóztatása.

E célok szolgálatába állítják a felzárkóztató, felsegítő foglalkozásokat és a teljesítménycsoportokat, amelyek egyikéből a másikba való átlépés lehetőségét nyitva hagyják.

Angliában a középiskolás életkor 11-től a 18. életévig terjed. Az utóbbi években gyorsan terjedő fakultativitás a gimnázium 4. osztályától jelenik meg; 4 kötelező és 4-5 fakultativ tantárgy alkotja a választékot. "A fakultativ rendszer - bár sok bírálat érte - ma már általános jellemzője az angol oktatási rendszernek" - állapítja meg Szücs Ágnes.¹⁹

A kiragadott esetek még korántsem jellemzőek a többes országok oktatási rendszerére, nem változtatnak az oktatás zárt osztályszerkezetén. De jelèznek egy tendenciát, amelynek egyik ébresztgetője a tudományos - technikai forradalom által diktált gazdasági - társadalmi szükségyszerűség. A másik: a szocialista országok iskolarendszerének példája.

Lamberto Borghi firenzei egyetemi tanár írja: "A szovjet iskolarendszer a legutóbb végbement reformok után sokakra nagy vonzerőt gyakorol Olaszországban. Az a tény, hogy a növendékek szabadon választhatnak tantárgyakat a mindenki számára kötelező tárgyak közül, az egység és a változatosság kombinálására való törekvést mutatja. Közös nevelést nyújt, de ugyanakkor minden tanulónak lehetőséget ad arra, hogy sajátos igényeit és egyéni hajlamait kielégíthesse."²⁰ Az 1970-ben publikált megállapítás joggal hivatkozhatott már akkor is a szovjet iskola-rendszer követendő kezdeményezéseire. Igaz - s erre érdemes felfigyelnünk - a fő hangsúlyt mindvégig az egységességre,

ezen belül a széles körű általános műveltség kialakítására helyezték, s helyezik ma is. "Az egységes politechnikai munkaiskolának az a rendeltetése, hogy általános középfokú, a szociális és a műszaki tudományos haladás követelményeinek megfelelő általános műveltséget nyújtson..." - határozza meg a fő feladatot a Középiskolai Szervezeti Szabályzat. ²¹ De emellett már 1967-68-tól kezdve megjelennek a fakultatív tárgyak. "A fakultatív oktatás az iskolai oktatásnak - a tanulók választásán alapuló - olyan rugalmas formája, amely magába foglalja a korszerű tudomány, a technika és a kultúra eredményeit, számításba veszi a tanulók képességeit, a helyi feltételeket, minden iskola munkájának sajátosságait" - definiálja már 1967-ben Brunovt és Mas. ²² Az első években a tanulók mintegy 30 %-a kapcsolódik be a fakultatív tárgyak tanulmányozásába, főleg elméleti tárgyakból /matematika: 30-35 %, fizika: 15-20 %, kémia: 10 %/. Ekkor még nem találják meg a szakképzés és általános képzés koordinálásának legkedvezőbb módozatait. Az 1973. júliusában elfogadott oktatási alaptörvény az egységes 1-8. osztály után a szakképzés és differenciáció következő változatait hagyta jóvá:

- 9-10. osztály: politechnikai munkaiskola
- 2-3 éves szakmunkásképző iskola
- 4 osztályos technikum és szakmunkásképző középiskolák
- esti és levelező iskolák.

Fakultatív oktatás a 7. osztálytól folyik, tárgyaként maximum 35 óra évenként. Az óraszámok a következőképpen alakulnak:

	VII. o.	VIII. o.	IX. o.	X. o.
Kötelező	30	30	32	32
Fakultatív	2	4	4	4

A fakultatív tárgyak típusai pedig:

- a kötelező anyag elmélyítését szolgálók

- tananyagon tuli ismereteket tartalmazók
- esztétikai nevelés
- pedagógia, logika, pszichológia, családi nevelés, ásványtan, térképészet. 23

"A 60-as évek végén nyilvánvalóvá vált a szocialista országokban, hogy az általánosan képző iskolát a tudomány és a technika fejlődése, a népgazdaság követelményei szerint korszerűsíteni kell... Az 1972/73. tanévben valamennyi szocialista országban felülvizsgálták az állami oktatás helyzetét. A felülvizsgálat eredményeképpen olyan párt- és kormányhatározatok születtek, amelyek az akkori ötéves tervek végéig /1975-ig/, illetve 1990-ig meghatározták az iskola strukturájának, az oktató-nevelő munka tartalmának fejlesztési tendenciáit" - összegezi a szocialista országok ezirányu törekvéseit Illés Lajosné. 24 A hasonló jellegű feladatok és gondok hasonló jellegű megoldási próbálkozásokat eredményeztek. Közös vonása ezeknek a fokozatos áttérés az általános középiskolára, amely azonos lehetőségeket teremt a tanulók képességeinek, érdeklődési körének kibontakoztatásához.

A Német Demokratikus Köztársaságban 10 osztályos, általánosan képző politechnikai középiskola működik. Az 5-10. osztályokban szakkörök és fakultatív tárgyak biztosítják a differenciált személyiségfejlesztést. 25

Csehszlovákiában az iskolai struktúra többszöri módosítása után jelenleg 9 osztályos alapfoku iskola van, erre épül a 4 éves humán és természettudományos ágazatu gimnázium, valamint a szakiskolák rendszere. A gimnáziumok 3-4. ill. 4. osztályában 2-2 óra választhatóan kötelező tantárgy, 1-4. osztályaiban 2-2 óra fakultatív tárgy található. 1975-76-tól 10 gimnáziumban kísérleti jelleggel választható szakmai blokkokat hoztak létre. 26

Lengyelországban a 10 osztályos általánosan képző középiskola 1-3. osztálya az alapképzést, 4-10. osztá-

lya a középfoku képzést biztosítja. Itt a 6-7. osztályban heti 2, 8-10. osztályban heti 4 óra kötelezően választható. A 10. osztályos iskolára épül a 2 éves, speciális irányultságú, továbbtanulásra előkészítő iskola. 27

Rendkívül rokonszenves a Jugoszláviában található modell. A 8 osztályos kötelező iskola után 2 éves általános középiskola következik, amely az általános műveltség alapjainak lerakását és a pályaaorientációt egyaránt hivatott szolgálni. A megnyugtató orientálás után a folytatás

- 1 éves szakmunkásképzőben
- 2 éves szakközépiskolában vagy
- 2 éves gimnáziumban

Lehetséges. 28

E hézagos áttekintés is alighanem meggyőzhet arról bárkit, hogy a "gyorsuló idő" megváltozott követelményei társadalomra, oktatásügyre egyaránt jelentős feladatokat hárítanak. A nevelésügy válasza e kihívásra nem régi kellett, világszerte az utkeresés időszakát éli. A kísérletek, próbálkozások a tőkés országokban elszigeteltekben, a szocialista országokban társadalmi feladatként jelentkeznek. Közös vonásuk azonban a pedagógiai konzervativizmus legyőzése, az oktatásügy demokratizálása, mégpedig az egységesség és differenciáció Langevin-Wallon-féle tervezetének szellemében. Egységesség, amennyiben a társadalmi szelekció megszüntetésével /vagy mérséklésével/ mindenkit az új követelményekhez igazodó középfoku műveltségben kíván részesíteni. Differenciáció, amennyiben minden fiataalt a feltárt adottságok útján akar elindítani az egyén és társadalom szempontjából legkívánatosabb területen. Ennek eszközei az egységes iskolában nyújtott általános műveltség, a felzárkóztatás, az orientálás, majd a minél hatékonyabb személyiségfejlesztés, az önkifejezés biztosítása a fakultáció nyújtotta lehetőségekkel.

Az idő sürget. A tét nemcsak az oktatásügy korszerűsödése vagy lemaradása, hanem - visszahatásban a gazdasági - társadalmi folyamatokra - az adott ország fejlődési ütemének biztosítása.

Természetes, hogy a nemzetközi áramlatból hazánk sem vonja - vonhatja ki magát. Ezért sokasodtak különösen az elmúlt néhány évben az oktatásügy - s elsősorban a középfoku oktatás - korszerűsítésére irányuló kísérletek és törekvések.

b./ Hazai kísérletek

Magyarországon a szocialista országokhoz hasonlóan az 1970-es évek elején került napirendre az állami oktatás helyzetének megvizsgálása, közép- és hosszutávú feladatainak meghatározása.

Nem haszontalan talán röviden utalnunk arra, hogy milyen előzményei vannak a magyar oktatásügyben a differenciált képzésnek és fakultációnak. A szálak messzire vezetnek. Már Eötvös 9 osztályos gimnáziumának 7-8-9. évfolyamán trifurkációt találhatunk, s a közös tárgyak mellett szabadon választható tantárgyak is voltak. - A polgári iskolában a fakultativitás a praktikus tárgyak területén jelentkezett. - A reálgimnázium 1974. után a második élő nyelv választását tette lehetővé.²⁹

A felszabadulás után az 1946. évi tanterv nyomán 1947. és 1950. között az általános iskolai korosztály részére heti 2-2 órában tették lehetővé választható tárgyak és gyakorlatok oktatását.

Az általános iskola 1950-ben kiadott tanterve már semmilyen differenciálást nem érvényesített. A gimnáziumokban az 50-es években még működött humán és reál tagozat, de azután ez a minimális differenciáció is megszűnt. Sajnos az 1946-50. közötti időszak fakultativ oktatásáról jóformán nincs elméleti elemzés, mint ahogy a korábbi kezdeményezések elméleti megalapozása is hiányos,

nem alkottak kidolgozott, fejlődő, egységes láncolatot.

Az 1960-as évektől kezdve ismét megindul az utkere-sés. Létrejönnek az általános és középiskolák szakosi-tott tantervű osztályai. Bizonyos előnyeik közismertek és vitathatatlanok; ezeket szükségtelen részletezni. O-lyan gyermekek esetében, akikben bizonyos adottságok ko-rán, magas színvonalon megmutatkoznak, fenntartásuk ma is indokolt. De a nem kiemelkedő tehetségek vonatkozá-sában elmarasztalható vonásaik is hamar kiütköztek:

- túl korai választási kényszert tettek szükségessé
- elősegítették a társadalmi szelekciót
- nem alkalmazkodtak az egyetemi - főiskolai felvé-teli vizsgák követelményeihez, tantárgypárosítása-ihoz
- fontos társadalomtudományi tárgyakra egyáltalán nem terjedtek ki
- a gyakorlati életpályákra való felkészítést telje-sen figyelmen kívül hagyták.

A már részletesen elemzett gazdasági - társadalmi ten-denciák, a pedagógiában világszerte jelentkező áramlatok - s különösen a szovjet iskolarendszer példamutató kez-deményezései - hatására az 1960-as évek végétől hozzá-kezdtek hazai szakembereink az oktatási rendszer tovább-fejlesztésének előkészítéséhez. Az MSZMP X. Kongresszusa erre határozatot hozott. Ezt követően bizottságok foglal-koztak az egyes iskolatípusok, valamint az oktató-nevelő munka területeinek vizsgálatával. A fakultatív oktatás szükségessége két szempontból vetődött fel:

- a képességek, tehetségek kibontakoztatása
- a pályaválasztás megkönnyítése

céljából.

Alapos előkészítés után született meg 1972. június 14-15-én az állami oktatás helyzetéről és fejlesztésének feladatairól szóló párthatározat. Előadói beszédében Aczél György többek között a következőket mondta: "Ja-vaslataink között szerepel, hogy a mindenki számára kö-

telező, csökkentett tananyag mellett gondos előkészítéssel vezessük be fokozatosan a kötelezően választható, fakultatív tárgyak rendszerét az általánosan képző iskolákban, előbb a gimnáziumokban, ha pedig majd tapasztalataink és a feltételek is megfelelőek lesznek, akkor az általános iskolák 7-8. osztályaiban." 30

A párthatározat a gimnáziumokról és azok feladatairól megállapítja: "A gimnáziumok feladata elsősorban a továbbtanulásra való felkészítés legyen. A tovább nem tanulókat a gimnázium segítse a gyakorlati életre való felkészüléshez is. A II. évfolyamtól kezdődően fakultatív tárgyak oktatását kell bevezetni, s ezek sorában olyan tantárgyak, tantárgycsoportok szerepeljenek, amelyek részben a továbbtanulásra készítik fel a tanulókat /pl. irodalom, történelem, matematika, természettudományok, idegen nyelvek/, részben a végzés utáni munkábaállásukat segítik /pl. közgazdasági, közigazgatási ismeretek, műszaki rajz, gép- és gyorsírás, az üzemek igényei alapján meghatározandó speciális ismeretek/." 31

Bár a gimnáziumi fakultáció kísérleti előkészítése már a párthatározat előtt megkezdődött néhány iskolában /erre a továbbiakban még visszatérünk/, az elméleti és gyakorlati előkészítés ezt követően került középpontba, s teremtette meg az általános bevezetés feltételeit 1979-re.

E munka talán legfontosabb s pedagógiai szempontból mindenképpen legizgalmasabb része az Oktatási /Művelődésügyi/ Minisztérium, az Országos Pedagógiai Intézet és részben a Magyar Tudományos Akadémia által kezdeményezett, többféle variánst kipróbáló kísérletek sora volt, amelyekbe 15 gimnázium kapcsolódott bele. Korántsem könnyű, sok áldozatot kívánó uttörő munkájuk tapasztalatait szintetizálta az Oktatási Minisztérium.

Milyen koncepció alapján láttak munkához a kísérletekbe bekapcsolódó iskolák? - Milyen közös s milyen

eltérő vonásai voltak e több éves tevékenységnek? - Mivel e kérdéseknek az elmúlt években igen kiterjedt pedagógiai irodalma született, e helyütt csak 3 kísérleti modell egészen vázlatos bemutatására, majd az összegező tapasztalatokra szorítkozunk. /A negyedik modellről konkrétan és egészen részletesen lesz szó a továbbiakban./

Az első kezdeményezés érdeme a budapesti Radnóti Miklós Gyakorló Gimnáziumé, amely az 1970-71. tanévben kezdte meg kísérleti munkáját. Törekvéseik között szerepelt a képzési rendszer merevségének oldása, a tanulók összterhelésének csökkentése, s mindenekelőtt a tanulói önkéntességen és érdekeltségen alapuló rugalmas rendszer létrehozása. Ezért a szabad választás rendkívül fontos eleme a modellnek. A középiskola kettős funkcióját úgy érvényesítették, hogy a továbbtanulásra való felkészítés mellett többféle lehetőségét teremtték meg a gyakorlati képzésnek, közte szakmai képesítéssel, oklevéllel befejeződő foglalkozásoknak, tanfolyamoknak.

A fakultatív tantárgyválasztás I. osztálytól folyik. A tanulók szabad párosításban 2 tárgyat választhattak, ezeket félévenként meg is változtathatták. 2. félévtől harmadik fakultatív tárgyat is felvehettek. A választott pálya meghatározására III., a közvetlen pályaelőkészítésre IV. évben került sor. Az alternatív tárgyak heti többlet óraszámát tárgyanként az I-II. osztályban 2, III. osztályban 3 óra, a fakultatív 3. tárgyak egységesen heti 2 órát kaptak. ³²

A szolnoki Varga Katalin Gimnázium kísérleti munkája 1971-ben indult. Kísérleti terve jelentős mértékben felhasználta a budapesti Radnóti Miklós Gimnázium kísérleti alapelveit. A két legjelentősebb - és érdekes - eltérés:

- az orientálást nem csupán az adott és kipróbált tantárgyak biztosítják, hanem az I-II. osztályban

indított komplex tanulmányi verseny hivatott szolgálni

- lehetőséget teremtettek arra, hogy a tehetséges tanulók egy-egy tárgyból előrehozott vizsgát tehettek. 33

Anélkül, hogy e két kísérlet alapelveinek részletes elemzésébe bocsátkoznánk, néhány megjegyzést mégis szükséges tennünk. Feltétlenül tiszteletre méltó az uttörők bátorsága. Az érdeklődés és érdekelttség rendszerének megteremtésével sokat tettek a gimnázium zárt kereteinek feloldásáért. S hogy nem sikertelenül, azt eredményeik igazolják. Nem tervezték az egyenlő feltételeket biztosító felzárkóztatást, s csak csirájában, az egyes tantárgyak vagy választható foglalkozások kipróbálása, elfogadása vagy elvetése útján oldották meg a fiatalok orientálását, motiválását. Ez sem kevés. Azonban a külföldi kísérletek áttekintésekor azt láttuk, hogy a legtöbb próbálkozás ennél irányítottabban igyekszik az egységesség keretein belül is megvetni a legoptimálisabb differenciálás, specializálás alapjait. /A kérdés természetesen nincs eldöntve, mindkét álláspontnak vannak védelmezői./ Ezt a tudatos, megtervezett és szervezett felzárkóztatásra, orientálásra, pályairányításra épülő fakultativitást igyekezett megvalósítani az 1972. szeptemberében indított kísérlet. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Ságvári Endre Gyakorló Iskolája által előterjesztett tervezetet az OM Gimnáziumi Osztálya előbb 6, majd 1974. szeptemberétől további 4 gimnáziumban engedélyezte. Ez a széles tapasztalati bázisra épülő kísérlet /FAKT/ alapozta meg elsősorban a gimnáziumi fakultáció országos bevezetését. Ezt igazolja a kísérleti iskolák és számos vita után elfogadott, jóváhagyott és országosan bevezetendő óraterv összehasonlítása is. 34

Tantárgy	I.		II.		III.		IV.		Összesen	
	K	V	K	V	K	V	K	V	K	V
Magyar nyelv	2	2	2	2	1	1	1	1	6	6
Magyar irodalom	2	2	2	3	3	3	3	3	10	11
Történelem /és társ. ism./ ^x	2	2	2	2	3	3	4	4	11	11
Világnézetünk alapjai	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2
Orosz nyelv	4	4	3	3	3	3	2	2	12	12
2. idegen nyelv	3	3	2	2	-	-	-	-	5	5
Matematika	5	5	4	4	3	3	3	3	15	15
Fizika	2	2	2	2	3	3	3	3	10	10
Kémia	2	2	4	4	-	-	-	-	6	6
Biológia	-	-	-	-	4	4	2	2	6	6
Földrajz	3	3	2	2	-	-	-	-	5	5
Ének-zene	1	1	1	1	1	1	-	-	3	3
Rajz és műalk.el.	1	1	1	1	1	1	-	-	3	3
Testnevelés /honv. ^{/x}	3	3	3	3	3	3	3	3	12	12
Technika /gyak/ ^x	2	2	2	2	-	-	-	-	4	4
Osztályfőnöki óra	1	1	1	1	1	1	1	1	4	4
Pályairányítás	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Összes:	33	33	31	33	26	26	24	24	114	116
Fakultatív tárgyak	-	-	2	-	7	7	9	9	18	16
Mindösszesen:	33	33	33	33	33	33	33	33	132	132
Szabadon választható t.	-	-	-	2	-	2	-	2	-	6

// K = kísérleti

V = végleges

x = a kísérleti tantervben /

A táblázat tanulsága szerint csak a II. osztály óratervében van némi eltérés - itt különösen jelentős a pályairányítás beiktatása. A szabadon választható tantárgy /szabad sáv/ heti 2-2 órája a II-III-IV. osztályban valójában a kísérleti óratervben is szerepel, bár táblázatában külön nem tüntették fel. Az eltérés csupán

annyi, hogy ott irányítottabb a felhasználása, és a II. osztály 1. félévében "Önismeret - pályaismeret" címmel orientációs kollégiumként kezelték.

Ugyancsak a kísérleti koncepció egészét vette át kisebb módosításokkal az általános gimnáziumi fakultáció. Eszerint

- az I. év a megismerést, felzárkóztatást
- a II. osztály a pályaaorientálást
- a III-IV. osztály a fakultatív pályaelőkészítő szakasz céljait szolgálja.

A nemzetközi tapasztalatokon nyugvó előzetes hipotézisek és a 10 iskola kísérleti tapasztalatai alapján a nevelésügy irányítói nagy várakozással tekintenek a gimnáziumi fakultáció általános bevezetése elé. Nem túlzottak ezek a remények? - Erre kísérletünk részletes, elemző leírása után igyekszünk választ adni. Annyit mindenestre előlegezhetünk, hogy a fakultáció bevezetése - esetleges kezdeti problémái ellenére - szükséges lépés, amely elől nem kitérni kell, hanem azt minél zökkenőmentesebbé tenni.

c./ A Csongrád megyei modell ³⁵

A már ismertetett fakultációs kísérletek sorába szervesen illeszkedett be a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Kutató Csoportja Szegedi Alközpontja által kidolgozott és indított kísérlet. A munkába 3 Csongrád megyei gimnázium kapcsolódott be: a szegedi Radnóti Miklós Gimnázium /hat osztályból hárommal/, az ugyancsak szegedi Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium /négy osztályból kettővel/ és a makói József Attila Gimnázium /mind a hárommal/.

A kísérleti modell kimunkálásakor mind a külföldi, mind a hazai konstruktív tapasztalatokat figyelembe vették, felhasználták, de néhány újszerű vonást is terveztek a kísérlet gazdái. Erre a kísérleti óraterv ta-

nulmányozásakor is felfigyelhetünk. Az óratervet 1. az 1. sz. mellékletben.

A tervezet részletes ismertetésétől egyelőre eltekintünk, hiszen annak minden eleméről lesz szó a makói József Attila Gimnáziumban folyó kísérleti munka elemző leírásakor. Csupán a fő törekvésekre és a hazai kísérletektől részben eltérő vonásokra, hangsúlyokra hívjuk fel a figyelmet.

A Csongrád megyei fakultatív tantárgycsoportos oktatási kísérlet /FTOK/ hasonló alapelvekre épül, mint a FAKT, de markánsabban kihangsúlyozza az első és második szakasz jellegét. Az I-II. osztály a felzárkóztatás, megfigyelés, orientálás periódusa. Csakhogy a három elem itt kiemelt szerepet kap. A szervezett keretben folyó felzárkóztató foglalkozások nemcsak az első, hanem a második évfolyam munkájának is szerves részét képezik. Fontos információ - szolgáltató és visszajelző kiegészítését alkotják ennek a munkának a szisztematikus szint- és eredménymérések. Mindez sokoldalú, tudományosan megalapozott megfigyelő és orientáló tevékenységgel párosul. Az orientálás ujszerű, óratervbe is beiktatott formája a 3 féléven át heti két órában folytatott orientációs köri munka.

A III-IV. osztály specializáló - differenciáló szakasza is mutat eltéréseket. Az óraterv is arról tanuskodik, hogy a két évi alapképzés után erőteljesebb a specializáló jelleg: a 7-9 órával szemben 10-10. A tervezett tantárgycsoportok /társadalomtudományi, természet-tudományos és gyakorlati/ stabilabbaknak tűnnek. Meg kell azonban mondanunk, hogy az előre tervezett 8 tantárgycsoportot a kísérlet előkészítői sem tekintették véglegesnek, nyitva hagyták a változtatások kapuját.

Talán legérdekesebb és legujszerűbb vonása e szakasznak, hogy a tantárgycsoportok szervezetiileg teljesen önállósulnak. Az eredeti koncepció szerint /ami a gyakorlatban csak részlegesen és egy iskolában valósult meg/

III-IV. osztályban lényegében megszűnnek az osztályke-
retek. Az osztályfőnöki órák helyét és funkcióját a meg-
emelt óraszámú világnézetünk alapjai tantárgy veszi át,
alapközösséggé pedig a választott tárgyak alap és fakul-
tativ óraszámában együtt tevékenykedő tantárgycsoportok
válnak.

Az öt évre tervezett kísérlet első négy éve renge-
teg tapasztalatot, élő és alkotó együttműködést hozott
a kísérletet irányító szakemberek és a végrehajtó gya-
korló pedagógusok számára. E tapasztalatok gazdag tár-
házát kívánjuk közzé tenni, amikor iskolánk, a makói
József Attila Gimnázium nevelőtestületének 4 éves mun-
káját leírjuk.

II. A FAKULTATIV TANTÁRGYCSOPORTOS OKTATÁSI KISÉRLET A MAKÓI JÓZSEF ATTILA GIMNÁZIUMBAN

1./ A kísérlet indokoltsága

Hogyan jelentkeznek a változások sürgető igényei egy kisvárosban s annak iskolájában? Egyáltalán megmozgatják-e a világszerte jelentkező áramlatok egy vidéki városka mikroklímáját? Indokolt-e éppen itt a gimnáziumi oktatási rendszer fejlesztésének kipróbálása?

Választ csak a helyi - városi és iskolai - körülmények ismeretében kaphatunk a feltett kérdésekre.

~~Nézzük hát!~~ - Makó 30000 lakosu kisváros, járási székhely. Világhírű hagyományok, virágzó mezőgazdaságával hagyományosan agrárjellegű település volt a legutóbbi időkig. Egy évtizede gyors fejlődésnek indult ipara is, bár határozott profilja még nem alakult ki. Kulturális öröksége értékes, szellemi élete színvonalas. Mind a nagyüzemi mezőgazdaság, mind a szocialista ipar, mind a város igazgatása gyorsuló ütemben igényli a kvalifikált szakembereket, középszintű vezetőket, értelmiségieket. E célra a város megfelelően kiépített általános iskolai hálózattal és négy középfokú iskolával rendelkezik: egy szakmunkásképző intézettel /601. sz. "József Attila" Ipari Szakmunkásképző Intézet/, mely 1978. őszétől szakközépiskolai osztályt is indít; két szakközépiskolával /Erdei Ferenc Kereskedelmi Szakközépiskola, Juhász Gyula Kertészeti és Egészségügyi Szakközépiskola/; egy gimnáziummal. - Elég ez? - kérdezhetnénk. Bizony csak részben. Különösen szakközépiskolai vonalon kicsiny a választék, bár tegyük hozzá: többet a város nem is bírna ~~meg~~. A vázolt helyzetből viszont az következik, hogy Makó város és járás általános iskolát végzett fiataljait részben elszívja Szeged vagy a megye más városa - s olykor éppen a legtehetségesebbeket - , nagyobbik része helyben keresi továbbtanulása

lehetőségét. Mit jelent ez gimnáziumunk számára? - El-
sősorban azt, hogy szép számban kerülnek a falai közé
olyanok, akik "jobb hiján", legtöbbször szülői ráhatás-
ra választották a gimnáziumot, pedig más irányultságuk
lett volna, vagy pedig tétovázva, kialakult és megalapo-
zott pályairányultság nélkül, mintegy "időnyerés" cél-
jából kezdik meg itt középiskolai tanulmányaikat. Mind-
két esetben kérdéses, hogy iskolánk képes-e megfelelni
kettős rendeltetésének és a növekvő társadalmi elvárá-
soknak. Erdei Ferenc, gimnáziumunk naggyá nőtt egykori
diákja még így látta az iskola helyét: "A gimnáziumnak
sok évtizedes multja, tekintélyes hagyománya - József
Attila neve jelzi a legkiemelkedőbbet - és egy nagy
könnyebbsége van: nem az "életbe" bocsátja ki tanulói
zömét, hanem a felsőbb iskolák számára, tehát nem kell
szembekerülnie a felnőttek társadalmával. Itt lehet el-
mélyedni az élet és a társadalom nagy kérdéseiben, a-
nélkül, hogy ez közvetlen gyakorlati konzekvenciákkal
járna. Itt csak felkészülni kell arra, ami még általá-
nosságban maradhat. Humán-, társadalmi és természettu-
dományos ismereteket kell elsajátítani, nyelveket tanul-
ni, s aztán majd lesz valami mindebből az egyetemen és
a főiskolán, aszerint, ahogy ki-ki pályát választ." 36
~~Én, egy évtized sem telt el azóta, s a gyorsuló idő~~
már megváltoztatta a képet. Annak ellenére, hogy isko-
lánkból évről-évre nő a továbbtanulásra jelentkezők a-
ránya, és tanulóink nagy része a felvételi vizsgán is
sikeresen helyt áll /lásd a 2. sz. mellékletet/, nem
lehetünk elégedettek. Több okból. Első, felületes meg-
közelítésben is szembeötlő, hogy a jelentkezések aránya
nagyon egysíku: túlteng a pedagógus pályát választók
száma, a társadalmilag kíváncsinál sokkal kisebb az
érdeklődés a közgazdasági, műszaki, pénzügyi, kereske-
delmi pályák iránt. Gyakori a nem kellően megalapozott
vagy ad hoc-szerű választás. Megoldatlan az ilyen vagy
olyan okból tovább nem tanuló fiatalok előkészítése a

képességüknek leginkább megfelelő, érettségit kívánó pályára. - E problémák gyökere azonban már a beiskolázásból ered. Ennek bizonyos - helyi jellegű, de nyilván országosan is jelentkező - gyengéiről már esett szó. Tetézi a gondokat, hogy az I. osztályokba történő felvételeknél vagy nem volt válogatási lehetőség, vagy csak nagyon kis mértékű /lásd a ⁴/₃ sz. mellékletet/. Különös gondot jelent a későbbi pályaválasztási munkában a leányok nagy arányszáma. A szakosított és általános tantervű osztályok között kialakuló ellentmondásos helyzet pedig mind az egyének, mind a társadalom érdekeivel ellentétes helyzetet teremt.

Iskolánkban a fakultáció bevezetéséig, majd általánossá válásáig 3 párhuzamos osztály dolgozott: egy matematika-fizika és egy orosz-angol szakosított tantervű, továbbá egy általános tantervű. A szakosított tantervű osztályok megjelenése - vitathatatlan eredményeik ellenére - hamarosan új, káros jelenségeket is felszínre vetett. A tárgy iránti különös érdeklődés az esetek nagy részében csak másodrendű szempont volt a tanulók és szülők körében. Ezért a legjobb képességű, legtehetségesebb tanulók a matematika-fizika szakosított tantervű osztályokba jelentkeztek /amiben kétségtelenül közrejátszott, hogy nagyon sokféle felsőfoku intézményben van matematikából és fizikából felvételi vizsga/. A "második vonal" az orosz és angol tagozatra került. Az általános tantervű osztályokba legtöbbször a továbbtanulásra nem vagy csak alig számító tanulók, valamint azok a jobb képességű fiatalok kerültek, akiknek szülei csak a számszerű eredményekben gondolkodtak. *kerül fel*

A szakosított tantervű osztályokban az eredményes oktatás feltételei minden szempontból kedvezőbben alakultak. A többévi erőfeszítés árán megteremtett tárgyi feltételek, a csoportbontások következtében intenzívebb tanítási órák, a versenyszellem kibontakoztatá-

sa, az ismeretek mélyebb, szélesebbkörű elsajátítása itt - és főleg a matematika-fizika csoportokban - biztosíthaták optimálisan a felsőfoku intézményekre való előkészítést. (Az elmondottakat meggyőzően bizonyítja az alábbi - 1967/68. - 1974/75. közötti időszakra vonatkozó - kimutatás:

	oroszmagyar szakosított	matematika fizika	általános tantervű	
Továbbtanulásra jelentkezett:	60,6	88,1	58,3	%
F, Fmg közül:	51,5	75,4	48,0	%
Felvételi vizsgát tett:	57,1	86,7	54,5	%
F, Fmg közül:	46,8	75,4	44,9	%
Felvételt nyert				
- a felvételizők közül:	53,6	75,2	48,1	%
F, Fmg közül:	55,6	74,4	56,8	%
- az érettségizettek közül:	31,5	64,6	26,2	%
F, Fmg közül:	26,3	55,3	25,6	%

A matematika-fizika szakosított tantervű csoportok meggyőző fölénye vitathatatlan. Csakhogy a 3. sz. melléklet adataival egybevetve rögtön kiderül: a magas felvételi arány nem kedvező a fizikai dolgozók gyermekei számára, hiszen arányuk ezekben az osztályokban fokozatosan csökkent /48,6 %-ról 25 %-ra!/. Az előzőek során már említett társadalmi kontraszelekció tehát erőteljesen érvényesült. S bár a statisztikai adatok nem mutatják ki,

12 - a látványos eredmények ellenére gyakran nem volt biztosítható a tehetségek megfelelő irányú kibontakoztatása. A korai döntési kényszer és az adott szűk választék determinálta a fiatalok indítását. A más tárgyakban - irodalomban, történelemben, biológiában, kémiában, földrajzban, készségtárgyakban - tehetséges és érdeklődő fiatalok megfelelő szintű foglalkoztatására tanórai keretek között nem volt lehetőség, a szakkörök és előkészítő tanfolyamok pedig csak kis mértékben pótolhatták a

hiányt. A szakosított tantervű osztályok tanulói közül sokan választottak más pályairányt /így lettek matematikusból újságírók, humán szakos tanárok, nyelvi tagozatosokból orvosok, biológusok stb.../, s noha semmiképp sem tekinthető elveszettnek az egy-egy tárgy tanulására fordított többletmunka, mégis elgondolkodtató: mennyivel hatékonyabb lett volna a megalapozott döntés utáni szakosító képzés a legmegfelelőbb területen.

A vázolt problémák mindegyikével találkoztunk az országos, ~~sőt világméretben~~ feszítő gondok sorában. ~~Ez meggyőzően bizonyítja: bármely átlagos - tehát sem nem kiemelkedő, sem nem túl mostoha - tárgyi és személyi feltételekkel rendelkező gimnázium élénken érzékeli a társadalmi méretű problémákat, amelyek végleg a multnak adják át az Erdei Ferenc által tapasztalt kontemplatív életmódot.~~ Megalapozottnak látszik tehát a válasz az előljáróban feltett kérdésekre: igen, a maki József Attila Gimnázium tapasztalatai is alátámasztják, hogy új és olyan gimnáziumi strukturára van szükség, amely egyaránt szolgálja a felsőfoku továbbtanulásra való felkészítés hatékonyságának a javítását, a minden fiatalnak a "saját maximumáig" való eljuttatását és a tanulók egy részének a gyakorlati életre való felkészítését. Ezért kapcsolódott be örömmel és várakozással az egész nevelőtestület a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Kutatócsoportjának Szegedi Alcentruma által gondosan előkészített fakultatív tantárgycsoportos oktatási kísérletbe. ~~Alighanem valamennyi nevelő véleményét fogalmazta meg tömören az első félévi szaktanári jelentésében Erdei Etelka biológia-kémia szakos tanárnő: "A tantárgycsoportos oktatás kísérlete társadalmi szükséglet."~~

2./ Feltételek

a./ A kísérlet személyi feltételei

12 osztályos gimnáziumunkban átlag 30 nevelő /igazgató, igazgatóhelyettes, könyvtáros, tanár/ látja el az iskola irányításával és az oktató-nevelőmunkával kapcsolatos feladatokat. Ezenkívül további 3-4 óraadó /kollégiumi nevelőtanár és nyugdíjas/ működik közre a tanítási órák ellátásában.

Az 1974-75. tanévre beiskolázott 1. kísérleti évfolyam, majd az 1975-76. évi 2. kísérleti évfolyam után is csak fakultatív jellegű osztályok indítására került sor, a korábbi szakosított és általános tantervű osztályok részaránya tehát évről-évre csökkent, majd az 1977-78. tanévre teljessé vált a fakultáció iskolánkban. A fakultatív oktatásban résztvevők létszámadatai az alábbiak szerint alakultak:

	1974-75	1975-76	1976-77	1977-78
Nevelő	22	25	28	28
Törzstag	18	21 18	24	26
Óraadó	4	4	4	2
Osztály	3	6	9	12
Tanuló	90	195	289	356
az összes	24,5	52,6	74,1	100 %-a.

Vizsgáljuk meg először a személyi feltételeket a nevelőtestület oldaláról.

A fakultatív tantárgycsoportos oktatás bevezetése óta eltelt négy tanév alatt a kívánatosnál nagyobb volt a fluktuáció. 9 nevelő távozott /nyugdíjba, illetve más munkahelyre/, ugyancsak 9 fő került a nevelőtestületbe, közülük 5 fiatal. 1975. őszén új igazgató került az iskola élére. Három újonnan érkezett 1-2 éven belül távo-

zott is, s további mozgással járt a GYES-ről való visszatérés vagy annak igénybe vétele /2 fő/. A változások - néhány nagyon értékes nevelő távozása ellenére - nem okoztak sem fennakadást, sem színvonalcsökkenést. A testület átlagéletkora csökkent. Az új nevelők jól képzett, lelkiismeretes, értékes pedagógusok, társaik segítségével rövid idő alatt zökkenőmentesen illeszkedtek be a közösségbe, ismerkedtek meg az új képzési formával. Szerencsésen egészítik ki egymást a tapasztalt idősebb és a tervekkel, ambíciókkal teli fiatal nevelők. Könnyíti a tanárok munkáját, hogy függetlenített könyvtáros, 1974. óta iskolatitkár, 1975. őszétől laboráns segít bizonyos feladatok ellátásában. ~~A nevelőtestület áldozatkész és eredményes munkáját nemcsak a számszerű eredmények /tanulmányi statisztika, bukások száma, érettségi és felvételi eredmények/, hanem az 1977-78. tanévben lezajlott megyei összegező szakfelügyelői látogatás rendkívül elismerő megállapításai is demonstrálják.)~~

Ugyancsak pozitívan hatott, hogy a nevelőtestület, amelynek kezdettől a többsége, 1976-77-től pedig - a készségtárgyakat tanító tanároktól eltekintve - szinte egésze részt vett az oktatási kísérletben, megfelelő tájékoztatást kapott a kísérlet céljáról, elvi elképzeléseiről, fontosabb szervezési kérdéseiről, ~~bár több részletkérdésről /megfigyelés és ezzel kapcsolatos adminisztráció, felzárkóztató foglalkozások szervezése, személyi anyag gyűjtése/ nem volt kielégítő információja.)~~ Ezért érthető, hogy a nevelőtestület sajátjának érezte az újszerű feladatot, s ezt a szellemet a munka közben bekapcsolódó tanárookra is átsugározta.

(~~Íme néhány idézet a kísérlet szaktanári fogadtatásáról:~~

~~"A fakultatív tantárgycsoportos oktatás rendkívül sok lehetőséget rejt magában, bár sok munkát kíván, izgalmas és hasznos szaktanári, sőt pedagógiai munka. Jobban ismerem a gyerekeket egy fél év munkája kapcsán,~~

mint máskor két év után."

"A fakultatív tantárgycsoportos oktatási kísérletet egészében helyes és korszerű formának tartom. A társadalmi érdekeket és a tanulók érdekeit egyaránt jól szolgálja; megalapozottabb, tudatosabb pályaválasztást tesz lehetővé."

"Szerintem a fakultatív tantárgycsoportos oktatási kísérlet jó irányba halad. Konceptiójával teljes mértékben egyetértek, hiszem, hogy a kezdeti nehézségeken tuljutra eredményesen és gazdag tapasztalatokkal tudjuk végrehajtani." /Pápay Endréné, Gonda Julia és Góg Mihály 1975. februári szaktanári jelentéséből./

A teljes képhez hozzátartozik, hogy bizonyos aggályok, panaszok és nehézségek is felmerültek. Amely tárgyakból korábban szakosított tantervű képzés folyt, a szaktanárok tartottak a színvonal esésétől. Különösen matematikából és fizikából féltek az orientáló, felzárkóztató első két év "elvesztésétől", amit a későbbi intenzívebb oktatás már nem pótolhat. Ez a jó értelemben vett szakmai féltés csak néhány valóban szükséges korrekció /pl. szakkörök szervezése a tehetséges tanulók részére/, majd az 1. kísérleti évfolyam csoport-, érettségi és felvételi vizsga eredményeinek láttán oldódott. Panaszokat és bíráló észrevételeket váltott ki az első évben ~~istántalanul - és részben indokolatlanul~~ megduzzadt adminisztrációs munka terhe. S végül kétségtelen, hogy a többletfeladatok aránytalanul oszlottak meg a testületen belül. Különösen sok munka hárult az osztályfőnökökre, a több tantárgyban /esetleg orientációs foglalkozásban is/ érdekelt nevelőkre, majd a különböző tantárgycsoportok szakosító tárgyait tanító 14 szaktanárra.

Mindent egybevetve megállapítható, hogy az említett aggályok és nehézségek ellenére az oktatási kísérlet sikeres végigvitelének személyi feltételei a nevelőtestület oldaláról mind a szakmai felkészültség, mind a légkör szempontjából kedvezőek voltak.

Mit mutat a kép a kísérleti évfolyamok, a tanulóifjúság oldaláról?

Iskolánk beiskolázási körzete konstans: Makó város 7 és a járás 10-14 általános iskolája, továbbá - részben - a Békés megyei Mezőhegyes és Tótkomlós. Ez azt jelenti, hogy az évről/évre beiskolázott fiatalok indulási szintjének, az általános iskolából hozott érdemjegyek összehasonlító elemzésének reális alapja van. /Még általános iskolákra, tantárgyakra, sőt tanárookra bontva is! / Az összehasonlító elemzésre szükségünk is van, mert párhuzamos, homogén kontroll-osztályok nem lévén, a kísérleti évfolyamok és osztályok teljesítményét az előző évfolyamok és osztályok megfelelő adataival kell egybevetnünk.

Évfolyamonként vizsgálva, az érettségi tantárgyak általános iskolai átlagai /8. osztály/ a következő képet mutatják:

Átlag	1972-73		1973-74		1974-75 ^x		1975-76 ^{xx}	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
5,00	16	17,6	13	11,9	13	14,6	24	22,2
4,9 - 4,5	34	37,4	44	40,4	22	24,7	26	24,1
4,4 - 4,0	30	33,0	36	33,0	25	27,0	33	30,5
3,9 - 3,5	10	10,9	14	12,8	19	21,3	15	13,9
3,4 - 3,0	1	1,1	2	1,9	8	9,0	6	5,5
2,9 - 2,5	-	-	-	-	3	3,4	3	2,8
2,4 - 2,0	-	-	-	-	-	-	1	1,0
Összesen:	91	100	109	100	90	100	108	100
Évf. átlag:	4,46		4,42		4,16		4,30	

// ^x Első kísérleti évfolyam

^{xx} Második kísérleti évfolyam /

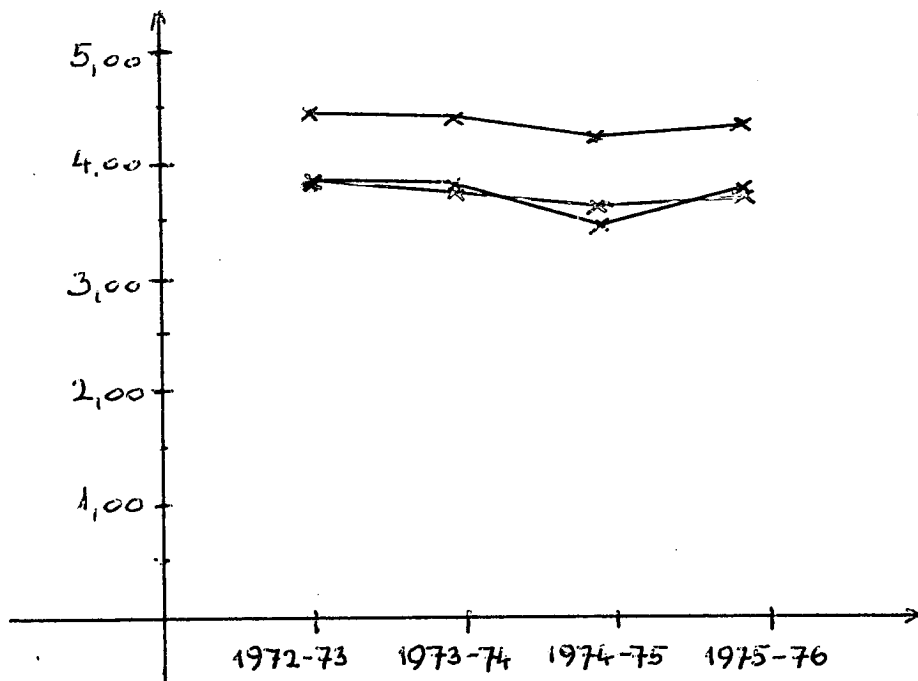
Néhány következtetés első pillantásra kézenfekvő. Az első kísérleti évfolyam létszáma is, általános iskolai átlageredménye is a legalacsonyabb. /Felvételt nyert a jelentkezők 90,9 %-a, a betölthető 108 helyre összesen 90 fő./ A második kísérleti évfolyam induló

szintje kedvezőbb /felvételt nyert 108 fő, a jelentke-
zettek 88,5 %-a/, de nem éri el az 1974. előtti két év-
folyam szintjét. Mindkét kísérleti évfolyamon szép
számmal vannak 3,5 alatti eredmények /11, ill. 10 fő/.

A fentiekkel adekvát értékeket kapunk, ha az I.
évfolyamok 1. félévi és év végi átlagait mérjük össze:

	I. f.é.	év vége
1972 - 73 :	3,88	3,88
1973 - 74 :	3,70	3,83
1974 - 75 :	3,51	3,44
1975 - 76 :	3,57	3,63

A grafikon szára mindhárom esetben közel azonos
arányokat tükröz:

// x általános iskolai átlag

* I. félévi átlag

x év végi átlag /

Bár az oktatási kísérlet hatékonyságának megállá-
pítása szempontjából korántsem kedvező, hogy a kísérle-
ti osztályok - s különösen az 1974-75. évben beiskolá-
zott évfolyam - induló szintje az átlagosnál gyengébb,

ezt az eltérést a továbbiakban is feltétlenül figyelembe kell vennünk.

Az 1. és 2. kísérleti évfolyamra vonatkozóan egyéb paramétereink is vannak, amelyek az előzőleg feltételezett szintkülönbséget hitelesítik. A rögtön tanév elején íratott szintmegállapító és az 1. félév végén készült eredménymérő feladatlapok eredményének összehasonlítása a következő képet mutatja:

Tantárgy	Induló szint /%/			Félévi eredménymérés		
	1974-75	1975-76	Eltérés	1974-75	1975-76	Eltérés
Magyar nyelv	68,70	68,91	+0,21	3,14	3,87	+0,73
Magyar irod.	-	-	-	3,23	3,62	+0,39
Történelem	31,90	51,55	+19,45	2,87	2,93	+0,06
Orosz	42,10	43,72	+1,62	2,78	3,18	+0,40
Angol	-	-	-	3,21	3,03	-0,18
Német	-	-	-	3,07	2,10	-0,97
Matematika	47,60	49,30	+1,50	2,85	2,34	-0,51
Biológia	35,50	66,90	+31,40	2,57	3,42	+0,85
Kémia	58,00	65,28	+7,28	2,03	3,38	+1,35
Földrajz	-	-	-	2,57	3,08	+0,51

Bizonyos objektív és szubjektív tényezők természetesen módosíthatták a %-os vagy átlageredményeket /nehézségi fok, íratás időpontja, ~~eltérő tanári mérce stb...~~/, az arányokat bizonyosan jól érzékeltetik a közölt adatok. Anélkül, hogy az átlagok tartalmi értékét vizsgálnánk ezuttal / - erre a továbbiakban még sor kerül - /, az összehasonlítás feltétlenül a 2. kísérleti évfolyam javára szól, hiszen az általános iskolában is tanult tárgyak közül csak a matematika félévi eredménye mutat negatív eltérést, a többi /kivéve az új tárgyként belépő 2. idegen nyelveket/ kisebb vagy nagyon is jelentős mértékben itt magasabb. A hozott és gimnáziumban produkált globális átlagokat véve alapul tehát arra a következtetésre kell jutnunk, hogy

- a kísérleti évfolyamok induló szintje meglehetősen elmarad az előző évfolyamok szintjétől, de

- a 2. kísérleti évfolyam lényegesen jobb szintről indult, mint az 1974-ben beiskolázott első.

Természetesen különösen fontos annak vizsgálata, hogy a számszerű eredmények milyen alapkészségeket és tudásszintet takarnak. A kísérleti évfolyamok osztályairól /összetételüket, tantárgyankénti eredményüket l. a ^{3-V-A}~~445-6~~ sz. mellékletekben/ tantárgyanként a következőket állapították meg a szaktanárok:

Magyar nyelv: Általános probléma a nyelvtani szabályok, meghatározások felületes ismerete. A helyesírási készség roppant gyenge, főleg a j - ly használata, a tulajdonnevek, a földrajzi nevek, a határozóragok írása, a hasonulás, a múlt idő és a tárgy ragjának tévesztése okoz gondot. Csunya, helyenként olvashatatlan a tanulók jelentős részének az írása. Nehézkes a szóbeli kifejezési készség.

Magyar irodalom: Osztályonként 3-4 tanuló rendelkezik az átlagosnál mélyebb érzelemvilággal, irodalmi /lirai/ érdeklődéssel és szélesebb körű olvasottsággal. Az elbeszélő képesség erősebb, a leíró és jellemző készség gyengébb. Néhány tanuló még olvasási nehézségekkel küszködik. Az irodalom iránti érdeklődés általában nagyon mérsékelt, vonzóbbak a reál tárgyak és a technika.

Történelem: Az alapfogalmak, az összefüggések ismerete, az általánosító és absztraháló képesség terén ijesztő hiányosságok mutatkoznak. Viszonylag biztosabb az eseménytörténet ismerete, de gyakran pontos adatok nélkül. Rendkívül gyengék a topográfiai ismeretek.

Orosz nyelv: A viszonylag magas általános iskolai átlagok félrevezetőek. Az egyszerűbb nyelvtani feladatok megoldása elfogadható, de alapvető fogyatékoságokat jelzett az előljárók használata. Szókincsük szegény. A hallás utáni megértés kezdetben nehézségeket okozott. Fordítási készségük megfelelő. Egy félév folyamán is sokat fejlődtek, különösen a 2. kísérleti év-

folyam osztályai.

Matematika: Jól ismerik a számok nagysági viszonyait, a racionális számokat jól ábrázolják a számegyenesen. A számok írása és olvasása is megfelelő. Többnyire nehézséget okoz a számok átalakítása, egyszerűsítése és bővítése, a törtekkel és az előjeles számokkal való műveletek végzése. A számolási készség gyenge. Fejletlen a matematikai logika. Néhány - főleg községi iskolából érkezett - tanuló matematikai alapjai különösen hiányosak.

Biológia: A két évfolyam között jelentős tudásbeli szintkülönbség mutatkozott. Az 1. kísérleti évfolyam tanulóinak felkészültsége rendkívül alacsony szintű volt. Nemcsak a falusi kisiskolák, hanem a jó hírű városi iskolák tanulói is hallatlanul bizonytalannak tűntek növényélettani /asszimiláció, disszimiláció, fotoszintézis, csirázás/ és állatélettani /vérkeringés, sejttan, szövettan, rendszertan/ kérdésekben. Az összefüggések feltárására kísérletet sem tettek. Nehéz indulás után azonban biztató fejlődés következett be. A 2. kísérleti évfolyam ismeretei lényegesen biztosabbak voltak, haladásuk is ütemesebb lehetett.

Kémia: A tárgy tanításának tárgyi - és több iskolában személyi - feltételei nincsenek biztosítva. Ezért a hozott jegyek irreálisak. Néhány - osztályonként 5-6 - jól felkészült tanuló mellett a többiek ismeretei szinte felhasználhatatlanok.

Földrajz: A tanulók általában "könnyű tárgynak" minősítették, s ez az ismeretek alaposságára rányomta bélyegét, noha az alapvető ismeretek elérték a közepes szintet.

A szaktanári és tanulói véleményekben részletesen ~~boncolgatott, itt csak elnagyoltan érzékeltetett~~ hiányosságok azt a megállapítást erősítik, hogy a fakultatív tantárgycsoportos oktatási kísérletbe bevont tanulók tudásszintje, felkészültsége és az előzetes hi-

potézis szerint intellektuális szintje is a korábbiaknál gyengébb. Ez feltétlenül negatívan ható tényező, amely az eredményekre is kihat.

Biztatóbb a helyzet, ha azt tekintjük, hogyan fogadták, hogy itélték meg a fiatalok a fakultációt. Mindkét évfolyam előzetes tájékoztatása már az általános iskola 8. osztályában, a pályaválasztási napok keretében megtörtént. A kísérleti modellt sokszorosított formában rendelkezésükre bocsájtottuk. Segítette a tájékoztatást a Csongrád megyei Hírlap két cikke, riportja is, majd az I. év elején az osztályfőnököktől kaptak részletes felvilágosítást. Tulzás nélkül állitható, hogy a kísérletben részt vevő tanulók nemcsak megértették a munka fontosságát, hanem vonzónak is találták az új formát. Ha - írásban vagy szóban - észrevételeztek is bizonyos jelenségeket, a kísérlet lényegét, az ~~"önkifejezés" lehetőségét~~ illetően teljes egyetértés uralkodott, s ez derekasabb munkára sarkallta őket.

A személyi feltételek összességét vizsgálva végezetül megállapítható, hogy az - a hatékonyság és eredményesség szempontjából figyelembe véve a kísérleti évfolyamok átlagosnál gyengébb összetételét - országosan is általánosítható tapasztalatok biztosítására megfelel.

b./ Tárgyi feltételek

~~Nem kétséges, hogy a~~ tantárgycsoportos oktatás nemcsak személyi, hanem tárgyi vonatkozásban is megnövekedett követelményeket támaszt. E sorban első helyre kívánczik a tanteremszükséglet.

A fakultatív oktatás általános bevezetésével a tanulócsoporthozzásnak elveként a $2n + 1$ formulát határozták meg, azzal számolva, hogy ez 3-4 osztályonként egy többlet-terem igényt jelent. 37

Iskolánkban a teremigény ennél nagyobb arányban nőtt. Ennek oka, hogy a III-IV. osztályban kialakuló tantárgycsoportok nemcsak a többlet-órák keretében dolgoztak csoport-keretben, hanem az alap-óraszámán belül is. ~~/A Csongrád megyei oktatási kísérlet másik két résztvevő iskolája, a szegedi Radnóti Miklós Gimnázium és a szegedi Ságvári Endre Gimnázium feltételek hiányában nem tudott erre vállalkozni./~~ S bár ennek biztosítása nem kevés nehézséggel járt, nevelőtestületünk egyhanguan a bonyolultabb, munkában és anyagiakban is igényesebb, de pedagógiailag feltétlenül értékesebb megoldás mellett foglalt állást. ~~/Itt jegezzük meg: ha jelenleg nincsenek is meg a mindvégig csoport-keretben folyó munka feltételei, a jövő iskolája mindenképpen ilyen vagy hasonló megoldást kíván!//~~

A fakultáció fokozatos bevezetésének éveiben az ellátandó órák számát és ennek függvényeként a teremigényt két ellentétesen ható tényező határozta meg: a megszűnő szakosított tantervű csoportok a csökkenés, az orientációs foglalkozások, majd 1976. őszétől a tantárgycsoportok kialakítása a növekedés irányába hatott. A fentiek figyelembevételével az ellátandó órák száma ~~/és a teremigény/~~ az első két évben mérsékelten, majd gyorsuló ütemben növekedett. ~~/L. a 7. sz. mellékletet/~~ A fakultatív oktatás teljessé válásával ez a kb. 20 %-os többlet-igény állandósul csekély ingadozással. A teremigény ennek megfelelően szintén mintegy 20 %-kal emelkedett, sőt esetenként elérte a 133 %-ot. Ennek magyarázata, hogy bár a 3 párhuzamos osztályból csak 7, illetve a 2. kísérleti évfolyamból 8 tantárgycsoport jött létre - tehát megközelítőleg a $2n + 1$ formulának megfelelően -, ezek a választott tárgyakból teljes óraszámban külön dolgoztak, sőt némelyik csoport még tovább bomlott. ~~/Pl. az idegen nyelvi blokk orosz + német, angol és latin nyelvre./~~

Hogyan sikerült kielégíteni ezt a jelentősen megnőtt igényt az amúgy is zsúfolt iskolában? - Roppant nehezen, a tartalékok végső kimerítésével. Ilyenek voltak: új termék kialakítása térelválasztással /mivel a csoportok kis termet kívánnak/, meglévők rendeltetésének megváltoztatása /gyakorlati műhely helyett fizikai előadó; a nyelvi laboratóriumot átalakítással hagyományos órák megtartására is alkalmassá tettük/, új rendeltetésű termék létrehozása /a gép- és gyorsírás számára gépterem/. De ezeknél is döntőbbnek bizonyult, hogy a meglévő tantermek optimális terhelését sikerült megoldani, kényszerből gyakorta alkalmazva az u. n. nulladik /7 órakor kezdődő/ és 7. óra beiktatását.

A tantárgycsoportos oktatás azonban nemcsak több, hanem jobban felszerelt tantermet is igényel, vagyis jelentősen növekszik a tantermek és szertárak eszközigénye. Könnyebbé tette a megoldást, hogy iskolánk már 10 éve szaktantermi rendszerben oktatott. Jó bázist jelentett a 22000 kötetes könyvtár és olvasóterem. Ennek ellenére bőven akadt tennivaló. A könyvállomány fejlesztésére, különösen szakkönyvek beszerzésére a korábbinál nagyobb összeget kell fordítani. Az eszköz- és műszeri igény elsősorban azoknak a tantárgyaknak a területén sürgetett, melyekben nem folyt szakosított tantervű oktatás /biológia, kémia/. Ujjáalakítottuk a legmostohább körülmények között levő kémiai előadót, jelentősen bővítettük a kémia és biológia eszközállományát, bár így sem sikerült biztosítani a mérési és laboratóriumi gyakorlatok korszerű végzésének feltételeit. Szükségessé vált egy második fizikai előadó létrehozása és felszerelése. Valamennyi tanteremben meg kellett oldani az elengedhetetlen audiovizuális eszközök /írásvetítő, dia-vetítő, magnetofon, lemezjátszó/ használatát, bővíteni kellett a szemléltető és kísérleti eszközök táráát.

Teljesen új feladatot jelentett az ügyviteli blokk indítása a gyakorlati oktatás keretében. A kísérlet el-

ső két évében, amíg csak alacsony óraszámban folyt a gépirás oktatása, kiegészítő megoldást jelenthetett az órák áthelyezése az Erdei Ferenc Kereskedelmi Szakközépiskola épületében működő Gyors- és Gépiró Iskola géptermébe. Az ügyviteli blokk megszervezésével, az óraszámok ugrásszerű növekedésével mind tarthatatlannabbá vált ez az állapot. A szerencsés megoldás 1977 nyarán következett be. Ekkor a beiskolázási gondokkal küzdő Gyors- és Gépiró Iskola megszűnt, jogutódja iskolánk lett. A nagyrészt saját erőből kialakított új gépiró terem berendezése azonban a JATE Pedagógiai Tanszéke anyagi segítségével és a leltárilag átvett álló- és fogyóeszközökkel a szakemberek megítélése szerint is kitűnően sikerült, szakmai és esztétikai szempontból is kiállja a próbát.

Ha nem is maradéktalanul, de a megnövekedett vagy teljesen új feladatok sikeres ellátásának feltételeit sikerült megoldani. Iskolánk számottevő segítséget kapott ehhez a megyei és városi tanácsi szervektől, valamint az oktatási kísérletet irányító szervektől. Nem árt azonban számításba venni: minden, helyileg jelentkező problémát központilag sem lehet orvosolni. Ehhez mindenütt elengedhetetlenül szükséges az adott nevelőtestület munkája, kezdeményezőkézsége, számtalan ötlete, a helyi tartalékok és erőforrások mobilizálása.

c./ Dokumentáció

Minden átfogó oktatási kísérlet nagy próbatétele a saját oktatási dokumentáció megteremtése. Nem lehetett kivétel a Csongrád megyei fakultatív kísérlet sem.

Már esett szó róla, hogy az egyébként tudományosan megalapozott, gondosan kimunkált modell nem mellőzte, nem is mellőzhette a rugalmasságot. A kísérlet irányítói és a kísérleti iskolák képviselői gyakran, lega-

lább két havonta tanácskoztak, és megvitatták a szerzett tapasztalatokat, állást foglaltak a szükségesnek ítélt változtatások kérdésében, meghatározták a következő időszak feladatait. Ilyen alkotó légkörben került sor arra, hogy a felkért szakemberek - általában a részt vevő iskolák gyakorló pedagógusai - a kidolgozott direktívák figyelembevételével elkészítsék az óratervet és annak változatait; az alaptanterveket és a tantárgycsoportok kiegészítő tanterveit; a szintmegállapító, a félévi, év végi és összefoglaló eredménymérő lapokat; meghatározzák a használandó tankönyveket, szakkönyveket, jegyzeteket, kiegészítő irodalmat; eldöntsék a tervezéshez, megfigyelések rögzítéséhez, jelentésekhez szükséges dokumentáció milyenségét. Az elkészült dokumenteket senki sem tekintette dogmának, ha nem állták ki a gyakorlat próbáját, akár tanév közben is módosítani lehetett rajtuk.

~~Valamennyi oktatási dokumentum részletes ismertetésére, a velük kapcsolatban elhangzott vagy leírt számtalan megerősítés, módosító észrevétel és bírálat taglalására e tanulmány keretében nincs mód. Ezért csupán a leglényegesebb tapasztalatok számbavételére kell szorítkoznunk, amelyek egyike-másika feltehetőleg általánosabb érvényű mondanivalót is tartalmaz.~~

~~Az már ismertetett óraterv 11. és 12. sz. melléklet~~
Az alapkoncepciója bevált. Az alap-óraterv és a fakultatív tárgyak óraszámának arányával egyetértettek a szaktanárok. Felmerült azonban olyan javaslat, hogy a 3-3 tárgyas tantárgycsoportok helyett könnyebben variálható, a felvételi követelményrendszerhez is jobban igazodó 2-2 tárgyas tantárgycsoportok jöjjenek létre heti 8 többletórával, ami az országosan tervezett óraszámokat is közelítené /7-9/. A fakultatív tárgyak tanulására III-IV. osztályban biztosított óraszámok lényegében változatlanul maradtak. Az alap-óraterv a javaslatok figyelembevételével némileg módosult. Az ér-

dekesebb változások a következők:

- III-IV. osztályban is megmaradtak az osztályfőnöki órák, amelyeket minden érdekelt nélkülözhetetlennek ítélt. Ezért a világnézetünk alapja tantárgy, amely eredetileg átvállalta volna az osztályfőnöki témák egy részét, csak IV. osztályban maradt meg heti 2 órában.
- A matematika óraszámát I. osztályban 4-ről 5-re emelkedett. E tantárgy össz-óraszámát az alap-óratervben még így is alacsonyabb, mint a korábbi általános tantervű osztályoké, s ennek káros hatását különösen a természettudományos tárgyakból felvételiző fiatalok érezték, akiknek matematikai alapja gyengébb volt a kívánatosnál.
- A kémia óraszámát I-II. osztályban a tervezett 3-2-ről 2-3-ra módosult. A teljesen új koncepció alapján elkészült kémia tankönyvek azonban ezt a változtatást is túlhaladták.
- Az első pontban érintett óraszámváltozások kiegyenlítésére változott két készségtantárgy óraszámát: III. osztályban 1 ének-zene, IV. osztályban 2 helyett 1 rajz - művészettörténet óra kapott helyet.

Sok jogos bírálat illette a fizika alacsony óraszámát /az alap-óratervben összesen 8/, de emelésére elfogadható megoldást nem sikerült találni.

Lényegesen hevesebb viták folytak a kísérleti tantervek körül. Kétségtelenül értékük, hogy rögzítik a tantárgyak tantervi koncepciójának alapelvét, célkitűzéseit; a tantárgyak tanításának feladatait, az alapképzés részletes követelményeit. Helyenként a nevelési feladatok /történelem/, ajánlott módszerek /matematika, történelem/, a koncentrációra való utalások /történelem/ is helyet kaptak. Bizonytalanságot okozott azonban, hogy a felsőbb évfolyamok tanterveit a szaktanárok csak az adott év előtt ismerhették meg, s így nem

tervezhettek hosszú távra. /Noha több tanterv utalás-szerűen vagy részletesen tájékoztatott a felsőbb évfolyamok anyagáról, tervezett felosztásáról.//

A legtöbb bíráló észrevétel az alaptantervek túlszofaltsága miatt hangzott el; e panaszokat csak részben lehetett orvosolni. A fakultatív tárgyak kiegészítő tanterveinek anyagát is sokan kifogásolták /különösen biológiából/; e téren azonban nagyrészt szabad kezlet kaptak a szaktanárok. A fenti problémák a kísérleti jellegnek majdnem elkerülhetetlen velejárói, mint azok is, amelyek a tantervek által előirt tankönyvek, jegyzetek és szakkönyvek vonatkozásában jelentkeztek. Az érvényben levő tankönyvekre épülő tantervek és a tankönyvek összhangja ugyanis egyre inkább megbomlott. Az új kiadású tankönyvek nem tartalmazták a tanterv által előirt, de a tananyagcsökkentés miatt elhagyásra szánt anyagot. A blokkos tantervek készítői által előirt irodalom vagy egyáltalán nem, vagy nagyon nehezen és drágán volt beszerezhető, különösen idegen nyelvből és földrajzból. Nevelők és tanulók idejének jelentős részét emésztette fel az irodalom beszerzése vagy a nagyon részletes jegyzetelés.) A tanulók egy részét meglehetősen zavarta, hogy egy-egy tantárgyhoz könyvek, jegyzetek egész sorát kellett használniuk.

Habár e problémák remélhetőleg megszűnnek a központilag kidolgozott és minden gimnáziumhoz eljuttatott oktatási dokumentációval, tankönyvekkel, bizonyos fokú találékonyságra alighanem szükség lesz. Főleg a tantárgycsoportok tantervi anyagához szükséges szemléltető és segédanyagok előteremtéséhez, valamint a speciális tárgyak, gyakorlati foglalkozások vezetéséhez. Tény, hogy a kísérletben részt vevő iskolák nevelőtestületeit alaposan próbára tette mindez, de bizonyosan meg is edzette, öntevékenyebbé és rugalmasabbá tette, s ennyiben feltétlenül pozitív szerepet játszott.

Röviden szólnunk kell még a szintmegállapító és eredménymérő lapokról. Kidolgozásuk, összeállításuk felelős munkát és nagy szakértelmet követelt. Követelménytámasztásuk szintje és iránya, a lapok terjedelme a szaktanárok és tanulók részéről is sok bírálatot kapott. Szükségességüket ennek ellenére mindenki elismerte, az első alkalommal tapasztalt hiányosságokat pedig igyekeztek megszüntetni.

Nem kis gondot okozott a szaktanári feljegyzések és egyéb adminisztrációs tevékenységek meghatározása, formájának kialakítása. Ennek érdemi kérdéseiről azonban a későbbiek során lesz szó.

3./ Szervezési feladatok

A kísérleti gimnáziumok beszámolóí és a fakultáció általános bevezetését előkészítő cikkek egyöntetűen hangsúlyozzák, hogy a fakultatív oktatás a korábbinál lényegesen szerteágazóbb, komplikáltabb szervezési teendőkkel jár.

Iskolánk, amely tapasztalatokkal még nem rendelkezhetett e téren, s a Csongrád megyei kísérlet végigvitelének eredeti, nehezebb változatát választotta, ugyancsak megismerkedett a szervezési nehézségekkel.

Az első, már 1973. őszétől jelentkező feladat a nevelőtestület, a szülők és tanulók minél részletesebb tájékoztatása volt a kísérleti koncepcióról és a gyakorlati kérdésekről. ~~Mint már szó volt róla, a nevelőtestület /testületi értekezleten, írásos anyaggal/ és a tanulók /pályaválasztási napokon, majd az osztályfőnökök révén/ tájékoztatása kielégítően sikerült.~~ A szülők és a szélesebb közvélemény informálása /általános iskolai összevont szülői értekezleteken, illetve a Csongrád megyei Hírlap két cikke segítségével/ már kevésbé volt eredményes. Valószínűleg ennek is tudható be,

hogy az első beiskolázás az átlagosnál gyengébb eredménnyel zárult, hiszen a szülők a bizonytalan és alig ismert új forma helyett inkább az ismert és kedvelt szakosított tantervű osztályokat keresték gyermekük számára. Mint ahogy alighanem a fakultatív oktatás meg- és elismerését jelezte a második kísérleti évfolyamra történő tömegesebb jelentkezés.

Kezdetben zavaró, a szervezést károsan befolyásoló tény, sok ütközés forrása volt, hogy a fakultatív tantárgycsoportos oktatási kísérlet és a hagyományos képzés együtt, egymással párhuzamosan folyt.

Teljesen új feladatot jelentett az orientációs körök szervezése, melynek az alábbi menete vált be.

Először az osztályfőnökök ismertették a kísérleti rendszer lényegét és az orientáló szakasz feladatát. Az igazgató összevont szülői értekezleten adott részletes tájékoztatást, melynek során kiemelte az orientációs tevékenység rendeltetését. A szaktanárok megfigyelésen alapuló motiváló tevékenységének és a tanulók spontán /írásos felméréssel történt/ irányulásának egybevetése után kiválasztották a szóba jöhető orientációs köröket. Az osztályfőnök összegezte a véleményeket, elkészítette az orientáló javaslatát, amiről osztályértekezleten döntöttek. A továbbiakban az iskolavezetés véglegesítette a kialakult köröket, megbizta azok vezetőit, majd sor került a döntés ismertetésére. /A tanulókkal osztályfőnöki órán, a szülőkkel szülői értekezleten./ Végül az esetleges korrekciók elvégzése után, 2. félév elején indulhatott az orientációs körök munkája. - A második és harmadik orientálás természetesen már egyszerűbben zajlott, hiszen a szülők és tanulók ismerték a lényegét, az osztályfőnök és a szaktanárok pedig akkorra sokkal behatóbban meggyőződhetek az egyes tanulók képességeiről, érdeklődési köréről, figyelméről, emlékezetéről, képzelőerejéről.

Az orientációs körök órarendi elhelyezésére - a 2. évtől kezdődően - az a gyakorlat vált be, hogy évfolyamonként egy időpontban, 5-6. vagy 6-7. órában folytak, szünet tartása nélkül 90 percig. Ezt a megoldást a tanulók is jobban kedvelték, mint a délutáni időpontot.

Némi nehézséget okozott a gyakorlati foglalkozás órarendbe illesztése, mivel csoportonként /egy osztály 2 csoportra bomlott/ és kéthetenként 2 órában végezték a gépirást a gimnáziumtól kb. 10 percnnyire levő gépiró-teremben. Ezért a gépirási gyakorlatot mindig első 2 órára kellett helyezni, hogy a "pihenő" csoport délelőtti tanítása ne szakadjon meg.

Nagy körültekintést kívánt a tanév elején, félévkor és tanév végén aktuális szintfelmérő és eredménymérő dolgozatok iratásának besorolása. Alapvető szempont volt, hogy a párhuzamos osztályok egy-egy tantárgyból lehetőleg azonos időpontban dolgozzanak, és egy napra ne jusson több felmérés illetve eredménymérés. Ha a szervezési tapasztalatok gyarapodásával sikerült is valamivel zökkenőmentesebbé tenni ezt a munkát, a tanulók túlzott igénybevételét és az esetenkénti órarendi zavart nem tudtuk teljesen elkerülni.

A kísérlet első 2 évében a délelőtti munkarend kialakítása, az órarend összeállítása tulajdonképpen egyszerűsödött. Ez természetesen csak közvetve köszönhető a fakultatív oktatásnak, ugyanis fokozatosan szűntek meg a korábban órarendi nehézségeket okozó szakosított tantervű osztályok. Mindössze a felzárkóztató foglalkozások elhelyezése okozott nehézséget.

A tantárgycsoportok belépésével egy egész sor, időnként majdnem megoldhatatlannak látszó probléma torlódott össze.

Kialakításuk - különösen az első évi tapasztalatok segítségével - viszonylag gördülékenyen ment. Sőt, arra is vállalkozhattunk, hogy az eredeti kereteken lazít-

sunk és bővítjük a választási lehetőséget. ~~Erről a továbbiakban még részletesen lesz szó.~~ A tantárgycsoportok kialakításának előmunkálatai a II. évfolyamon december folyamán - első ízben 1975. decemberében - megkezdődtek. Ekkor az osztályfőnökök felmérték a tanulók előzetes igényét. A továbbiakban ezek egyeztetése folyt az osztályfőnökök, szaktanárok, az orientációs körök vezetőinek tapasztalataival, javaslataival. A konkrét választásról a tanulók április elején írásban nyilatkoztak, első és második helyet megjelölve, feltüntetve az idegen nyelvek óraszámát is. /L. a 8. sz. mellékletet./ Április végén összevont szülői értekezleten került sor a ~~szülők részletes tájékoztatására, a vitás esetek szülő és tanuló jelenlétében történő eldöntésére.~~ Azt előre közöltük, hogy amennyiben kellő számú jelentkező hiányában az első helyen megjelölt csoport nem indítható, automatikusan a második variáns lép életbe. Ezzel sikerült az utólagos reklamációknak, módosítási kérelmeknek elejét venni. A végleges döntésről a szülő is írásbeli nyilatkozatot tett. /L. a 8. sz. mellékletben./

A tantárgycsoportok létrejötte utáni feladat az új III. osztályos osztálykeretek kialakítása. Szerencsés esetben - és arányos megoszlás esetén - a létszámok lehetővé tehetik, hogy a rokon, esetleg 1-2 tárggyal kapcsolódó blokkok alkossanak 1-1 osztályt. Az eddigi három esetben ezt sikerült biztosítani.

Az 1., majd különösen a 2. kísérleti évfolyam tantárgycsoportjainak megjelenésével ugrásszerűen megnövekedtek a szervezési és órarendi nehézségek. S nemcsak a nagyobb óraszám miatt. A sokféle idegen nyelv-választás, a csoport- és nevelőpárkapcsolatok, az egy osztályon belüli blokkok óraszámának összemérhetetlensége; a külső óraadók, a továbbképzésekkel járó elfoglaltságok, a kisgyermekes anyák szabad napja miatti kötöttségek; a szaktantermes oktatás, a teremhiány, a gyakorlati foglalkozások miatti korlátok bármilyen talányos sakkfeladvány-

nál nagyobb feladatot hártottak az iskolavezetésre. Megoldása sajnos csak az órarendkészítés pedagógiai elveinek részbeni feladásával, a nevelők és tanulók egyenlőtlen terhelésével sikerült, - de sikerült! Minden óra "elfért" a délelőtti órarendben, beleértve a gyakorlati foglalkozásokat és az orientációs köröket is, s így a megszokott délutáni programok /szakkör, sport- és kulturfoglalkozások, KISZ-elfoglaltságok stb.../ rendjét nem kellett megbolygatni.

A fenti, korántsem kevés feladat alkotta a fakultáció bevezetésével jelentkező új szervezési teendők gerincét. Bizonyos, hogy minden gimnázium szembekerül majd hasonló feladatokkal, de egyszerűbb struktúrában, mások tapasztalatait felhasználva kevésbé lesz göröngyös ez az út, s a befektetett munka feltétlenül megtérül.

4./ A megfigyelési és orientációs szakasz

a./ Célja

A nemzetközi és hazai szakirodalom majdnem egyhangzóan vallja a sokirányú megfigyelésen és tanulói tevékenységi formán alapuló képességfeltáró, motiváló szakasz szükségességét a pályairány eldöntése előtt. A helyes döntés nemcsak egyéni, hanem jelentős mértékben társadalmi érdek is, hiszen megelégedett, alkotó, képességeik optimumát nyújtó emberek csak ott létezhetnek, ahol valóban örömet találnak a munkában.

A Csongrád megyei kísérleti modell szintén fontos szerepet szánt az első 2 év megfigyelési és orientációs szakaszának. A feladatok és eszközök is sokrétűek. El kell érni, hogy az átlagosnál gyengébb induló szinttel beiskolázott tanulók leküzdjék hátrányukat, s biztos

alapot kapjanak a gimnáziumi tanulmányok sikeres folytatásához. "A gimnázium I. és II. osztályát megfigyelési és irányítási /orientációs/ szakasznak kell tekinteni. Ennek fő feladata az általános képzés - amelyben a tanulók teljesítményeit rendszeresen mérik, egyéni képességeik kibontakozását céltudatosan figyelik -, továbbá olyan tevékenységek szervezése, amelyekben a tanulók egyrészt kipróbálhatják magukat, önismeretre tehetnek szert, másrészt fejleszthetik és elmélyíthetik egyéni képességeiket. Az e tevékenységekben való részvétel természetesen az iskola számára is fontos forrása a tanulók megismerésének" - fogalmazza meg e szakasz fő feladatait a Csongrád megyei kísérleti modell. ³⁸

A hangsúly az elméleti és gyakorlati tevékenységen van, amely segít önmaguk megtalálásában. A pályairány eldöntése - vagy éppen annak kényszerű elodázása - korábban 14 éves korban vált szükségessé. ~~(Láttuk: az esetek óriási többségében korainak, megalapozatlannak bizonyult.)~~ Az új oktatási struktúra - összhangban a nemzetközi törekvésekkel - 16 éves korra helyezi át ezt a fontos állomást, s igyekszik azt minél körültekintőbben előkészíteni. Kérdés: hogyan s milyen hatásokkal sikerül ezt megoldani.

b./ A megfigyelési rendszer, feljegyzések a tanulókról

A tanulók megfigyelése, adottságaik, képességeik megismerése állandó és folyamatos feladat a hagyományos oktatási rendszerben is. Kísérleti munkánk ennél rendszerebb, tervszerűbb, megbízhatóbb információgyűjtést igényelt. Minden szaktanárnak ismernie kellett, hogy tanulói

- milyen általános iskolai alapokkal rendelkeznek
- milyen a felfogóképességük

- milyen a gondolkodási és logikai készségük
- milyen a tantárgy tanulásához való viszonyuk
- milyen a tanulási módszerük.

E folyamatos megfigyelések eredményeinek rögzítésére szolgáltak a tantárgyanként készített tantárgytükrök alapján minden tanulóról vezetett orientációs lapok /L. a 9⁹ sz. mellékletet/. Az első két rovat /tematikus egység, érdemjegyek/ kitöltése értelemszerűen történt. A továbbiakban a pszichikus tulajdonságokkal kapcsolatos megfigyelések rögzítésére került sor, háromfokozatu rangskála segítségével:

3 /jelentése: átlagon felüli, kiváló/

2 /jelentése: közepes, átlagos/

1 /jelentése: gyenge, átlagon aluli/

Ezek alapján félévenként osztályfőnöki összesítő készült /l. a 10⁹ sz. mellékletet/, amely megbízható összképet nyújtott minden tanulóról. A második év végéig összegyűjtött valamennyi feljegyzés, dokumentum került a személyiségdossziéba.

A sokoldalú megfigyelés szükségességével a kísérletben részt vevő valamennyi nevelő egyetértett és törekedett megvalósítására. Azonban hamarosan kiderült, hogy a vázolt megfigyelési rendszer és a tapasztalatok rögzítésének módja tulságosan bonyolult. A nevelők tulságosan nehézkesnek tartották a kódrendszert, tultervezettnek az adminisztrációt. Joggal észrevételezték, hogy a nagy létszámú osztályokban lehetetlen egy fél év alatt minden szempont szerint megfigyelni a tanulókat. Többen a hasznosságát is korlátozotttnak ítélték. "A megfigyelések a tanulók orientálását elsősorban annál a néhány kritikus esetnél segítették, ahol a tanuló elképzelése nem fedte a jelenleg feltárt képességeket. Nyitott kérdés továbbra is azok orientálása, akik nagyon gyengék mindenből: azt hiszem, ezek a kirívó esetek kívül esnek a kísérlet, sőt véleményem szerint a gimnázium hatósugarán" - írja 1975. februári jelentésében Marosvári Sándor.

Az 1. félévben az érdekelt nevelők az eredeti elképzelések alapján, de eltérő ambícióval és energiával végezték a tanulók megfigyelését és rögzítették tapasztalataikat a központilag biztosított nyomtatványokon. A nagyfoku egyéb igénybevétel miatt azonban ez a tanárok egy részénél tulzott megterhelést okozott, másoknál hézagossá, illetve formálissá vált. Ezért a továbbiakban egyszerűbb, de megfelelő értékű, megbízható módokat kerestek és próbáltak ki. Ezeknek több válfaja alakult ki /egyszerűbb összesítő lapok, füzetbe végzett feljegyzések/. Megfigyeléseiket a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium - kezdetben idegenkedéssel fogadott, később általánosan elfogadott - szöveges bizonyítványában rögzítették aláhúzással. /L. a ~~10.~~ sz. mellékletet/ A szöveges bizonyítvány előnye, hogy

- egyszerűen kezelhető
- sokoldalú, de egységes megfigyelési és értékelési szempontok érvényesülnek
- követelményrendszere megfelel a tantárgy sajátosságának és az általános célkitűzéseknek
- értékelési rendszere lehetővé teszi a tanulók differenciált minősítését
- egyszerűbbé teszi az osztályfőnök munkáját az információk egyeztetésében, összehasonlításában, az orientáló javaslatok elkészítésében.

Mivel eredetileg nem ilyen célra készült, nem pótolhatott minden egyéb feljegyzést, de azokkal kiegészítve megfelelően dokumentálta a szaktanári megfigyeléseket.

Értékelve a megfigyelések és feljegyzések rendszeréről mondottakat, a következőket állapíthatjuk meg: a tudományos igényű eredeti rendszer minden tanuló rendkívül pontos, pszichológiailag árnyalt megfigyelését tette lehetővé, és összesítésre is nagyon alkalmas volt. Tulzott munkaigényessége miatt azonban a kísérlet időszakában is csak akkor lehetett volna a vezetését el-

várni, ha a kísérletben közreműködő pedagógusok órakedvezményt élveztek volna, egyéb feladataik alól pedig mentesítették volna őket. ~~Mint ahogy volt is ilyenre precedens - másutt!~~ A teljes óraszámban tanító, számtalan egyéb iskolai és közéleti feladattal terhelt nevelők körében széles körű bevezetésre is ajánlható a könnyebben kezelhető, de alapvető rendeltetésének mégis megfelelő utóbbi eljárás. Iskolánkban a gyakorlati kényszerűség vezetett elterjedésére, funkcióját ennek ellenére betöltötte.

Az oktatási kísérlet elengedhetetlen velejárója volt még néhány írásos munka és jelentés /melyhez hasonlókra a fakultáció általános bevezetése után nyilván már nem lesz szükség/. Ezek sorába tartoznak az orientációs körök vezetőinek félévenkénti írásos beszámolóí és a szaktanárok, osztályfőnökök szintén félévenként, megadott szempontok alapján összeállított jelentései. Az előbbiek az osztályfőnökök kezében jelentettek fontos anyagot az orientáláshoz. Az utóbbiak ~~melyek jelentős része gondos, elemző írás volt~~ alapját szolgáltatták az iskolai szintű összegező jelentéseknek. (A kísérlet időszakában végrehajtott számtalan finomítás, korrekció vagy egyszerűsítés forrásai elsősorban az itt papírra vetett észrevételek, javaslatok. Teljes joggal állapítható meg, hogy a fakultatív tantárgycsoportos oktatás valóban kollektív munkával csiszolódott, tökéletessé vált.)

c./ Szintfelmérések és eredménymérések

A megfigyelési - orientációs szakasz szerve és fontos részét képezte az általános iskolából hozott ismeretek felmérése, az indulási szint megállapítása, amely a szaktanárok első, lényeges adatait szolgáltatta.

A félévi, év végi és összefoglaló eredménymérések

tulajdonképpen tulmutatnak az első kétéves szakaszon és a gimnáziumi tanulmányok egész ciklusát átfogták, az egyszerűség kedvéért mégis egy helyen foglalkozunk velük.

~~Ezuttal eltekintünk a felmérő lapok tartalmára és tulmerezettségére vonatkozó - részben már idézett - bíráló észrevételektől, és csupán a munkánk lényegét érintő vonatkozásokra és konkluziókra térünk ki.)~~

Vizsgáljuk meg először a szintfelmérések szerepét! - Közismert probléma, hogy a különböző általános iskolákból gimnáziumba kerülő tanulók felkészültségében, előképzettségében nagyfoku eltérések vannak, s ezek dzsungelében a numerikus adatok sem igazítanak el bennünket. Pedig a kérdés bonyolultabb, mintsem azt "erős" vagy "gyenge" kategorizálással elintézhethénk. A pedagógus számára - ha munkáját reálisan akarja tervezni - nem az fontos, hogy adott tárgyból ki erős vagy gyenge, hanem hogy az egyes tanulóknak konkrétan mely anyagrészekkel, fogalmakkal van nehézsége. A "miért"-ek kutatása csak ezután következik.

Tudjuk, hogy a "fehér foltoknak" sokféle eredője lehet: az általános iskola hiányos felszereltsége; a gyenge, hanyag vagy képesítés nélküli tanár; a tanuló otthoni környezete, egészségi állapota, fejlettségi foka, intellektuális szintje, hanyagsága, tárgy iránti érdektelensége stb... De a fehér foltok ismeretében a szaktanár már személyekre bontva láthat hozzá az okok felde-ritéséhez, majd a hiányosságok felszámolásához. A megszo-kott gyakorlat szerint ez a feltárási folyamat félévig, egy évig is eltart. Az általános iskolai tananyag leg-fontosabb elemeire épült, jól megszerkesztett, több vál-tozatu szintfelmérő lapok segítségével viszont a nevelő a tanév megkezdése utáni 2-3 hét alatt szert tehet ezekre a nélkülözhetetlen információkra.

~~Azon~~ talán nincs is mit csodálkoznunk, hogy a neve-lők mindegyike megértéssel, szívesen vállalta a lapok ja-

vitásával, százalékolásával, összesítésével járó tetemes munkatöbbletet. Ehhez legfeljebb egyetlen megjegyzés kívánczik. 1976 szeptemberében, az első már nem kísérleti jellegű fakultatív évfolyam indításakor /amikor tehát a kísérleti formával járó elkötelezettségek már megszűntek/ írásos választ kértünk a nevelőtestülettől: mit hagynának meg, mit törölnének el a fakultációval járó többlet-feladatokból. Nos, az év eleji szintfelmérést a többség továbbra is szükségesnek tartotta és vállalta. /Néhány egyéb kérdésben, pl. az eredménymérő lapok tekintetében már ugyancsak megoszlottak a vélemények./

Az viszont már valóban meglepő, hogy a kísérleti évfolyamok majdnem valamennyi tanulója szükségesnek, hasznosnak ítélte ezt - a számukra egyébként roppant megerőltető - felmérés-sorozatot, s csupán a technikai lebonyolítást, illetve a lapok tartalmi vonatkozásait bírálták. Tanulságos tallózni a vélemények között:

"A szintmegállapító méréseket hasznosnak találom, mert így a tanárokból kép alakul ki a diákról."

"A szintfelmérő szerintem azért jó, mert megtudhatjuk, mit hoztunk az általános iskolából."

"A szintmegállapító lapok alkalmazását helyesnek találom, mert a szaktanár meg tudja állapítani a tanulók szintjét, és hogy a különböző iskolákban milyen fokon folyt az oktatás. Ha szükséges, a tanár felzárkóztató-pótló foglalkozást tart. Így könnyebb felzárkózni a többihez,"

"Hasznosnak tartom, mivel megmutatja, hogy ki mit tud az egyes tárgyakról, mit kell pótolni."

"Szerintem jó, nemcsak a tanár, a diák is tisztában van azzal, hogy mit tud."

"Mindegyik tárgynál szükségesnek tartom a szintmegállapító méréseket." /Nagyvári Zoltán, Papp Éva, Hajdu Katalin, Monostori Ildikó, Biró Edit, Dudás Zsuzsanna írásos véleményéből; 1975. október/

Ezek a nyilatkozatok - 14 éves tanulóktól! - önmagukért beszélnek, és egyértelműen igazolják, hogy a fiatalok óriási többsége spontán "ráérezett" arra, amit az oktatási kísérlet megtervezői tudományos megalapozottsággal célul tűztek ki.

Az év eleji felmérések természetesen nem adhatnak csalhatatlan képet. Az eredményt több tényező motiválta: a lapok túlméretezettsége, a ~~homályos fogalmazás~~, a nyári kiesés okozta memóriazavar. Sok tanuló az általános iskolában nem találkozott feladatlappal, ennek technikájával most kellett megismerkednie. Mindezek ellenére a felmérések által mutatott kép a legtöbb esetben valósnak bizonyult. A szaktanárnak támpontot szolgáltatott a felzárkóztató foglalkozások indításakor, a tanulókat pedig rádöbbsentette hiányosságaikra. Az induló szint hiteles ismerete ugyanakkor összehasonlító mércéje is a tanulók féléves, éves fejlődésének.

A minden félévkor és év végén iratott eredménymerő lapok kedvező esetben a fejlődés lépcsőfokait mutatják meg, s rávilágítanak a hiányosságokra. Szerepük különösen az I. osztályokban lehet fontos, amikor is az iskolaváltozás okozta nehézségek leküzdésének és a felzárkóztató foglalkozások hatékonyságának a fokát mérik. Optimális esetben mind a négy évben fontos szerepet tölthetnek be. Sajnos oktatási kísérletünk során sok volt a mérések objektivitását károsan befolyásoló tényező. A kampányjelleg, a kellő előkészítés, ismétlés hiánya - erre a tannemet szerinti haladás nem adott lehetőséget, sőt, az iratás óráit is úgy kellett "ellopni" -, egyes tárgyakból a tartalmi és időbeni túlméretezettség vagy az anyag vitatható súlypontosítása csökkentette a mérési eredmények hitelességét. Ezért - elvileg elfogadva a félévenkénti eredménymérés létjogosultságát - nevelőtestületünk jelentős része az első 2 év után az amugy is rendszeresen iratott témazáró feladatlapok mellett foglalt állást.

Érdekes kezdeményezése volt a kísérlet irányítóinak a több év anyagára kiterjedő összefoglaló eredménymérés előkészítése, lebonyolítása és értékelése.

Célja az volt, hogy megvizsgálja:

- a tantárgycsoportos fakultatív oktatás a várakozásnak megfelelő tudásszintre juttatja-e a tanulókat?
- nem szenved-e csorbát a tanulók általános műveltsége a választott tárgyak primátusa miatt?
- milyen arányokat mutat a fakultatív képzésű, illetve a szakosított és általános tantervű osztályokba járó tanulók tudásszintje?

A tantervi anyag és a haladási ütem eltérései, a megfelelő kontroll osztályok biztosításának nehézségei számos akadályt gördítettek az érdekes kezdeményezés útjába. Egy alkalommal, 1977 májusában ennek ellenére sor került az eredménymérésre, amelyben a Csongrád megyei 3 kísérleti gimnázium összesen 8 kísérleti III. osztálya, kontrollcsoportként pedig a két szegedi iskola általános és szakosított tantervű III. osztályai vettek részt. Meggondolandó, hogy az előkészítési-szervezési nehézségek leküzdése esetén nem lenne-e célszerű szélesebb körben is hasonló, gondosan előkészített összefoglaló eredményméréseket végeztetni. Segítségükkel a jelenleginél hitelesebb képet alkothatnánk gimnáziumi tanulóink általános műveltségéről, esetleg egész középfokú iskolarendszerünk neuralgikus pontjairól.

d./ A felzárkóztató foglalkozások

A felzárkóztató foglalkozások a fakultatív tantárgycsoportos oktatási kísérlet egyik lényeges elemét alkotják. Teljes összhangban vannak oktatáspolitikai célkitűzéseinkkel. Szükségességüket a nevelők és tanulók egyaránt vallják.

Feladatukról már esett szó. A szintmegállapító mérések és az első órák tapasztalatai alapján hamar kiszűrődnek az egy-egy tantárgyból hiányos felkészültségű tanulók. A hiányok okainak sokféleségét érintettük. Könnyű belátni, hogy e fehér foltok eltüntetése egyes tanulóknál hosszan tartó, másoknál esetenként, néhány alkalommal orvosolható munkát kíván. Még a tipizálható hiányok esetén is belátható, hogy a felzárkóztató foglalkozások kis létszámú csoportok számára válhatnak csak hatékonyá. S az is bizonyos, hogy ezek a csoportok nem állandó összetételűek. Vagyis lehet egy állandó magjuk, s egy alkalmanként, témánként változó részük. Hosszabb - s nem is feltétlenül eredményes- felzárkóztató munkát igényel a készségek alacsony szintje, a képességekből adódó hiányosság. Rövidebb idő alatt pótolható bizonyos tényismeretek hiánya, a helytelen tanulási módszer miatti elmaradás, az egy-egy témán vagy órán belüli hiányok korrigálása.

A jelzett hiányok kiküszöbölésére más-más szervezésű foglalkozásokra van szükség. A rendszeresen és alkalmanként részt vevő tanulók aránya a rendelkezésünkre álló adatok alapján hozzávetőleg a következő képet mutatja:

Tantárgy	Rendszeresen	Alkalmanként
Magyar nyelv	23 %	16 %
Történelem	12 %	40 %
Orosz	20 %	47 %
Matematika	24 %	50 %
Biológia	8 %	20 %
Kémia	20 %	50 %
Földrajz	15 %	30 %

Az első két kísérleti évben megtartott felzárkóztató foglalkozások összesítő kimutatása a következő:

Tantárgy	1974-75.	1975-76.	
	I. évf.	I. évf.	II. évf.
Magyar nyelv	38	31	11
Történelem	18	7	8
Orosz	41	47	4
Matematika	69	76	10
Biológia	13	8	-
Kémia	72	24	10
Földrajz	34	4	3

A két összesítő kimutatás ~~teljes~~ elemzése fontos következtetésekhez vezethet el bennünket. Először is szembeütő a résztvevők hallatlanul magas aránya. Még a kísérleti évfolyamok gyenge induló szintjét ismerve is gyanút kelt, hogy több tantárgyból a tanulók átlag 50-70 %-a szorult - rendszeresen vagy alkalmanként - általános iskolai alapjainak erősítésére. Mert a hangsúly az általános iskolai hiányok pótlásán van!

A magas arányszámok "titkára" rávilágítanak a szaktanári és tanulói vélemények. Ime néhány nevelői megállapítás:

"A felzárkóztató foglalkozások rendszere jó lehetőséget biztosít arra, hogy a valamilyen ok miatt /betegség, huzamos hiányzás, nehezebb megértés stb.../ hiányokkal küszködő tanulókat az osztályhoz felzárkóztassuk." /Keczer Tamásné jelentéséből; 1975. február./

"A felzárkóztató foglalkozások iránti igény a II. félévben csökkent. 1-1 nagyobb erőpróba /dolgozat, felmérő/ előtt mindig többen jelentek meg, érezvén, hogy nem biztosak valamilyen témakörben." /Pál Lászlóné jelentéséből; 1976. július./

"A felzárkóztató foglalkozások és a korrepetálások szükségesek; jó lehetőség a gyengébb képességű tanulók számára, hogy a tanítási órák tárgyalt anyag összefüggéseit meglássák, a lényegét kiemeljék." /Tóth Istvánné jelentéséből; 1976. június./

"Az első félévben elsősorban az általános iskolai hiányokat, a második félévben a gimnáziumi első osztályos tananyagban tapasztalható hiányokat igyekeztünk pótolni." /Csiszár Imre jelentéséből; 1976. július/

Csatoljunk az idézett szaktanári jelentésekhez egy néhány tanulói véleményt, s a kép teljessé válik:

"A felzárkóztató foglalkozások azzal a céllal indultak meg, hogy az egy osztályba járó tanulók között jelentkező tudáskülönbségeket a minimálisra csökkentésük, s azonos szinten mozogjon mindegyik tudása. Kezdetben csak azok jártak, akiknek igazán szükségük volt erre a korrepetálásra. Később a határ elmosódott, s egyre több volt azok száma, akik amúgy is értik az anyagot."

"Első osztályban matematika, orosz, kémia és földrajz felzárkóztató foglalkozásra jártam. Matematikából és oroszból minden alkalommal, kémiából és földrajzból amikor nehézségeim voltak a tananyag tanulásával."

"Tavaly és ebben az évben is rendszeresen matematika felzárkóztató foglalkozásra járok. Más foglalkozásokra is eljártam, de nem rendszeresen, csak akkor, ha nem értettem az anyagot. Különösen jó lett volna biológiából rendszeres felzárkóztató, ugyanis nagyok sok újat tanultunk."

"Néhány alkalommal vettem részt angol / ! ? / felzárkóztató foglalkozáson." /Sipos Éva, Barta Mária, Baranyi Erika, Fekete Erzsébet írásos véleményéből; 1975. október./

Mi lehet az első megállapításunk, ha figyelmesen olvassuk az idézett véleményeket? - *É magad annyira nem érted* - Alighanem az, hogy fogalomzavar van: a tanulók, s olykor a nevelők is analóg fogalomként kezelik a felzárkóztató foglalkozást és a korrepetálást, holott funkcióját tekintve lényeges különbség van a kettő között. Sőt tovább mehetünk. Az általános iskolai hiányok pótlásán /felzárkóztató funk-

ció/ és az új anyag tárgyalása során felmerült problémák tisztázásán túl /korrepetáló funkció/ helyenként még a legjobbak új ismereteket szerző funkciója /szakköri funkció/ is fellelhető. Vagyis ha kiszűrjük a fenti sokaságból a valóban felzárkóztatásra szorult - és utalt - tanulókat, sokkalta szerényebb számadatokat nyernénk /aminek előnyös hatása a szervezés területén is jelentkezne, mint arról még szó lesz/.

A megtartott foglalkozások számát kimutató táblázat számszerű elemzése is elvezet bennünket néhány érdekes megállapításhoz. Az 1975-76. tanévben jelentősen csökkent az I. osztályosok részére tartott foglalkozások száma. Matematikából, oroszból és magyar nyelvből ennek ellenére némileg emelkedett, vagy majdnem szinten maradt a felzárkóztatás. Nyilván azért - s ebben a fogalom fokozatos tisztulásának is szerepe lehet -, mert a felsorolt tárgyakból van a legnagyobb létjogosultsága a szintre hozásnak. A II. évfolyam osztályaiiban azonban még ezekből a tárgyakból is zuhanásszerűen csökkent a megtartott foglalkozások száma. Erre a jelenségre akkor kapunk magyarázatot, ha a számok mögé tekintve, elvégezzük az adatok tartalmi elemzését.

Az eredeti koncepció szerint a felzárkóztató foglalkozásokat viszonylag stabil csoportok számára a 2. év végéig kellett volna tartani. Ilyen viszonylag állandó összetételű csoportok azonban - a matematika kivételével - csak az első néhány hónapban működtek, amíg elsődlegesen az általános iskolai bázisanyag hiányainak a pótlása folyt. Ezt követően, ahogyan a stabil csoportok helyét az instabil egységek foglalják el, úgy csuszik át a felzárkóztatás szinte észrevétlenül a napi tantervi anyag elmaradásának pótlásába. Az első év jelentős részében még a felzárkóztató funkció primátusa érvényesül /legtovább matematikából, magyar nyelvből és oroszból/, a II. évfolyamon azonban már szinte kizárólagossá válik a korrepetáló funkció szerepe.

Az ismertetett fogalomzavar ellenére sokat tiszt-

tultak a foglalkozások módszertani kérdései. Egyetértés uralkodik a létszámot illetően: a 2-10 fős csoportokat tartják ideálisnak. A nevelők nagy gondot fordítottak olyan légkör megteremtésére, amelyben a tanulók gátlásai megszűnnek, bátran mernek nyilatkozni, sikerélményben van részük, és nem jelent megszégyenítést a felzárkóztató foglalkozásokon való részvétel. A tantárgy természetének megfelelően nyilván más-más szempontok és módszerek kerültek előtérbe /helyesírás, nyelvhelyességi gyakorlás; alapvető fogalmak tisztázása és alkalmazása, források elemzése; nyelvtani fogalmak tudatosítása és gyakorlása, programozott feladatok megoldása; rávezetés, magyarázat, feladatmegoldás önálló munkával; kísérletek, gyakorlatok, feladatok közös és önálló végzése; térképgyakorlatok/, de szinte mindegyikre jellemző volt a tanári irányítás melletti önálló munka és a konzultációs jelleg.

A foglalkozások hatékonyságát általában kedvezően ítélték meg a nevelők. A bevont tanulók 30-50 %-ánál egyértelműen kimutatható a fejlődés. Az év eleji szint és a félévi eredmény összehasonlítása oroszból 12-20 %-os, matematikából és történelemből 30-40 %-os javulást igazol. Sokan felhívták a figyelmet a foglalkozásoknak a tanulók megfigyelését, megismerését elősegítő szerepére. Jellemző, hogy a szaktárgyi munkaközösségek egyike sem javasolta a felzárkóztatás elhagyását vagy megváltoztatását (~~a már említett, 1976 őszén végzett közvéleménykutatás alkalmával~~). Reálisan értékelve mégis meg kell állapítanunk, hogy a felzárkóztató foglalkozások sem segítettek minden esetben. Ez néhány tanuló esetében képességbeli vagy akarati tényezőkön mulik, de a szervezés nehézségei is mérsékeltek az eredményeket. Elég sok tanuló szorult 3-4 tárgyból segítségre. A délutáni elfoglaltságok zsufoltsága miatt ezek a foglalkozások is gyakran ütköztek, s még a törekvő tanulók sem juthattak el minden helyre, ahol indokolt lett volna a részvételük.

Ha a felzárkóztató foglalkozások helyét és értékét kívánjuk meghatározni az új oktatási strukturában, azt mondhatjuk: szükséges, nélkülözhetetlen eleme munkánknak, - anélkül, hogy szerepét abszolutizálnánk. A kísérleti tapasztalatok arra intenek, hogy funkciójuk egyértelműbbé tétele, módszertani vezetésük kimunkálása, szervezési kérdéseik megoldása terén még jócskán akad feladat.

e./ A tanulók orientálása

A kísérleti modell egyik sarkalatos tétele, hogy a fiatalok nagy többsége 14 éves korban még nem érett meg a helyes pályairányultság eldöntésére, még nem ismeri eléggé önmagát. Ezért a gimnáziumi tanulmányok első két évében sokirányú motiváló tevékenységgel kell a helyes döntést előkészíteni. E két év eddig vizsgált kérdései /megfigyelések és feljegyzések rendszere, szint- és eredménymérések, felzárkóztató foglalkozások/ ezt készítik elő, ide konkludálnak.

Igaz, közismert tény, hogy az általános iskolában nyert benyomások is motiválják a tanulók választását, de ekkor még kevesük jut el a végleges és helyes döntésig. Hasonlóképpen jelentős - egyeseknél determináló - a szülői ház és a közvetlen környezet hatása. A gimnázium ilyen irányú, sok összetevőből álló tevékenysége mégis nélkülözhetetlen, hiszen a többség 14-15 éves korban még bizonytalan - vagy nem reálisan mérlegelte az adottságait -, s nemegyszer közvetlenül érettségi előtt került sor a "pályamódosításra".

A kísérlet első szakaszának éppen ezért legujszérubb és legizgalmasabb része az orientáló tevékenység, amely a második év végén a tantárgycsoportok kialakításával zárul.

A tanulók orientálásának összetett munkájában min-

den személyi tényezőnek /igazgatóság, osztályfőnök, szaktanárok, orientációs körök vezetői, tanulók, szülők/ fontos szerep jut. Emeljük ki e sorból a kulcsszereplőt: az osztályfőnököt. /Az igazgatóság szervező, a szaktanárok és orientációs kör vezetők pedagógiai munkájáról már esett szó./

Az iskola, szülők és nevelők közötti legdöntőbb összekötő kapocs az osztályfőnök. Összesíti a többi forrásból érkező információkat, s kiegészíti azokat saját, számos helyről szerzett tapasztalataival. /Pl: osztályfőnöki órák, óralátogatások, KISZ foglalkozások, rendezvények, klubdélutánok, versenyek, társadalmi munkák, tanulószoba, kollégium, szülői értekezletek, családlátogatások/. Mindezek figyelembevételével tesz javaslatokat az 1., majd a 2. és 3. orientálásra.

A kísérleti koncepció az orientáló tevékenységben meghatározó szerepet szánt az orientációs köröknek. E körök az I. év második felétől 3 féléves ciklusban végezték munkájukat, általában 13-14 hétre kidolgozott program alapján. A foglalkozások időtartama heti 2-2 óra volt.

A csoportok a következő tárgyakból indították munkájukat:

- irodalmi olvasmányok
- nyelvművelés
- történelmi olvasmányok
- orosz nyelvi gyakorlat
- német nyelvi gyakorlat
- angol nyelvi gyakorlat
- matematika feladatmegoldó
- fizika feladatmegoldó
- kémia gyakorlat
- biológiai gyakorlat
- földrajzi terepgyakorlat.

Az első ciklusban indított fizika-kémia és biológia-kémia párosítás nem bizonyult szerencsésnek, ezért a má-

sodik ciklustól kezdve csak homogén orientációs körök működtek. Az 1976-77. tanév 2. félévében az ügyintéző tantárgycsoportba igyekvők munkájának megkönnyítésére - 3. ciklusban - létrehoztuk a gyorsírási orientációs körét.

A programok nem a tantervi anyag elmélyítését vagy kiegészítését célozták, hanem az érdeklődés felkeltését, a minél több önálló tanulói tevékenységet /gyűjtőmunka, tanulói beszámolók, laboratóriumi mérések és gyakorlatok stb.../. ~~Néhány programot 1. a 12. sz. mellékletben.~~

A foglalkozások légkörét a kötetlenség, közvetlenség, gyakran klubszerűség jellemezte. A teljesítményeket mindig értékelték, de sohasem osztályozták.

Nem véletlen ~~NA~~, hogy hamarosan népszerűvé váltak. ~~(Érdekes idézni egy néhány tanulói véleményt: f. 12. 1. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019. 1020. 1021. 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028. 1029. 1030. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1040. 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1050. 1051. 1052. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1058. 1059. 1060. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066. 1067. 1068. 1069. 1070. 1071. 1072. 1073. 1074. 1075. 1076. 1077. 1078. 1079. 1080. 1081. 1082. 1083. 1084. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1090. 1091. 1092. 1093. 1094. 1095. 1096. 1097. 1098. 1099. 1100. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1106. 1107. 1108. 1109. 1110. 1111. 1112. 1113. 1114. 1115. 1116. 1117. 1118. 1119. 1120. 1121. 1122. 1123. 1124. 1125. 1126. 1127. 1128. 1129. 1130. 1131. 1132. 1133. 1134. 1135. 1136. 1137. 1138. 1139. 1140. 1141. 1142. 1143. 1144. 1145. 1146. 1147. 1148. 1149. 1150. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156. 1157. 1158. 1159. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179. 1180. 1181. 1182. 1183. 1184. 1185. 1186. 1187. 1188. 1189. 1190. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1199. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1210. 1211. 1212. 1213. 1214. 1215. 1216. 1217. 1218. 1219. 1220. 1221. 1222. 1223. 1224. 1225. 1226. 1227. 1228. 1229. 1230. 1231. 1232. 1233. 1234. 1235. 1236. 1237. 1238. 1239. 1240. 1241. 1242. 1243. 1244. 1245. 1246. 1247. 1248. 1249. 1250. 1251. 1252. 1253. 1254. 1255. 1256. 1257. 1258. 1259. 1260. 1261. 1262. 1263. 1264. 1265. 1266. 1267. 1268. 1269. 1270. 1271. 1272. 1273. 1274. 1275. 1276. 1277. 1278. 1279. 1280. 1281. 1282. 1283. 1284. 1285. 1286. 1287. 1288. 1289. 1290. 1291. 1292. 1293. 1294. 1295. 1296. 1297. 1298. 1299. 1300. 1301. 1302. 1303. 1304. 1305. 1306. 1307. 1308. 1309. 1310. 1311. 1312. 1313. 1314. 1315. 1316. 1317. 1318. 1319. 1320. 1321. 1322. 1323. 1324. 1325. 1326. 1327. 1328. 1329. 1330. 1331. 1332. 1333. 1334. 1335. 1336. 1337. 1338. 1339. 1340. 1341. 1342. 1343. 1344. 1345. 1346. 1347. 1348. 1349. 1350. 1351. 1352. 1353. 1354. 1355. 1356. 1357. 1358. 1359. 1360. 1361. 1362. 1363. 1364. 1365. 1366. 1367. 1368. 1369. 1370. 1371. 1372. 1373. 1374. 1375. 1376. 1377. 1378. 1379. 1380. 1381. 1382. 1383. 1384. 1385. 1386. 1387. 1388. 1389. 1390. 1391. 1392. 1393. 1394. 1395. 1396. 1397. 1398. 1399. 1400. 1401. 1402. 1403. 1404. 1405. 1406. 1407. 1408. 1409. 1410. 1411. 1412. 1413. 1414. 1415. 1416. 1417. 1418. 1419. 1420. 1421. 1422. 1423. 1424. 1425. 1426. 1427. 1428. 1429. 1430. 1431. 1432. 1433. 1434. 1435. 1436. 1437. 1438. 1439. 1440. 1441. 1442. 1443. 1444. 1445. 1446. 1447. 1448. 1449. 1450. 1451. 1452. 1453. 1454. 1455. 1456. 1457. 1458. 1459. 1460. 1461. 1462. 1463. 1464. 1465. 1466. 1467. 1468. 1469. 1470. 1471. 1472. 1473. 1474. 1475. 1476. 1477. 1478. 1479. 1480. 1481. 1482. 1483. 1484. 1485. 1486. 1487. 1488. 1489. 1490. 1491. 1492. 1493. 1494. 1495. 1496. 1497. 1498. 1499. 1500. 1501. 1502. 1503. 1504. 1505. 1506. 1507. 1508. 1509. 1510. 1511. 1512. 1513. 1514. 1515. 1516. 1517. 1518. 1519. 1520. 1521. 1522. 1523. 1524. 1525. 1526. 1527. 1528. 1529. 1530. 1531. 1532. 1533. 1534. 1535. 1536. 1537. 1538. 1539. 1540. 1541. 1542. 1543. 1544. 1545. 1546. 1547. 1548. 1549. 1550. 1551. 1552. 1553. 1554. 1555. 1556. 1557. 1558. 1559. 1560. 1561. 1562. 1563. 1564. 1565. 1566. 1567. 1568. 1569. 1570. 1571. 1572. 1573. 1574. 1575. 1576. 1577. 1578. 1579. 1580. 1581. 1582. 1583. 1584. 1585. 1586. 1587. 1588. 1589. 1590. 1591. 1592. 1593. 1594. 1595. 1596. 1597. 1598. 1599. 1600. 1601. 1602. 1603. 1604. 1605. 1606. 1607. 1608. 1609. 1610. 1611. 1612. 1613. 1614. 1615. 1616. 1617. 1618. 1619. 1620. 1621. 1622. 1623. 1624. 1625. 1626. 1627. 1628. 1629. 1630. 1631. 1632. 1633. 1634. 1635. 1636. 1637. 1638. 1639. 1640. 1641. 1642. 1643. 1644. 1645. 1646. 1647. 1648. 1649. 1650. 1651. 1652. 1653. 1654. 1655. 1656. 1657. 1658. 1659. 1660. 1661. 1662. 1663. 1664. 1665. 1666. 1667. 1668. 1669. 1670. 1671. 1672. 1673. 1674. 1675. 1676. 1677. 1678. 1679. 1680. 1681. 1682. 1683. 1684. 1685. 1686. 1687. 1688. 1689. 1690. 1691. 1692. 1693. 1694. 1695. 1696. 1697. 1698. 1699. 1700. 1701. 1702. 1703. 1704. 1705. 1706. 1707. 1708. 1709. 1710. 1711. 1712. 1713. 1714. 1715. 1716. 1717. 1718. 1719. 1720. 1721. 1722. 1723. 1724. 1725. 1726. 1727. 1728. 1729. 1730. 1731. 1732. 1733. 1734. 1735. 1736. 1737. 1738. 1739. 1740. 1741. 1742. 1743. 1744. 1745. 1746. 1747. 1748. 1749. 1750. 1751. 1752. 1753. 1754. 1755. 1756. 1757. 1758. 1759. 1760. 1761. 1762. 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. 1768. 1769. 1770. 1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779. 1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790. 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800. 1801. 1802. 1803. 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1810. 1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1820. 1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1830. 1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840. 1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850. 1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1860. 1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880. 1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890. 1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067. 2068. 2069. 2070. 2071. 2072. 2073. 2074. 2075. 2076. 2077. 2078. 2079. 2080. 2081. 2082. 2083. 2084. 2085. 2086. 2087. 2088. 2089. 2090. 2091. 2092. 2093. 2094. 2095. 2096. 2097. 2098. 2099. 2100. 2101. 2102. 2103. 2104. 2105. 2106. 2107. 2108. 2109. 2110. 2111. 2112. 2113. 2114. 2115. 2116. 2117. 2118. 2119. 2120. 2121. 2122. 2123. 2124. 2125. 2126. 2127. 2128. 2129. 2130. 2131. 2132. 2133. 2134. 2135. 2136. 2137. 2138. 2139. 2140. 2141. 2142. 2143. 2144. 2145. 2146. 2147. 2148. 2149. 2150. 2151. 2152. 2153. 2154. 2155. 2156. 2157. 2158. 2159. 2160. 2161. 2162. 2163. 2164. 2165. 2166. 2167. 2168. 2169. 2170. 2171. 2172. 2173. 2174. 2175. 2176. 2177. 2178. 2179. 2180.~~

ai gyakorlatok, a boncolás az elméleti oktatást segíti." /Simon Katalin, 2. b./

Bár az elismerő, olykor lelkes vélemények mellett bíráló, hasznos javaslatokat tartalmazó megnyilatkozások is elhangzottak, állíthatjuk, hogy e foglalkozások tanulói fogadtatása kedvező volt.)

A szaktanárok véleménye megoszlott. De míg az első, részben a második ciklus után még a pártoló álláspontok voltak többségben, a későbbiek során egyre több problémája is kiütközött az orientációs foglalkozásoknak, s ez a mértéktartó vagy ellenzéki véleményeket erősítette.

~~Milyen előre nem látott nehézségek merültek fel?~~

- A körök vezetőinek egybehangzó véleménye szerint a leghatékonyabb munka az első választású csoportokban folyt, amikor a tanuló "szíve szerint" választja a legkedvesebb tantárgyát. Az érdeklődés és hatékonyság grafikonjának görbéje ezután fokozatosan lefelé ivelt. A harmadik választás már gyakran kényszeredett, s ezért e csoportokban nem ritka az érdektelen, a tárgyból gyenge, olykor éppen bukott tanuló. Jól példázza ezt az állítást az 1976-77. tanév 2.a osztályának - találmra kiválasztott- esete. Az osztály tanulói közül történelem orientációs foglalkozásra járt:

- az 1. ciklusban 7 fő, - ebből történelmes tantárgycsoportba jelentkezett 4 fő; átlaguk 4,75,
- a 2. ciklusban 3 fő, - ebből 1 jelentkező, eredménye 3,
- a 3. ciklusban 6 fő, ebből 3 jelentkező, átlaguk 2,66.

Általában megoldatlan maradt a szűk érdeklődési körű vagy egészében érdektelen, különösen pedig a minden tárgyból gyenge adottságú tanulók megfelelő irányítása.

Ugyancsak hiány támadt a pályák ismerete terén. Az orientációs körökön a fiatalok tantárgyakat ismer-

tek és kedveltek meg mélyebben. Nem volt azonban megfelelő fóruma az egyes tantárgyakhoz kapcsolódó pályakörök és konkrét pályák színes ismertetésének; az osztályfőnöki órák erre kevésnek bizonyultak. Pedig éppen a kevésbé ismert pályakörök propagálása lett volna szükséges, ezáltal talán a pályaválasztás már említett egy-síkúságát is oldani lehetne.

Több módosítási javaslat ellenére sem sikerült megoldást találni az egy-egy tárgyban tehetségükkel kitűnő tanulók fejlődésének biztosítására, létszámproblémák miatt nem indulhattak a 2 vagy 3 ciklusra tervezett, illetőleg az I-II. osztályos tanulók részére közösen szervezett csoportok.

Az orientációs foglalkozások alapvető feladata a tanulók érdeklődésének felkeltésével, képességeik kipróbálásával segíteni a végleges döntést, a tantárgycsoport választást. Az eddigi tapasztalatok arról tanuskodnak, hogy a tanulók mintegy 3/4 része kezdettől meghatározott irányban próbálkozik, társadalomtudományi illetve természettudományi beállítottságu. A két irányu választások vizsgálata érdekes képet mutat. Az első kísérleti évfolyamban meglehetősen homogenitás mutatkozott, viszonylag kevés volt a másik területre átlépő tanuló /18,4, ill. 20,7 %/. A későbbi idegen nyelv - idegen nyelv - anyanyelv és a biológia-fizika - földrajz blokk tagjai szinte kizárólag társadalomtudományi, illetve természettudományos orientációs köröket látogattak.

A második kísérleti évfolyam tanulói közül 33 fő /31,4 %/ csak társadalomtudományi, 31 fő /29,5 %/ csak természettudományos orientációs kört látogatott, míg 41 tanuló /39,1 %/ "mozgott" a két terület között. Ez azonban nem feltétlenül a bizonytalanság, az utkeresés jele. Sok jó képességű tanuló érdeklődése több irányu. Különösen a matematikát kedvelők választották szívesen valamelyik idegen nyelvet, esetleg a történelmet vagy

a magyar irodalmat. Ennél az évjáratnál figyeltünk fel arra is, hogy sok, e tárgyból erős tanuló választotta az 1-2. ciklusban a matematikát és történelmet, illetve a földrajzot és a történelmet. Éppen ez a felismerés vezetett bennünket arra, hogy részükre ~~mint arról a továbbiakban részletesen szó lesz~~ ilyen párosítású tantárgycsoportokat hozzunk létre. Tétovázást zömmel a közepes vagy gyenge képességű fiataloknál tapasztaltunk, akik egyetlen területen sem produkáltak átlagon felülit.

Az első két évfolyam orientációs kör választásából - épp eltérő vonásai miatt - nem vonható le általánosítható következtetés. De nem is ez a fő kérdés, hanem az: milyen hatásokkal folyik az egész motiváló-orientáló tevékenység az I-II. osztályban. Erre vonatkozóan már meglehetősen sok támponttal rendelkezünk. ~~Nem lesz ha szontalan ezek tüzetes vizsgálata.~~

f./ Az orientáló tevékenység hatékonysága, értékelése

Az orientálás komplex tevékenység, ennek megfelelően kell megközelítenünk. Bizonyos fokig ellentmondás, hogy e sokirányú munka egyetlen ága mérhető konkrétan, az orientációs köröké. A továbbiakban ezért elsősorban az orientációs körök választásából és hatásából indulunk ki, de lehetőség szerint igyekszünk figyelmünket a komplex folyamat értékelésére irányítani.

Legteljesebb adatokkal az 1. kísérleti évfolyamról rendelkezünk, melynek útját az indulástól a pálya-választásig nyomon követhetjük.

(Kezdjük itt vizsgálódásunkat, mégpedig az orientációs körök pályairányító hatásának oldaláról.)

Az évfolyam 87 tanulójának tantárgycsoport választása a következő összefüggést mutatja az orientációs

körök jellegével:

Látogatott orientációs kör	Tantárgycsoport				
	Társ. tud.	Term. tud.	Gyakorlati	Összes	%
3 társ. tud.	25	-	7	32	36,8
2 társ. tud, 1 term.tud.	2	3	3	8	9,2
1 társ. tud, 2 term.tud.	-	8	7	15	17,2
3 term. tud.	-	29	3	32	36,8
Összes :	27	40	20	87	
% :	31,0%	46,0%	23,0%	100 %	100 %

Hasonló eredményre jutunk, ha ugyanezt az összefüggést részletes bontásban vizsgáljuk /1. a ~~13~~ sz. mellékletet/. Az összegező - tehát "személytelen" - kimutatások azt az előzetes feltételezést erősítik, hogy már az első orientálás időpontjában meglepő határozottsággal megmutatkozik a tanulók attitűdje. Még a választásban legbizonytalanabb későbbi ügyintézők orientációs kör választása árul el legtöbbet: az 1. választás "szétszórt-sága" után fokozatosan hajlanak a társadalomtudományi körök, különösen a történelem és nyelvművelés felé. A tendenciák tehát 80 %-os arányban kirajzolódtak az 1. orientálás idejére.

Hasonló stabilitást árul el az előzetes /1976. okt. 15-i/ pályaválasztási szándék és a tényleges pályaválasztás egybevetése. Érdeemes megfigyelni, hogy néhány területen módosult vagy árnyaltabbá vált a végleges döntés.

	Pályavál.szándék			Pályaválasztás		
	A. oszt.	B. oszt.	C. oszt.	A. oszt.	B. oszt.	C. oszt.
Létszám	28	25	32	28	24	29
<u>Felsőfoku továbbtan.</u>	28	24	16	23	21	17
óvónő	1	-	1	1	-	-
tanító	5	-	1	3	1	3
ált. isk. tanár	6	4	4	8	4	3
középisk. tanár	5	1	-	4	5	-
fordító, tolmács	6	-	-	4	-	-
ujságíró	1	-	-	-	-	-
jogász	4	-	-	2	-	-
matematikus	-	5	-	-	2	-
fizikus	-	1	-	-	-	-
vegyész	-	3	-	-	3	-
biológus	-	-	1	-	-	-
műszaki mérnök	-	6	-	-	5	-
agrármérnök	-	-	2	-	-	1
kertészmérnök	-	-	-	-	-	1
élelmiszer-vendégl.	-	-	-	1	1	1
katonai főisk.	-	-	-	-	-	1
orvos	-	-	5	-	-	5
gyógyszerész	-	-	1	-	-	1
gyógytestnevelő	-	-	1	-	-	-
védőnő	-	-	-	-	-	1
nem tudja	-	4	-	-	-	-
<u>Munkavállalás</u>						
/v.szakmunkásképző/	-	1	16	5	3	12

/Megjegyzés: az A osztályban a magyar-történelem-idegen nyelv és idegen nyelv-idegen nyelv-anyanyelv; a B osztályban a matematika-fizika; a C osztályban a fizika-biológia-kémia, fizika-biológia-földrajz és az ügyintéző tantárgycsoport tagjai találhatók./

A legnagyobb mozgás a pedagógus pálya különböző területein fedezhető fel. Nagyfoku stabilitást igazol

viszont az egészségügyi, műszaki és agrár pályákra irányulók serege. A "C" osztályban a munkavállalók magas száma az ügyintéző csoporttal magyarázható. Közülük eleve csak egyetlen fő szándékozott továbbtanulni.

Az arányok egyre pontosabb kitapintása után vizsgáljuk meg személyekre bontva az orientálás-pályaválasztás témáját. Látni fogjuk, hogy a kedvező arányok árnyékában néhány roppant érdekes egyedi eset fedezhető fel. Vizsgálatunkat ezuttal az egész 1. kísérleti évfolyamra kiterjedő hatállyal, a teljesség igényével végezzük.

4. a. osztály

N é v	1.or.	2.or.	3.or.	Tantárgy- csop.	Pályavá- lasztás
1. Báló Anikó	o	a	a.ny.	id.ny.	tanítóképző
2. Bartha Ilona	†	a.ny.	m.i	- " -	ált.isk. tanár /m-t/
3. Benke Éva	m.i.	a	t	m-t-i.ny.	fordító- tolmács/a/
4. Czódör Mária	m.i.	a	a.ny.	id.ny.	fordító- tolmács/o/
5. <u>Fekete Katalin</u>	m.i.	t	a.ny.	m-t-i.ny.	jog
6. Halasi Magdolna	m.i.	a.ny.	t	- " -	tanítóképző
7. Janek Erzsébet	t	a	m.i.	- " -	ált.isk.ta- nár /m-t/
8. Kardos Julianna ^x	t	a.ny.	m.i.	- " -	keresk.fő- iskola
9. Kiss Éva	o	a	a.ny.	id.ny.	fordító- tolmács/o/
10. Kurai Judit	o	né.	a.ny.	- " -	középisk. tanár /o-né/
11. Nádudvari Ildikó	m.i.	a.ny.	t	m-t-i.ny.	tanítóképző
12. Nagy Ilona	m.i.	t	a.ny.	- " -	középisk. tanár /m-t/
13. Nagy Margit	m.i.	t	a.ny.	- " -	ált.isk.ta- nár/m-népműv./
14. Nagy Zsuzsanna	o	a	a.ny.	id.ny.	óvónő
15. Pataki Olga	m.†.	a	t	m-t-i.ny.	id.ny.leve- lező /a-fr./

N é v	1.or.	2.or.	3.or.	Tantárgy- csop.	Pályavá- lasztás
16. Rácz János	m.i.	t.	f	m-t-i.ny.	ált.isk. tanár/m-t/
17. Rafai Gábor	m.i.	t	a.ny.	- " -	középisk. tanár/m-t/
18. Sipos Éva	o	né	a.ny.	id.ny.	középisk. tanár/o-né/
19. Szabó Ilona ^x	mat	t	k	m-t-i.ny.	ált.isk. tanár /m-t/
20. <u>Szántó Magdolna</u>	o	né	a.ny.	- " -	ált.isk. tanár/né-te/
21. Szőke Klára	más iskolából			- " -	ált.isk.ta- nár/m-könyvt./
22. Tóth Tibor	t	né	m.i.	- " -	jog
23. Ludányi Terézia	o	a.ny.	t	- " -	ált.isk.ta- nár/m-könyvt./

4.b. osztály

1. Bagosi Sándor	mat.	k	fi	mat-fi	gépipari ü- zemlérmök
2. Biró Sándor	fi-k	mat	k	- " -	vegyészmérn.
3. Boros Tibor	mat.	k	fi	- " -	élelm.ip. ü- zemlérmök
4. Dávid Tibor	fi-k	mat	k	- " -	szervező ve- gyészmérnök
5. Diós Katalin	mat	fi	k	- " -	ált.isk.ta- nár /mat-fi/
6. Fekete Erzsébet	mat	a	fi	- " -	középisk.ta- nár /mat-fi/
7. Fodor Zsuzsanna	fi-k	mat	fi	- " -	távközl.ü- zemlérmök
8. Gera Tibor	mat	k	fi	- " -	középisk.ta- nár /mat-fi/
9. Góg Ildikó	mat	k	fi	- " -	- " -
10. Horváth Dénes	mat	fi	b	- " -	távközl.ü- zemlérmök
11. Horváth László	mat	fi	k	- " -	ált.isk.ta- nár /mat-te/
12. Lónyi Ferenc	fi-k	t	k	- " -	vegyészmér- nök
13. Markos Livia ^x	o	né	fi	- " -	ált.isk.ta- nár /m-o/
14. R.Nagy Klára ^x	m.i.	a	fi	- " -	tanítóképző
15. Sipos Ibolya	fi-k	mat	a.ny.	- " -	ált.isk.ta- nár /mat-é/
16. Sisa Ferenc	b-k	mat	fi	- " -	távközl.ü- zemlérmök
17. Szabó Margit	mat	né	fi	- " -	matematikus

N é v	1.or.	2.or.	3.or.	Tantárgy- csoport.	Pályavá- lasztás
18. Szalay Mária	mat	né	fi	mat-fi	középisk.ta- nár /mat-fi//
19. Tiszai István	mat	k	fi	- " -	villamosmér- nök
20. Tóth Judit	mat	k	fi	- " -	matematikus
21. Vári Anikó	o	mat	fi	- " -	középisk.ta- nár /mat-fi//

4. c. osztály

1. Baranyi Erika	t	f	a.ny.	fi-b-f	ált.isk.ta- nár /f-te/
2. <u>Barta Zoltán</u>	b-k	fi	f	- " -	agrármérnök
3. <u>Berta Erzsébet</u>	b-k	f	b	fi-b-k	védőnő
4. Horváth Róbert	fi-k	mat	b	- " -	orvos
5. Janecskó János	fi-k	t	f	fi-b-f	ált.isk.ta- nár /f-r//
6. Jeszenszki Oszkár	b-k	fi	b	fi-b-k	orvos
7. Keczer Csilla	b-k	fi	b	- " -	orvos
8. Kiss Katalin	b-k	fi	b	- " -	orvos
9. <u>Mágori Sándor</u>	o	f	k	fi-b-f	ált.isk.ta- nár /f-te/
10. Miczki Ildikó ^x	o	mat	a.ny.	- " -	tanítóképző
11. Molnár Zsuzsa ^x	b-k	mat	fi	fi-b-k	tanítóképző
12. <u>Nacsa Ildikó</u>	m.i.	a.ny.	t	ügyintéző	tanítóképző
13. <u>Simon Katalin</u>	b-k	fi	b	fi-b-k	orvos
14. Szabó Margit	b-k	fi	b	- " -	kertészmér- nök
15. Tilimpás László	b-k	mat	fi	- " -	élelmiszerip. üzemmérnök
16. Trogmayer Péter	más	iskolából		fi-b-f	katonatiszt /repülő/
17. Varga Margit	b-k	fi	b	fi-b-k	gyógyszerész

/ Rövidítések magyarázata:

orientációs körök, tantárgyak:

m.i. = magyar irodalom

a.ny. = anyanyelv

m = magyar

t = történelem

o	=	orosz
a	=	angol
né	=	német
fr	=	francia
mat	=	matematika
fi	=	fizika
k	=	kémia
b	=	biológia
f	=	földrajz
te	=	testnevelés
é	=	ének
r	=	rajz //

A sorokat kutatva úgy látszik, hogy az \bar{x} -szel jelölt tanulók /4.a: Kardos Julianna, részben Szabó Ilona; 4.b: Markos Livia, R. Nagy Klára; 4.c: Miczki Ildikó, Molnár Zsuzsa/ trendjében következett be törés. A körülményeket ismerve elmondhatjuk: csak Kardos Juliannára vonatkozik egyértelműen a törés és hibás választás megállapítása. Szabó Ilona a motiváló hatások eredményeként végül érdeklődésének és képességének megfelelő pályát választott. Ugyanez vonatkozik R. Nagy Klárára, Miczki Ildikóra és Molnár Zsuzsára, végső választásuk - bár meglepőnek látszik - feltétlenül helyeselhető. Teljesen rendhagyó viszont Markos Livia esete: orosz-német-fizika orientáció után matematika-fizika csoportba járt, magyar-orosz szakos tanárnak jelentkezett és végül - üvegtechnikus szakmát választott.

Nem szerepelnek a kimutatásban a továbbtanulásra nem jelentkezett fiatalok. Szakmatanulási vagy munkába állási elképzelésük reális, meggondolt, helyeselhető. Közülük két főnek lett volna képességei alapján helye a továbbtanulók sorában, ők azonban férjhez menési szándékuk miatt letettek erről.

Aláhúzással jelöltük azokat a tanulókat, akik látószólag töretlenül fejlődtek, helyesen választottak, valójában azonban tulértékelték önmagukat, s választásuk

ezért - bár érdeklődési körüknek megfelelt - irreális volt. /Összesen 6 fő/

Mit állapíthatunk meg végül az 1. kísérleti évfolyam orientálásának hatásfokáról? - A 75 érettségiző fiatal közül 2 fő /2,6 %/ választása ítélhető elhibázottnak, 6 fő /8,0 %/ kellő önismeret hiányában nem elég megalapozottan döntött. A többi 67 fő /89,4 %/ orientálása eredményesnek ítélhető. Jó vagy rossz ez az arány? - Sajnos nincs hiteles összehasonlítási alapunk. A korábbi évek tapasztalataival egybevetve mégis három pozitív jelenséget emelhetünk ki:

- feltehetőleg %-osan is kedvezőbb a helyes döntésig eljuttatott fiatalok száma a korábbinál
- akik II. osztály végéig eljutottak képességük helyes felismeréséig, a specializáló szakaszban már intenzíven készülhettek választott pályájukra /míg a szakosított tantervű osztályokban - más irányu indítás esetén - erre nem volt módjuk/
- az ügyintéző csoportba jelentkezett, továbbtanulni nem kívánó fiatalok szakterületükön való elhelyezkedése közvetlenül lehetővé vált.

Mindezek figyelembevételével az 1. kísérleti évfolyam orientálása eredményesnek tekinthető.

Mielőtt további lényeges kérdéseket vetnénk fel, vessünk egy pillantást a 2. kísérleti évfolyamra. Mint már jeleztük, itt jelentősebb volt az érdeklődési területek közötti áramlás. Ha a három orientációs kör és a választott tantárgycsoport tárgyainak %-os egybevetését vizsgáljuk, az előkészítés hatékonyságát a következőképpen fejezhetjük ki:

Tantárgycsop.	Létszáma	Or.kör és vál. tárgyak egybe- esése	Fő
m - t - id.ny	9	100 %	1
		66 %	3
		33 %	4
		0 %	1
id.ny - id.ny - a.ny	15	100 %	5
		66 %	9
		33 %	1
mat - fi	18	100 %	13
		50 %	5
fi - b - k	14	100 %	9
		66 %	5
fi - b - f	8	100 %	3
		66 %	5
ügyintéző	18	100 %	7
		50 %	7
		0 %	4
t - f - id.ny.	13	66 %	9
		33 %	4
mat - t - id.ny.	8	66 %	5
		33 %	3

~~Mind az összesítő kimutatás, mind a személyenkén-~~
~~ti és a választott tárgyakból kapott utolsó érdemje-~~
~~gyet is tartalmazó - táblázat /1. a 14. sz. mellékle-~~
~~tet/ a természettudományos ágazat jelentős stabilitá-~~
sát igazolja a választásban. A magyar-történelem-ide-
gen nyelvi blokk kialakulásának bizonytalansága tartal-
mi gyengeségét is jelzi, az ügyintéző csoport látszóla-
gos "előkészítetlenségében" kétségtelenül a szaktanári
ráhatások eredménye mérhető. A történelem-földrajz-ide-
gen nyelv és a matematika-történelem -idegen nyelvű cso-

port indítását éppen a tanulói igények láttán határoztuk el, tehát itt nem a tanulók igazodtak a választási lehetőségekhez, hanem a jelentős érdeklődés készítette az iskolavezetést az új összetételű tantárgycsoportok szervezésére.

Szembetűnő, hogy ezen az évfolyamon lényegesen több az orientációs körök után irányt változtató tanuló. (Ha eltekintünk is a gyakorlati blokk ilyen irányú vizsgálatától, különösen érdekes néhány tanuló választása. Kádár Piroska a biológia-kémia-fizika orientáció után kérte helyét a magyar-történelem-idegen nyelvi blokkban. Szakáll Erika a matematika-német-fizika körök kipróbálása után választotta az idegen nyelvi csoportot. De talán a példák további sorakoztatása nélkül is megállapítható: A 2. kísérleti évfolyam tanulóinak érdeklődése szerteágazóbb volt, mint az előzőé, nem volt annyi "eleve elkötelezett" fiatal. Feltehetőleg az évfolyam erősebb összetételével is magyarázható a fenti jelenség. (Arra azonban mindenesetre figyelmeztet, hogy elhamarkodott általánosításoktól óvakodnunk kell. Az viszont ezuttal is bebizonyosodott, hogy a minden tárgyból közepes vagy annál gyengébb tanulók orientálása gimnáziumi relációban szinte megoldhatatlan feladat.)

Kiinduló tételünk az volt: az orientálás komplex tevékenység. Egy sor még lezáratlan kérdés ellenére is példák sokaságával bizonyítottuk, hogy ez a komplex tevékenység hatékonyabban folyik, mint az előző struktúrában. De vajon mennyi része van ebben az egyes faktoroknak? Érvényesül-e az orientációs körök primátusa? - E kérdésekre jelenleg egzakt válaszokat még nem adhatunk, az érdekeltek szubjektív véleményére kell hagyatkoznunk. Nos nézzük! - Mint említettük, az orientációs körök 3. ciklusának kényszeredettségét sokan bírálták, az 1-2. ciklus megítélését illetően eltérnek a vélemények. Érdekes azonban, hogy az orientációs köröket feltétlenül helyeslő szaktanárok /7 fő/ mivel indokolják

álláspontjukat. Ime néhány idézet a nevelők 1976-77. évi értékelő jelentéséből:

"Az orientációs foglalkozás tetszik a tanulóknak. Szívesen dolgoznak, gondoskodnak az anyag gyűjtéséről. Sokkal inkább az ismeretek bővítését szolgálja, mint a blokk-választást." /Erdei Etelka - biológia/

"... 7 tanuló nagyon aktivan, érdeklődéssel készült minden foglalkozásra... Beszédkészségük javult, ismereteik elmélyültebbé váltak..." /Szabó Éva - angol/

"A foglalkozások kedvező légkörben, eredményesen, sőt szinte műhelymunka jelleggel zajlottak... Valamennyiük műelemző, versértő és versmondó készsége fejlődött." /Gonda Julia - magyar irodalom/

Vagyis az idézett és nem idézett vélemények - amelyek összecsengenek a tanulói állásponttal - nem a foglalkozások orientáló, hanem elsősorban ismeretbővítő funkcióját ítélik pozitívan, s mindössze egyetlen /földrajz szakos/ tanári jelentés hangsúlyozza az orientációs körök blokkválasztást elősegítő jellegét. Igaz, ropant nehéz mesterségesen szétválasztani az ismeretbővítő és orientáló szerepet, hiszen a kedvvel, öntevékenyen végzett ismeretbővítő tevékenység feltétlenül orientál is. Ennek ellenére megkockáztatható az a vélemény, hogy - nem vetve el természetesen az értékes, finomított tematikájú és rövidített időtartamu orientációs köröket sem - a motiváló-orientáló tevékenység már említett faktorai közül mások szerepére fokozottan felfigyeljünk, elsősorban a szaktanár órán belüli és az osztályfőnök teljességében vett megismerő, tájékoztató, irányító, tehetségfejlesztő munkájára. Olyan javaslat is elhangzott, hogy az I. osztály 2. félévében osztálykeretben kapjanak a tanulók szemléletes tájékoztatást minél több pályáról, azok szépségeiről, nehézségeiről és kíváncsalmairól, s a II. osztályban próbálnák ki "erejüket" a tanulók a jelenlegihez hasonló foglalkozások keretében.

Nem tartozik a nevelőtestület motiváló-orientáló tevékenységéhez, de annak nem kívánatos melléktermékeként már a II. osztályban, a blokkválasztás időszakától kezdődően jelentkezik a rossz értelemben vett szakosodás. Nem ismeretlen jelenség a gimnáziumokban, hogy a választott felvételi tárgyak miatt elhanyagolják a tanulók a többi "érdektelenné vált" tantárgyat, de annál inkább fel kell venni e nézet ellen a harcot. /Bár a megoldás csak a gimnáziumi kereteken túl, a felvételi rendszer megváltoztatásával képzelhető el./

Az orientáló tevékenység tapasztalatait jól summarizálja s egyben a soron következő feladatokat is körvonalazza Keczer Tamás szaktanári jelentése:

"A fakultatív tantárgycsoportos oktatási forma bevált. Az első évfolyamon már érezhető a tanulók megfontolt, átgondolt pályaaorientációja, amelynek eredménye az, hogy egyes tantárgyakat szívesebben és nagyobb intenzitással tanulnak. Ezért szükséges az osztályban tanító nevelők állandó kapcsolattartása, mert csak így lehetséges a tanulói személyiség, kreativitási képesség és még kifejleszthető, eddig kevésbé ismert adottságok, képességek feltárása. Ez a koordinált munka egy új nevelői szemléletet alakíthat ki, amely kitörli a pedagógiai gyakorlatból a szaktárgyi sovinizmust.

Azok a tanulók - nem is kevesen vannak - akik már szilárd orientációval rendelkeznek, jobban beépíthetők a szakköri munkába, és lényegében ez az út biztosítja számukra az önálló, elmélyült kutató tevékenységet. Ezért van szükség az osztályban tanító nevelők cél tudatos tevékenységére."

5./ A specializáló - differenciáló szakasz

a./ Célja

A gimnáziumi fakultáció országos bevezetését előkészítő majdnem valamennyi kísérlet az első két évet e-

lőkészítésnek szánta. Felzárkóztatásnak, kiegyenlítésnek, képességfeltárásnak, orientálásnak. Ezt követi 3-4. évben a differenciált, intenzív specializáló szakasz. Hasonló elgondolás vezérelte a Csongrád megyei kísérlet megtervezőit is.

Ha úgy tetszik, itt két év alatt kell elvégezni azt a munkát, amit a szakosított tantervű osztályokban négy alatt. Ez utóbbi képzés hívei ezért ab ovo elvetik a fakultációt, mint amely lehetetlenre vállalkozik, s ezért kudarcra van ítélve. Valóban a $4 = 2$, vagy éppen a $4 \ll 2$ kétes képletével állunk szemben, amikor a fakultatív oktatás előnyeit bizonygatjuk? - Sem a kérdés feltevése, sem megválaszolása nem ilyen egyszerű.

Kétségtelen, hogy az egy-egy tantárgyból már általános iskolában ígéretes tehetséget eláruló fiatalok törésmentes szárnyalása akkor biztosítható, ha a középiskolában rögtön adva vannak ismereteik szélesítésének, mélyítésének feltételei. Kitűnő adottságu gimnáziumok megfelelő szakosított tantervű osztályai ehhez optimális keretet adnak. Hány százalékát érinti ez a gimnáziumi tanulóknak? - Csak becslésekre szorítkozhatunk. Az bizonyosnak látszik, hogy a privilegizált adottságu, kitűnő tanulóanyaggal dolgozó iskolákban számottevő, az országos átlagnak megfelelő vagy annál rosszabb adottságu gimnáziumokban minimális ez a hányad. Különösen a matematikai és nyelvi tehetségek folyamatos ápolásának igénye jelentkezett. Az Oktatási Minisztérium - helyt adva a felvetéseknek - néhány bázis-iskolában továbbra is lehetővé teszi a tehetségek ilyenén fejlesztését. Ami területünkön sokkal tompítottabban, de szintén felmerült az az igény, hogy az első két év ne csak a tehetségfeltárás, hanem a tehetséggondozás, tehetségfejlesztés funkcióját is betöltse. Ezért született olyan döntés, hogy az orientációs tevékenység mellett szakköri keretben nyiljék mód a tehetségek folyamatos ápolására.

Ez a megoldás megnyugtatóan rendezte a kétségtelenül jelentkező problémát.

És a nagy többség? - A nem kiemelkedő tehetségek?
- A 14 éves korban még tanácstalanok? - Melyik alternatíva kedvezőbb számukra?

Elfogadhatjuk azt a feltételezést, hogy a gimnáziumi tanulmányaik megkezdésekor még nem orientálódott tanulók egy része megtalálja az érdeklődésének, adottságainak megfelelő irányt saját szakosított tantervű osztályában. Ez esetben egy tantárgyból valóban kedvező lehetőségei adódnak. De minden egyéb esetben a szakosított tantervű osztályok már részletesen elemzett korlátai, hátrányos hatásai dominálnak.

Mit kínál e helyett a fakultáció? - Az első két év reális önmegismerése után az optimális önkifejezés, önfejlesztés lehetőségét. Ennek keretét szolgáltatják a sokféleképpen variálható tantárgypárok, a kis létszámú csoportok, a műhelymunka-jelleg, a megemelt óraszámok. Kedvező feltételek esetén tehát a fakultatív tantárgycsoportos oktatás megőrizheti a szakosított tantervű képzés számos előnyét, de nagyrészt kiszűrheti annak a társadalom és egyén szempontjából hátrányos motívumait.

Vagyis a társadalom egésze szempontjából legkedvezőbb megoldást a középfoku oktatási rendszer egészének kell biztosítania. Ezen belül a gimnáziumba kerülő fiatalok nagy többségének számára a fakultatív oktatás a korábbinál előnyösebb feltételeket teremt, s a gondos orientálás után a 3-4. osztály differenciáló-specializáló szakaszában készülhet elő /vagy fel/ választott életpályájára. A feltételek erre az intenzív munkára kedvezőek. A hatásfokot - összehasonlítva a szakosított és általános tantervű osztályokkal - az eredményesség mutatja.

b./ A tantárgycsoportok kialakítása

A differenciáló-specializáló szakasz közvetlen tartalmi és szervezési előkészítését a tantárgycsoportok kialakítása jelenti. E nagy felelősséggel járó munka szervezési oldalát már érintettük. Ezuttal a tartalmi oldalra fordítjuk figyelmünket.

A már ismert eredeti koncepció 2 társadalomtudományi, 4 természettudományos vagy 3 gyakorlati tantárgycsoport közötti választást tett lehetővé, de a továbbiakban nem zárta ki más variánsok lehetőségét sem.

Az 1. kísérleti évfolyam /1976./, a 2. kísérleti évfolyam /1977./ és a már nem kísérleti következő évfolyam /1978./ tantárgycsoportjainak kialakítása néhány érdekes tanulsággal szolgált. Kiindulásként vizsgáljuk meg a számszerű adatokat:

Tantárgycsoport	1976.	1977.	1978.
magyar-történelem-id.nyelv	18	9	20
id.nyelv-id.nyelv-anyanyelv	10	15	-
matematika-fizika	25	18	15
matematika-fizika-kémia	-	-	-
biológia-fizika-kémia	10	14	15
biológia-fizika-földrajz	7	8	9
ügyintéző	15	18	11
laboránsképző	-	-	-
műszaki rajz és gyakorlat	-	-	-
- - - - -	-	-	-
földrajz-történelem-id.nyelv	-	13	10
matematika-történelem-id.nyelv	-	8	11
összesen:	85 fő	103 fő	91 fő

Az egyes évfolyamok induló létszámát módosította, hogy az 1. kísérleti évfolyamból 3 fő ismétlésre bukott, 1 családi okok miatt kimaradt, 1 szülei után külföldre távozott, 3 tanuló viszont III. osztályban kapcsolódott be a munkába ismétlés illetve iskolaváltoztatás miatt; a 2.

kísérleti évfolyamból 5 fő osztályismétlésre bukott vagy kimaradt; a 3. /már nem kísérleti/ fakultatív évfolyamból 4 fő bukott illetve kimaradt, 2 tanuló más iskolába távozott.

A fenti kimutatás igazolja, hogy a matematika-fizika-kémia, a laboránsképző és a műszaki rajz és gyakorlat blokkba egyik évjárat tanulói közül sem volt elegendő jelentkező, ezért az ide kívánczók néhány tanuló közös megegyezéssel másik csoportba irányítottuk. Az 1976-77. tanév végén azonban a tanulói igényeknek ~~az orientációs körülményekhez és az iskolai lehetőségekhez~~ a figyelembevételével kialakítottuk a földrajz-történelem-idegen nyelv és a matematika-történelem-idegen nyelv tantárgycsoportokat. A következő tanévben nem indul az idegen nyelvi csoport /csupán 5 jelentkező akadt/; új összetételű blokk nem jön létre, de a jelentős érdeklődést méltányolva a természettudományos csoportok tagjai a +2 óra idegen nyelv helyett testnevelést /11 fő/ vagy rajzot /11 fő/ választhat-
tak.

A választás arányainak bizonyos eltolódása a két új tantárgycsoport belépésével magyarázható, ettől eltekintve hasonlóságot mutat a társadalomtudományi, a természettudományos és a gyakorlati blokkokban jelentkezők aránya. Az egyes tantárgycsoportok népszerűségét, létjogosultságát illetően azonban néhány, a számszerű adatokon túlmutató megállapítást szükséges tennünk.

A társadalomtudományi-nyelvi ágazat kb. 1/3-os aránya stabilnak látszik, és az orientáló munka eredményét ismerve reálisnak ítékelhető. Állandó "utánpótlását" a magas arányban ilyen érdeklődésű, irányultságú lányok túlsúlya biztosítja. Iskolánkban a lányok a tanulólétszám átlag 2/3-t alkotják, de arányuk fokozatosan növekszik: az 1973-74. évi 64,7 %-ról 1978-79-re már 68,2 %-ra emelkedett. Ez a helyzet és tendencia az ország legtöbb gimnáziumára jellemző. Ha pedig így van,

akkor ezeknek a tantárgykapcsolásoknak a megjelenése a fakultativitással feltétlenül tanulói igényeket elégíti ki. Társadalmi jogosultságukat látszik igazolni, hogy az összes egyetemi és főiskolai férőhelyek 21 %-ánál hasznosítható a magyar-történelem tantárgy /jog, BTK és TKF megfelelő szakai, tanító- és óvónőképző/. Nem mondható ez már el az idegen nyelvi csoportról, amelynek tagjai az összes férőhelyeknek csak 2 %-t pályázhathatják meg /BTK megfelelő szakai, Külker. Főisk./.

Ha elfogadjuk azt a tételt, hogy a differenciáló-speciális szakasz választott tárgyaiból van csak reális esély a sikeres felvételi vizsgára /ha csak jelentős iskolán kívüli többletmunkát nem vállal a tanuló, -

ezen esetben viszont fokozott mértékben ismételnénk a szakosított tantervű osztályok kárhoztatott gyengéit/, akkor a kb. 33 %-nyi pályázó és az összesen 23 % /21+2/ felvételi férőhely között éles ellentmondás mutatkozik. Erre az előzetesen számba nem vett konfliktusra a konkrét elemzés során még vissza fogunk térni. Valószínűleg az idegen nyelvi blokk ilyen értelmezésű zsákutca jellegével magyarázható, hogy a 2. kísérleti évfolyamtól eltekintve mérsékelt érdeklődés irányult meg iránta, ezévből nem is indulhat.

Az egyébként tanulói igények kielégítésére szervezett és népszerű földrajz-történelem-idegen nyelv csoport jövője is kétséges, noha erre vonatkozó konkrét tapasztalataink még nem lehetnek.

A matematikai - természettudományos csoportok utánpótlása is, jövője is biztosított. Egyedül a matematika-fizika-kémia blokk nem bizonyult életképesnek. A matematika-fizika /az összes felvételi férőhelyek 44 %-a/ és az ennek kiágazásaként létrejött matematika-történelem /közgazdasági pályák; a férőhelyek 7,2 %-a/ tantárgycsoport tagjainak egyéni érdeklődése és a társadalmi igény teljesen adekvát, sőt jóval nagyobb arányú jelentkezés esetén is képes volna a felsőoktatás az igényeket kielé-

gíteni. Ugyancsak megalapozott a biológia-fizika-kémia tantárgycsoport léte, amely főleg az egészségügyi, részben a pedagógus pályák előkészítését szolgálja /a felvételi férőhelyek 13,6 %-a/. Kevésbé állítható ez a biológia-fizika-földrajz csoportról. Az ide jelentkezők főleg a földrajz kedvéért vállalják a két másik tárgyat, a földrajz mellett azonban egy - nem választott - negyedik tantárgyból kívánnak felvételizni. Jogos a feltevés, hogy főleg ezek a tanulók kívánták a testnevelés vagy rajz emelt óraszámában való tanulását.

Egyelőre az iskolánkban eddig már indított tantárgycsoportok iránti igényt, e blokkok előnyeit vagy hátrányait vizsgáltuk. A fakultatív oktatásnak azonban nagy pozitívuma, hogy a tantárgycsoportok elemeit - természetesen mindenkor figyelembe véve az adott iskola lehetőségeit - sokféleképpen variálhatja a tanuló és társadalmi igényeknek megfelelően, törekedve azok összhangjának a megteremtésére.

Külön problémakör a gyakorlati blokkok kérdése. Nem véletlen, hogy e téren van a legkiforrotlanabb álláspont, a legtöbb bizonytalanság. A javasolt - és még korántsem teljes - nomenklatura a szakmai végzettséget nyújtó képzéstől /pl. gépkocsivezető, idegenvezető, gép- és gyorsíró/ az általános műveltséget fejlesztő, valamely elméleti tárgyhoz kapcsolódó tevékenységig terjed, ugyanakkor leszögezve, hogy "a gimnázium a továbbiakban is "általános irányú" középiskola, amely nem nyújt szakképzést." ³⁹

Iskolavezetésünk, felismerve a gyakorlati irányú képzés rendkívüli fontosságát, de buktatóit is, megkülönböztetett figyelemmel készült fel erre a feladatra. Alapállásunk az volt, s az ma is, hogy a gyakorlati képzés nem lehet "üresjárat", mert ezzel becsapnánk a jóhiszemű fiatalokat és szülőket. Elsőrendű funkciója, hogy a továbbtanulni nem szándékozó fiatalok számára nyújtson olyan gyakorlati ismereteket - esetleg vég-

zettséget is -, amelyek segítségével könnyebbé, törésmentesebbé válik az érettségi utáni munkába állásuk valamely, a népgazdaság által is igényelt területen. A megoldás egyik buktatója, hogy egy, a mienkhez hasonló nagyságu iskola egy, legfeljebb két ilyen tantárgycsoport személyi és tárgyi feltételeit képes megteremteni, s hacsak nem forgácsolja teljesen szét a gyakorlati képzést igénylő tanulókat, ennél többet nem is indíthat. Éppen a biztosított feltételek kötelékei miatt ezek a képzési formák nem változtathatók sűrűn, a gyakorlati képzést nyert fiataloknak pedig tényleges helyi munkaerőigényt kell kielégíteniök. S végül számba kell vennünk, ~~hogy e fiatalok érdeklődése nem~~ egy- vagy kétirányú, s nem azonos a fiuk és lányok pályaelképzelése sem.

A csak felületesen ismerttetett komplexus is alighanem sejteti, hogy a gyakorlati képzés megoldása ropant nehéz feladat, s 100 %-os sikerre a legkörülményesebb szervezéssel sem számíthatunk.

Térjünk most már rá a gyakorlati tantárgycsoport kialakításának konkrét menetére. Mint ismeretes, a Csongrád megyei kísérleti modell háromféle lehetőséggel számolt. A fenti tényezők tüzetes vizsgálata azt bizonyította, hogy városunkban sem a laboránsképzésnek, sem a műszaki rajz és gyakorlat képzésének nincs szilárd üzemi bázisa, s a tanulók részéről sem volt ezek iránt megfelelő érdeklődés. Ezért e két gyakorlati ág indítására nem került sor, s ezt a közeljövőben sem tervezzük. A már ismerttetett körülmények folytán azonban Makó város és járás gép- és gyorsíróképzésének feladata iskolánkra hárult. Mivel az ügyintéző képzés személyi és tárgyi feltételeinek megteremtése optimálisan sikerült, lánytanulóink közül pedig szép számmal akadtak érdeklődők, szerencsésen találkoztak a lehetőségek és az igények. Ma már elmondhatjuk, hogy döntésünk helyesnek bizonyult. De azt is hozzá kell ten-

nünk: a jelenleg működő egyetlen gyakorlati blokk csak részben - főleg a lányok számára - oldja meg a problémát. A teljesebb megoldás legalább még egy gyakorlati ágazat megszervezését kívánja.

Eddigi vizsgálataink azt igazolták, hogy az orientáló-motiváló tevékenység eredményeként tanulóink nagy többsége helyesen választott érdeklődésének, képességének megfelelő tantárgycsoportot. A választások megalapozottságát látszik igazolni, hogy az 1. kísérleti évfolyamból mindössze két blokkváltoztatási kérelem érkezett /idegen nyelvi csoportból a magyar-történelem blokkba, illetve ez utóbbiból ügyintézőnek - orvosi javaslatra/, a 2. kísérleti évfolyamból pedig csupán egyetlen tanuló kérte átlépése lehetővé tételét /idegen nyelvi csoportból matematika-fizika blokkba/. Az első két kérést szervezési nehézségek miatt még nem állt módunkban teljesíteni, a harmadiknak azonban - természetesen osztályozó vizsgához kötve - helyt tudtunk adni.

A kialakult tantárgycsoportok életképessége próbaköve az orientáló szakasz munkájának. E kérdést két aspektusból is megközelíthetjük:

- milyen érdeklődési körű /milyen orientációs köröket látogató/ és erősségű tanulók kerülnek az egyes csoportokba?

- hová irányul a pályájuk érettségi után, egyenes folytatása lesz-e továbbtanulásuk vagy elhelyezkedésük itteni választásuknak, s egybeesik-e a társadalmi /illetőleg helyi/ igényekkel?

Az első kérdés első részére már egyértelmű, pozitív választ kaptunk. Az egyes tantárgycsoportok erősségi fokáról azonban még nem volt szó. A kulcskérdés itt a továbbiakban "iskolatévesztőknek" nevezett tanulók száma és szerepe egy-egy csoportban. E probléma részletes kifejtésére ezután térünk rá.

A második kérdés kritikus pontja az egyéni törekvések és a társadalmi-népgazdasági igények megfelelése vagy ellentmondása, különösen a humán-nyelvi érdeklődésű fiatalok esetében. E súlyos kérdés elemzésére szintén a továbbiakban vállalkozunk.

c./ A tantárgycsoport- és iskolatévesztők problémája

Mint már szó volt róla, a fakultatív oktatás bevezetése előtt iskolánk 3 párhuzamos osztálya közül kettő volt szakosított tantervű /matematika-fizika és orosz-angol/, egy általános tantervű. Kialakult - bár vitatható - gyakorlattá vált, hogy a legjobb képességű tanulók a matematika vagy fizika csoportba kerültek, a "második vonal" a nyelvi tagozatba, a "maradék" pedig az általános tantervű osztályba. Hasonló jellegű kontraszelekció országos problémája volt a gimnáziumi képzésnek, konzekvenciáját már levontuk.

A mérsékeltebb adottságu tanulók problémája tehát nem ujkeletű, hanem a fakultatív oktatási formában is jelentkező, tovább élő probléma. E fiatalokat az egyszerűség kedvéért a továbbiakban "iskolatévesztőknek" nevezzük, hiszen műszaki vagy gyakorlati érzékükkel, manuális készségükkel - tehát nem intellektuális, hanem egyéb irányú tehetségükkel - más iskolatípusban esetleg kitűnően érvényesülhettek volna.

Hogyan jelentkezik ez a gond a fakultatív oktatás rendszerében? - A korábbinál némileg enyhébb formában, hiszen tágabb a választási lehetőség, a gyakorlati ágazat is bizonyos "levezető csatornát" jelent, tehát könnyebben megtalálhatják a fiatalok az érdeklődésüknek és képességüknek legmegfelelőbb területet. De a minden tantárgyból gyenge tanulók kérdésének megoldása itt is várat magára.

Az első tantárgycsoportok kialakításakor több szak-
tanár bizonygatta, hogy számos tanuló hibásan, a tanári
ellenvélemény dacára választotta egyik vagy másik blok-
kot. Alaposabban megvizsgálva a körülményeket kiderült,
hogy a "blokktévesztőknek" minősített tanulók - 3 kivé-
teltől eltekintve - indifferensek, egyetlen csoportban
sem lennének képesek eleget tenni a választott tantár-
gyak magasabb követelményeinek; esetenként még a válaszs-
tott blokkban képesek a legelfogadhatóbb teljesítményt
nyújtani. E fiatalok tehát valójában nem blokk-, hanem
az előbbi értelemben tekintett "iskolatévesztők", akik-
nek képességeit más iskolatípusban vagy munkaterületen
kellett volna kibontakoztatni. Számuk jelentős. Az 1.
kísérleti évfolyamból a legelnézőbb mércével mérve is
legalább 16 fő /85 tanuló közül/, a gyenge közepes ké-
pességeket is ide számítva mintegy 35-40 fő. Ebben két-
ségtelenül közrejátszik az a már ismertetett körülmény,
hogy ennek az évfolyamnak a beiskolázása különösen gyen-
gén sikerült. Noha ez a jelenség semmiképp sem általá-
nosítható, az adott esetben mégis gondokat okozott. Fő-
leg azokban a csoportokban, amelyek a különösen gyenge
adottságu - s olykor munkamorál szempontjából is erősen
kifogásolható - tanulók "gyűjtőmedencéjévé" váltak.

Íme a legkirívóbb példák:

- a biológia-fizika-földrajz csoportban 7 fő közül
5 fő

- az ügyintéző blokkban 15 közül 6 fő.

Csakhowigig az ügyintézők csoportjába legalább tö-
rekvő, leendő pályájukra zömmel komolyan készülő tanu-
lók kerültek, az előbbi csoport minden vonatkozásban a
"mélypontot" jelentette. Sajnos az ilyen összetétel azu-
tán meghatározza egy-egy csoport munkájának eredményét
vagy eredménytelenségét, de súlyos ballasztként neheze-
dik egy jobb képességű, törekvőbb csoport munkájára is
a néhány oda nem való vagy fegyelmezetlen tanuló jelen-
léte.

A 2. kísérleti évfolyam személyi összetétele szerencsésebb volt, de a fenti problémával itt is szembe kellett nézni. A beiskolázottak közül ugyan az öt leggyengébb kihullott az első két évben, minimálisan 8-10 tipikus "iskolatévesztővel" s további - a minőségi munkát erősen fékező - 30-32 gyenge közepessel kellett számolnunk. A neuralgikus gócok ezuttal a magyar-történelem-idegen nyelvi, az ügyintéző s részben a földrajz-történelem-idegen nyelvi csoportokban alakultak ki.

E kérdések konkrét elemzésére a továbbiakban még visszatérünk, azt azonban szükséges leszögezni, hogy a sem elméleti, sem /indítható/ gyakorlati blokkba nem való tanulók problémája országosan is megoldást követel; a társadalmi és egyéni érdek egyaránt ezt sürgeti. Több változat képzelhető el:

- erőteljesebb szelekció a beiskolázás alkalmával; a pályaválasztási tanácsadás hatékonyabbá tételével eleve a megfelelő iskolatípusba való irányítás
- átirányítás megfelelő gyakorlati blokkot működtető másik gimnáziumba
- átirányítás más, a képességeknek megfelelő iskolatípusba
- vegyes profilu /gimnázium és szakközépiskola/ iskolák esetében házon belüli átcsoportosítás elvégzése.

Hosszabb távon és társadalmi méretekben a 10 osztályos iskola /vagy a 8 általános + 2 azonos tantervű középiskola/ utáni tudatos és hatékony pályairányítás kecsegtet eredménnyel.

A "blokktévesztés" hibáját hatékony orientáló-motiváló munkával el lehet kerülni; ez nagyrészt iskolánkban is sikerült. Az "iskolatévesztés" veszélyének elhárítása egyelőre sajnos sem iskolánkban, sem országosan nincs megnyugtató módon biztosítva.

d./ Az osztálykeretek megbontásának hatása

A fakultációval foglalkozó hazai szakirodalom jelentős teret szentel az osztályközösségek kérdésének. E bonyolult kérdéskomplexumból két szempontot ragadunk ki: az osztályközösségek kialakításának kérdését és a tantárgycsoportok hatásának problémáját az osztályközösségre.

Bakonyi Pál állapítja meg a következőket: "Az I. osztályt a felzárkóztatás évének tekintjük. Hosszas vita, az érvek és ellenérvek megfontolása után a Bizottság úgy látta, hogy a jelenlegi körülmények között szükség van egy tanévre ahhoz, hogy a tanulók megismerjék a gimnázium légkörét, megismerjék követelményeit, és főként, hogy pótolják esetleges lemaradásukat." ⁴⁰

Nos, ami az idézet utóbbi részét illeti, feltétlenül egyetérthetünk. A felzárkózásra és /amiről itt nem esik szó/ a tanulók alapos megismerésére valóban kell egy esztendő. A megállapítás első részével azonban vitába szállhatunk. Megkérdezett tanulóink bő egy hónappal tanévkezdés után a következőképpen vélekedtek:

"A gimnáziumi életbe belerázódni kicsit nehéz volt, de most már természetesnek vesszük. Az új osztály szerintem nagyon jó, az osztályközösségünk már eleve sokkal összetartóbb, mint az általános iskolában volt."

"Új iskolámban jól érzem magam. Az osztályközösségen belül a különböző iskolákból jött tanulók között az érintkezés, barátkozás gyors ütemben fejlődik."

"Az új iskolában jól érzem magam, és az osztályban is. Az év eleji lámpalázam is feloldódott már."

"A gimnáziumban sokkal többet követelnek, mint az általános iskolában. Az új iskolában jól érzem magam, osztálytársaimat megszoktam."

"Jól érzem magam és az osztályközösség is jó. A

gimnáziumban sokkal nagyobb az önállóság és ez jó." /Mészáros Judit, Kerekes Emil, Szilágyi Zsuzsanna, Berecz Ibolya, Papp Anna I. osztályos tanulók véleményéből; 1975. október./ Az idézett tanulói vélemények általános hangulatot tükröznek. Arról természetesen szó sem lehet, hogy 5 hét alatt a makarenkoi értelemben vett szilárd közösségek formálódjanak ki. De mint láttuk, nem egy év, hanem ilyen rövid idő is elég volt, hogy az ifju jövevények megismerjék, megszokják és megkedveljék az új iskola közösségét, követelményeit, légkörét. Sőt, ezen túl a valódi közösségé formálódás számos eleme is fellelhető már. Jelentős szerep jut ebben a szabad légkörnek, nagyobb önállóságnak, őszinte hangvételnak, a nevelők részéről tapasztalt segítőkészségnek, de a számtalan közös osztályprogramnak /kirándulás, klubdélután, sportverseny, vetélkedő stb.../ is. De miért követjük itt nyomon az osztályközösségek kialakulásának útját, mikor az osztálykeretek megbontása a téma? - Éppen azért, hogy érzékeltecssük: milyen fájó pontja volt kísérleti munkánknak a két év alatt összekovácsolódott közösségek megbontása.

A fakultatív csoportok kialakulásának hatásáról Welker Ottó a következőket állapítja meg: "A kísérleti iskolák tapasztalata egybevág azokkal az elméleti megfontolásokkal, amelyek szerint a közösségi nevelést előnyösen befolyásolja a több közösséghez /osztály, fakultatív csoport, KISZ alapszervezet, diákkör, színjátszó csoport stb./ tartozás, ha van egy alapközösség. A fakultatív rendszerben az osztály változatlanul betölti az alapközösség szerepét, hisz az első két évfolyamban kb. 80 %-ban, a felső osztályokban pedig mintegy 60 %-ban osztálykeretben történik a nevelő-oktató munka." 41

E nyilván megalapozott tézis helyességét - bizo-

nyos határokon belül - gyakorlati tapasztalataink korábban igazolták. Ha azonban túl sok az alapközösségtől elszívó hatás /s ez a veszély már a fakultáció előtt is valósan fenyegetett/, egyre kevésbé érvényesülhetnek a közösség alapvető funkciói. Kisérletünkben sajnos az I-II. osztályban kialakult alapközösségek még kompromisszumok árán történő megmentése sem volt lehetséges. Mint ismeretes, nevelőtestületünk az eredeti koncepció oktatás szempontjából feltétlenül hatékonyabb megoldására vállalkozott, vagyis a tantárgycsoportok a választott tantárgyakat teljes óraszámban /alap + többlet óraszám/ csoportkeretben tanulták. Mivel a többféle nyelv újabb szétválásokat követelt, a korábbi osztálykeretek tarthatatlanok voltak. Vagyis az optimális oktatási feltételek oltárán fel kellett áldozni a nevelőmunka szempontjából oly értékes osztályközösségeket.

Várható volt, hogy ez a lépés szülő, tanuló, osztályfőnök, szaktanár részéről egyaránt ellenállásba ütközik, s számos szervezési és nevelési problémát vet fel, mégsem térhettünk ki előle. Ez rögtön érthetővé válik, ha megvizsgáljuk az új harmadikos osztálykeretek "elemeit".

Előző osztály	1. kis. évf.			2. kis. évf.		
	III.A.	III.B.	III.C.	III.A.	III.B.	III.C.
II. A	10	6	11	14	9	9
II. B	12	9	9	10	6	19
II. C	5	9	11	13	11	12
Osztályismétlő, ill. más iskolából áthelyezett	1	1	1	-	-	-
Összes:	28	25	32	37	26	40

"Az "A" osztályokba a társadalomtudományi-nyelvi; a "B" osztályokba a matematikai; a "C" osztályokba a természettudományos és a gyakorlati csoportok kerültek./

Mindkét évfolyam valamennyi osztálya tehát teljesen vegyes összetételű, csupán egyik-másik tantárgycsoporton belül maradt meg nagyobb %-ban az előző közösség egy magja. /Az 1. kísérleti évfolyamban pl. a magyar-történelem-idegen nyelv, a matematika-fizika C_1 csoportja és az ügyintéző blokk; a 2. kísérleti évfolyamban a matematika-fizika és az ügyintéző csoport./ Az első két évben kialakult közösségek kohéziós ereje még hónapokig hatott; osztálykirándulás vagy mezőgazdasági munka alkalmával sokan még nem az új, hanem a régi, megszokott keretet igényelték.

Érdemes tüzetesebben megvizsgálni az osztálykeretek megbontásának nagyrészt negatív, részben pozitív, de mindenképpen újszerű hatásait. Vizsgálatunk tárgya a már teljes képet nyújtó 1. kísérleti évfolyam.

Az előzetes várákozásnak megfelelően a folyamat a "közös magot" átöröklő, erősebb összetételű, azonos vagy hasonló profilu új osztályokban volt viszonylag zökkenőmentes. Itt a korábbi kapcsolat, a közös érdek, munka és hajtóerő rövid idő alatt életképes osztálykereteket alakított ki. Eklatáns példája ennek a két matematika-fizika csoportot / C_1 és C_2 / magába foglaló "B" osztály. Bár sajátos módon itt is jelentős színvonalbeli különbség alakult ki, ami elsősorban a munkamorálban jelentkezett és az 1. félévi tanulmányi eredményeken is mérhető volt. /Matematikából 0,87, fizikából 0,3, történelemből 1,1, biológiából 0,73, csoportátlag 0,43 a C_1 csoport javára./ A két csoport viszonylagos nivellálódása után ennek az osztálynak a munkája volt a legkiegyensúlyozottabb, szelleme a legjobb egészen az érettségig.

A látszólag legegységesebb "A" osztályban az egyébként is kis létszámú idegen nyelvi csoport /10 fő/ szám-talan szétválása /a német és angol nyelv 3 ill. 7 órás, a latin nyelv 4 órás bontása miatt/ nehezítette az egységes közösség kialakítását. Az osztály tanulmányi ered-

ménye, közösségi arculata is jelentős szélsőségeket mutat, amelyekre még röviden utalni fogunk. A tultengő negatív vélemények mellett mégis érdemes idézni az osztályfőnök jelentéséből, mert megszívlelendő, előre mutató észrevételeket tartalmaz:

"Az osztály közösségi magatartását nehéz egyértelműen értékelni. Ugyanis közösségi magatartáson - tapasztalatom szerint - mást értünk az iskolai gyakorlatban és mást ért a pedagógia. A kifejezés gyakorlati értelmezése szerint közösségről - négy hónapi együttes munka után - nem beszélhetünk. Ha viszont mint hierarchikus szervezetet vizsgálom az osztályt, akkor az egyes tanulóknak az ebbe a szervezetbe való beilleszkedési készségét /identifikáció/ kell tekintetbe venni. Ezért az iskolai célkitűzések figyelembevételével vizsgáltam a tanulók egymáshoz való viszonyát. Ennek a viszonynak az alapja a választott blokk azonossága /érdek/. A tanulás során a tanulók keresik egymással a munkakapcsolatot. A kapcsolatteremtés alapja egyrészt a korábbi baráti viszony, másrészt - ahol ez nem volt lehetséges, mert a barát a másik osztályba került - az új szituációban való együttműködés. Ez a folyamat különösen az A-, illetve B-csoporton belül figyelhető meg. Ebből arra lehet következtetni, hogy a korábbi osztálykeretek kialakítottak a tanulóknál olyan kapcsolatteremtő képességeket /szociabilitás/, amelyek segítségével az új helyzetben is társakat választanak az új feladatok megoldásához. Mivel ez a közösségi ember alapvető kritériuma, ezért minden remény megvan arra, hogy rövid idő alatt olyan osztályközösség alakuljon ki, amelyben ezek a kis csoportok, a felmerült célok érdekében dinamikusan átrendeződnek". /Keczer Tamásné 1976-77. évi 1. félévi jelentéséből/ A tanév második félévére mintha ezt a feltetelezést igazolta volna, biztató jelek mutatkoztak a közösség formálásában. Sajnos a negyedik osztályban megtorpant, majd visszájára fordult ez a folyamat. U-

ralkodóvá váltak a baráti kapcsolat és közös munka szálával összefűzött 2-4 fős egységek.

Az új közösség kialakítása a "C" osztályban járt a legtöbb nehézséggel és legkevesebb eredménnyel, ahol több, részben eltérő profilu tantárgycsoport kényszerült egy osztálykeretbe. /Fizika-biológia-kémia, fizika-biológia-földrajz, ügyintéző./ Itt a legnagyobb a polarizáció, ide kerültek az átlagosnál lényegesen jobb biológusok és az évfolyam leggyengébb tanulói /földrajz, ügyintézés/. Sajátos és sajnálatos következménye volt a közös célok és erőfeszítések hiányának, hogy a gyenge adottságu, de választott pályájára a harmadik osztályban még lelkesen készülő ügyintéző csoport negyedik évre erkölcsileg összeroppant, valósággal széthullott. /Fegyelmi ügyek, tanulmányi hanyatlás, kimaradás, "ugyis férjhez megyek" hangulat eluralkodása./

Az elmondottak igazolására két oldalról próbálunk tényszerű adatokat felsorakoztatni. Egyik mutatója az átrendeződés hatásának a tanulmányi színvonal megtorpanása, illetve esetleges hullámozása. Ezen belül e 3 osztály helyét igyekszünk meghatározni az egész iskolaközösségen belül. A másik - összetettebb - mutató az 1977-78. tanévben indított, öt fő értékelési területre - tanulmányi munka, közösségi magatartás, sport, honvédelmi nevelés, kulturális tevékenység - kiterjedő komplex, osztályok közötti verseny eredménye. ~~/A versenykiírást l. a 15. sz. mellékletben./~~

Nézzük meg először a tanulmányi eredmények táblázatát. /Aláhuzva az osztály egésze vagy egy része által választott tárgyak átlaga./

Tantárgy	"A" osztály				"B" osztály				"C" osztály			
	1976-77 I.f.é.	1976-77 II.f.é.	1977-78 I.f.é.		1976-77 I.f.é.	1976-77 II.f.é.	1977-78 I.f.é.		1976-77 I.f.é.	1976-77 II.f.é.	1977-78 I.f.é.	
Magatartás	4,82	4,79	4,64		4,76	4,92	4,91		4,44	4,41	4,36	
Szorgalom	4,61	4,46	3,75		4,52	4,60	4,50		4,22	4,25	4,03	
Magyar irodalom	<u>3,86</u>	<u>3,92</u>	<u>3,67</u>		3,72	3,56	3,79		3,22	2,96	3,06	
Magyar nyelv	<u>4,04</u>	<u>3,85</u>	<u>3,75</u>		3,60	3,52	-		3,19	3,09	2,71	
Történelem	<u>4,04</u>	<u>4,07</u>	<u>3,75</u>		3,76	3,92	3,33		2,94	3,18	3,00	
Orosz nyelv	<u>3,71</u>	<u>3,71</u>	<u>3,21</u>		3,60	3,80	3,91		2,88	2,75	2,93	
Angol nyelv	<u>3,71</u>	<u>3,76</u>	<u>3,88</u>		3,60	4,00	3,78		2,28	2,50	2,70	
Német nyelv	<u>4,00</u>	<u>4,00</u>	<u>3,81</u>		3,40	3,50	3,60		2,64	2,92	3,07	
Latin nyelv	<u>4,44</u>	<u>4,30</u>	<u>3,70</u>		-	-	-		4,09	4,09	4,09	
Matematika	2,26	3,00	3,10		<u>3,80</u>	<u>4,12</u>	<u>4,12</u>		2,66	2,78	2,86	
Fizika	3,06	3,03	2,60		<u>3,60</u>	<u>4,16</u>	<u>4,20</u>		2,75	3,00	2,86	
Biológia	3,03	3,28	-		4,12	4,16	-		<u>3,50</u>	<u>3,43</u>	<u>3,93</u>	
Kémia	-	-	-		-	-	-		4,40	4,70	3,60	
Földrajz	-	-	-		-	-	-		<u>2,57</u>	<u>2,85</u>	<u>3,00</u>	
Téstudvelés	3,65	4,28	4,50		4,71	4,68	4,62		4,27	4,16	4,34	
Gépirás	-	-	-		-	-	-		<u>4,13</u>	<u>4,00</u>	<u>2,78</u>	
Gyorsírás	-	-	-		-	-	-		<u>2,60</u>	<u>3,20</u>	<u>2,50</u>	
Iroda és lev.ism.	-	-	-		-	-	-		<u>3,73</u>	<u>4,20</u>	<u>3,50</u>	

Az iskola 12 osztályának tanulmányi eredményét rangsorolva /érettségi tárgyak átlaga alapján/ a következő képet kapjuk:

Osztály	1976-77.	1977-78.
A	6.	10.
B	3.	2.
C	12.	12.

Ha a figyelmes szemlélő összeveti a számszerű eredményeket a körülményeket ecsetelő szöveges elemzéssel /beleértve ebbe a képességek szintjét is!/, egy szempontból megbízható képet kapja az új osztálykeretek tevékenységének. Ehhez csak annyi kiegészítés kívánkozik, hogy a negyedik év utolsó féléve általában a teljesítmények bizonyos javulását hozta. Kivételt képezett a "C" osztály ügyintéző csoportja, amelynek szétzilálódása épp ekkor tetőzött. /Részletes elemzését l. a tantárgycsoportok munkájánál./

A közösségé válás folyamatát, illetve a közösségi ember jellemző tulajdonságainak gyakorlati megnyilvánulását sokrétűbben mutatja az osztályok közötti komplex verseny, amely az 5 értékelési területen közel 60 paraméter alapján regisztrálja a közösség munkáját. Az 1. kísérleti évfolyam osztályai e versenyben a következőképpen helyezkedtek el:

Értékelési terület	"A" oszt.		"B" oszt.		"C" oszt.	
	Pont	Helyezés	Pont	Helyezés	Pont	Helyezés
1. Tanulmányi munka	35	6.	45	4.	5	12.
2. Közösségi magatartás	2	12.	6	10.	4	11.
3. Sport	1	12.	7	6.	3	10.
4. Honvédelmi nevelés	2	11.	8	5.	6	7.
5. Kulturális tevékenység	9	4.	1	12.	3	10.
Összes pontszám:	49		67		21	
Sorrend:	<u>10.</u>		<u>6.</u>		<u>12.</u>	

Mint látható, az "A" és különösen a "C" osztály a mezőny végén található. Figyelemre méltó, hogy éppen a közösségi magatartás területén foglalták el a legrosszabb pozíciót /10-11-12. hely/.

Osztálykereteket vizsgálva tehát megállapítható, hogy az 1. kísérleti évfolyamra az osztálykeretek megbontása a "B" osztály kivételével kedvezőtlen hatást gyakorolt.

A nehézségek vizsgálatakor szólnunk kell még az osztályfőnök helyének, szerepének, működésének újszerű problémáiról. A legfontosabbak:

- a kialakult közösségek helyébe új összetételű osztálykeretek lépnek
- az osztályfőnök esetenként nem ismeri új osztálya minden tanulóját, mert korábban nem tanította valamennyit
- a csoportbontások miatt előfordulhat, hogy az osztályfőnök III-IV. osztályban sem tanítja osztálya minden tanulóját, csak az osztályfőnöki óra keretében találkozik mindenkivel.

Aligha kell bizonygatni, hogy e nehézségek nemcsak szervezési, hanem elsősorban pedagógiai vonatkozásban teremtenek roppant nehéz helyzetet. Tulajdonképpen közös véleményt fogalmaz meg Marosvári Sándor osztályfőnöki jelentése: "Igen nagy nehézséget jelent számomra az, hogy az osztálynak csak egy részét tanítom, a másik részével szinte csak az osztályfőnöki órákon találkozom. Elsősorban az együttes munka az, ami hiányzik; úgy érzem, hogy elsősorban csak adminisztratív osztályfőnök vagyok. Annak, hogy eredményesen tudok az osztállyal dolgozni, az az oka, hogy szívesen és kezdeményezően vesznek részt minden közös munkában. Ha ez nem így lenne, szinte teljesen lehetetlenné válnék." /Marosvári Sándor 1976-77. évi 1. félévi jelentéséből/. - Több jelentés hangsúlyozza, hogy ebben a helyzetben a közös, tanítási órán kívüli tevékenységi formák

/kirándulás, klubdélután, osztály-sportprogram, társadalmi munka stb.../ megkülönböztetett szerepet kapnak.

Az osztálykeretek megbontásának eddig ismertetett tapasztalatait olvasva az itt-ott felbukkanó pozitív momentumok ellenére valószínűleg egyértelműen elmarasztaló vélemény fogalmazódik meg. Csakhogy a "jó" vagy "rossz" kategóriájának eldöntése nem is olyan könnyű. Még a mostoha összetételű 1. kísérleti évfolyam körülményeit kutatva is több jelenség a pozitívumok serpenyőjébe kerül, pl. egyes tantárgycsoportok munkájának, a gyakorlati vizsgának, az érettségi és felvételi vizsgák tapasztalatainak később tárgyalandó kérdései. De óva int bennünket az elhamarkodott általánosítástól a 2. kísérleti évfolyam eddigi munkájának vizsgálata is. Csak emlékeztetőül utalunk rá: ennek az évfolyamnak az induló szintje /4,30/ meghaladta ugyan az 1. kísérleti évfolyamét /4,16/, de nem érte el az előző évfolyamokét /4,46 ill. 4,42/. Képességeit, munkáját tekintve tehát közepes szintet foglalt el. Nos, a tantárgycsoportok létrehozása és az új osztálykeretek kialakítása után eredményeik a tárgyalat szempontok alapján a következő képet mutatták:

- az érettségi tantárgyak tanulmányi átlaga alapján elfoglalt helyük az iskola 12 osztálya között az 1977-78. tanévben:

Osztály	I. félév	II. félév
A	9.	6.
B	3.	2.
C	8.	10.

- az osztályok közötti komplex versenyben elért eredményük:

Értékelési terület	"A" oszt.		"B" oszt.		"C" oszt.	
	Pont	Helyezés	Pont	Helyezés	Pont	Helyezés
1. Tanulmányi munka	55	2.	60	1.	15	10.
2. Közösségi magatartás	22	2.	12	6.	20	3.
3. Sport	8	5.	9	4.	12	1.
4. Honvédelmi nevelés	4	9.	12	1.	11	2.
5. Kulturális tevékenység	11	2.	5	8.	12	1.
Összes pontszám:	100		98		70	
Sorrend:	<u>1.</u>		<u>3.</u>		<u>5.</u>	

A "C" osztály gyengébb tanulmányi helyezését a gyenge adottságu ügyintéző csoport magyarázza. Az "A" és "B" osztály képességeinek megfelelően, javuló tendenciát mutatva dolgozott.

A komplex versenyben elfoglalt pozíciójuk önmagáért beszél. Ez az évfolyam adta az iskolai KISZ-bizottság majdnem egészét, a KISZ-aktívák zömét, vállalt aránytalanul sokat a tanév nem kis feladatainak, akcióinak végrehajtásából /NOSZF 60. évfordulója, "Mi szulink" TV-vetélkedőn való részvétel, sport- és kulturális versenyek stb.../, s vállalt kötelezettségeinek önként, szívrrel és eredményesen eleget tett. S ha várható is, hogy negyedik osztályban erejüket elsősorban az érettségi és felvételi vizsgákra koncentrálnak, ez érdemeiken mit sem csorbit. - Pedig lám: ezen az évfolyamon ugyancsak megtörtént az osztálykeretek megbontása...

Hogyan summázhatnánk végül e sok, gyakran homlok-egyenest ellenkező előjelű tapasztalat alapján az osztálykeretek megbontásának hatását? - Véleményalkotás előtt alighanem szükséges előrebocsátanunk néhány dolgot. Mindenekelőtt azt, hogy a tárgyalt jelenség új a magyar középfoku oktatás rendszerében. Ezért nincs ele-

gendő ismeretünk végleges konklúziók levonásához. A fakultativitás különféle módozataival kísérletező iskolák nem ezt az utat járták, még a Csongrád megyei kísérlet másik két résztvevője, a szegedi Radnóti Miklós és Ságvári Endre Gimnázium sém. Egyelőre folytatása sem lesz, hiszen a fakultáció országosan bevezetendő modellje négy éven át megőrzi az alapközösségek kereteit.

Fejttegetésünk kezdetén nem az "is - is" /hagyományos osztályközösség is, tantárgycsoportok intenzívebb munkája is/, hanem a "vagy - vagy" hipotéziséből indultunk ki. Lehet, hogy ez a hipotézis hamis. De didaktikailag roppant kézenfekvő, hogy a kis létszámú, állandóan együtt dolgozó-versengő csoportok tárgyaként heti 5-8 órában végzett műhelymunkája jelentősebb sikerek kovácsa lehet, mint a nagy létszámú, részben más érdeklődésű, az adott tárgyból alacsonyabb szinten álló és érdektelenebb alapközösségekben végzett munka utáni 2-3 órás csoporttevékenység. Feltételezésünk tehát az volt - s ezt egész nevelőtestületünk különösebb habozás nélkül magáévá tette - : ha a /valóban nem kívánatos/ osztályközösség-bontás negatív velejáróit viszonylag gyorsan és fájdalommentesen sikerül áthidalni, akkor a kis csoportokban végzett munka előnyei busásan megtérítik a veszteséget. Ezesetben kétségtelenül lazul - bár, mint néhány példából láttuk, nem szűnik meg - az osztálykeret, s a tanulócsoporthok - mintegy módosult, "átgyurt" alapközösségek - átvehetik a primér közösségek szerepét. Erre máris több jel mutatott a szerencsésebb összetételű csoportokban. Ugyanakkor egy merőben új kategória körvonalai is kirajzolódtak: az előző osztálytársakkal továbbélő kapcsolatok eredményeként az évfolyamközösségek kategóriája. Ezt látszott igazolni néhány sikeres évfolyamrendezvény /negyedikek bucsuztatása, közös klubdélutánok/, amit teljes

egyetértésben végeztek el.

Megismételhetjük: ha nem akarunk ab ovo ítéletet alkotni a tárgyalt kérdésekben, lényegesen több tudományosan megalapozott empiriára van szükségünk. Ez pedig megkivánná /és megérdemelné/, hogy különböző feltételek között kísérleteket folytassunk a kérdés megalapozott eldöntése érdekében.

e./ A tantárgycsoportok munkája

Előzetes feltételezésünk szerint a viszonylag kis létszámu - általában 10-20 fős, kivételes esetben ennél valamivel kisebb vagy nagyobb- csoportokkal folytatott műhelymunka előnyeinek jelentősen emelnie kell az oktatás hatásfokát. Emellett mérhetetlen lehetőségeket kínál a tanulók személyiségének megismerése, formálása terén is. S végül: igaz, a korábbi osztályközösségek feláldozása árán, de keretet teremt a mintaszerű primér közösségek és az ideális, bensőséges tanár-diák kapcsolat megteremtéséhez.

Pozitív tényező volt, hogy az új összetételű, kis létszámu csoportok mihamarabbi közösségé formálódását több körülmény segítette:

- a közös érdek és érdeklődés
- a tanítási órák szinte mindegyikén való együttlét és együttműködés
- a tanítási órákon kívüli foglalkozásokon /szakkör, érdeklődési kör/ végzett közös munka
- az első két évben kialakult interperszonális kapcsolatok, identifikáció és szociabilitás.

Bár az új összetétel itt is okozott mérhető zökkenőket, ezek gyorsabban és természetesebben simultak el, mint a nagyobb méretű és heterogénabb osztálykeretekben. Megtorpanások, törések azonban ezt követően is több csoportban jelentkeztek.

Sajnos a tantárgycsoportok tevékenységét ezuttal is csak a balszerencsés összetételű 1. kísérleti évfolyamon tudjuk végig követni. Természetes, hogy egy-egy tantárgycsoport munkájának színvonalát, egyenletességét nagy mértékben befolyásolja a létszám, felkészültségi szint és törekvés. A tantárgyak jellegéből adódó módszerek tekintetében is egyelőre több a specifikus, mint az általánosítható vonás. Ezért célszerű munkájukat külön-külön vizsgálni

- a létszám, összetétel és képességek
- a tanulmányi színvonal
- a közösségi vonások
- az alkalmazott módszerek

tekintetében, s mindezek alapján igyekszünk leszűrni a közös, általánosítható vonásokat.

Magyar - történelem - idegen nyelv: a csoport létszáma 18 fő, a 2 év folyamán nem változott.

A felkészültséget, képességet tekintve: kiemelkedő képességű tanuló nincs,

erős, jelest elérő vagy közelítő	7 fő,
jó képességű és szorgalmu	8 fő,
közepes képességű vagy hanyag	3 fő.

Összességében a csoport a szerencsésebb összetételűek közé tartozott. III. osztályban szelleme, munkafegyelme jó volt. Alaphangulatát a legszorgalmasabb, legérdeklődőbb aktívák adták, ez a mérsékeltebb képességű társakat is erőfeszítésekre készítette. Míg ez a szellem uralkodott, eredményük is felfelé ivelt. IV. osztályban néhány fős kis egységekre hullt a csoport, több tanuló munkamorálja érthetetlenül romlott. Kivált viszont néhány végtelen szorgalmu, választott pályájára szivós szorgalommal készülő fiatal; példájuk sajnos nem tudta magával ragadni a bizonytalankodókat.

A jelzett jelenségek a választott tárgyakból elért eredmények nagy foku hullámvázását eredményezték. /Ezuttal, majd a többi csoportnál is az 1976-77. tanév végi,

az 1977-78. tanév 1. és 2. félévi átlagát, s az előző átlaghoz viszonyított + vagy - eltérést közöljük/:

Tantárgy	1976-77. év vége	1977-78. 1.félév	Eltérés	1977-78. év vége	Eltérés
Magyar iroda- lom	4,33	3,94	-0,39	4,22	+0,28
Magyar nyelv	4,05	3,72	-0,33	4,17	+0,45
Történelem	4,38	4,11	-0,27	4,22	+0,11
Idegen nyelv	3,61	3,61	-	3,33	-0,28

A III. osztály végén elért átlagok a választott tárgyakból biztatóak voltak. A IV. osztály 1. felében bekövetkezett zuhanást az utolsó hónapok erőfeszítése csak részben kompenzálta. Mivel idegen nyelvből csak 3 fő kívánt felvételizni, ennek tanulását nem is nagyon szorgalmazták. Megállapításunk szerint azonban a hanyatlásban a mérsékeltebb képességek is közrejátszottak. A fokozódó terhelést, a nagyobb egységek áttekintését többben nem bírták. A kapacitások korlátaira vall az is, hogy a nem blokkos tárgyak átlaga mindvégig nagyon alacsony maradt, különösen a matematika minősült mostohagyereknek. Ebben a hibás szemlélet /"csak a választott tárgy a fontos"/ mellett közrejátszott, hogy a blokkos tárgyak sok energiát lekötöttek, s nem maradt elég a többi tárgyra. Joggal feltételezhető azonban, hogy a csoport közösségi szellemének dezorganizálódását és tanulmányi eredményének zuhanását pszichikai tényezők is befolyásolták a 4. osztály első felében. Ekkorra tudatosult a választott és óhajtott pálya elérésének minden nehézsége /többek között: 5 m-t, 1 m-népművelő, 1 m-könyvtáros szakos tanár, 2 jogász, 1 fordító-tolmács, 1 idegen nyelvi levelező/: a sokszoros tuljelentkezés, a felvételi vizsga buktatói, s ez a cél elérésébe vetett hitet megingatta.

A kisebb csoportlétszám, a jelentős óraszám és a részletes, élvezetes tananyag nyújtotta hallatlan elő-

nyök magyar irodalomból és történelemből éreztették kedvező hatásukat, hiszen ilyen optimális feltételek közepette e tárgyak tanulása még nem folyt iskolánkban. Ez az órák hangulatát, intenzitását, módszereit is alaposan megváltoztatta. Az irodalom órák a könyvtár olvasótermében, ideális körülmények között folytak. "A tanár munkája lassanként csupán irányításra, előkészítő munkára korlátozódik. A tanulókra egyenként, illetve csoportonként 2 havonta valamilyen önálló munka alapján feldolgozott anyagrész bemutatása hárul. Ez a munka a szaktanártól azt kívánja, hogy egy-egy témát előre dolgozzon föl, hogy az egység a diákok munkája során ne törjön szét. Ez a munkamódszer az orientációs foglalkozások módszeréből nőtt ki." /Pápay Endréné 1976-77. évi 1. félévi jelentéséből./

A történelem órákon a korábbinál sokkal gyakoribb és hatékonyabb a forrásfeldolgozás, az önálló munka, a kiselőadás, a tanulói beszámoló, a csoportfoglalkozás, a komplex szemléltetés. Valóban alkotó műhelymunka folyik, amelynek módjára és izére hamarosan rátaláltak a nevelők és tanulók egyaránt. Joggal mondható, hogy e tárgyak kedvelői különösen sokat nyertek a tantárgycsoportos oktatás bevezetésével. Igaz, a folytatás /továbbtanulás/ számukra a legproblematisabb.

Idegen nyelv - idegen nyelv - anyanyelv: A kevés érdeklődő miatt a csoport indítása az utolsó pillanatig kétséges volt. Végül tanulói ráhatásra, "szolidaritásból" került sor a hiányzó helyek betöltésére. Ez az indítás rá is nyomta bélyegét a 10 fős csoport összetételére:

kiemelkedő képességű	2 fő,
jeles vagy azt közelítő képességű	4 fő,
közepes	2 fő,
gyenge elégséges	2 fő.

Az utóbbi két tanuló tipikus blokk- és iskolatévesztő.

A rendkívüli szélsőségek és az angol, német, latin órákon elkerülhetetlen további szétforgácsolódás miatt a közösség formálódásának és a tanulmányi sikereknek a feltételei is nagyon korlátozottak. A választott tárgyak szeretetének, a tanulók szorgalmának tudható be, hogy legalább a blokkos tárgyakból - különösen az idegen nyelvekből - viszonylag egyenletes, elfogadható eredményt értek el.

magyar nyelv	3,50	3,80	/+0,30/	3,80	/ - /
orosz nyelv	4,40	4,10	/-0,30/	4,30	/+0,20/
2. idegen nyelv	4,30	4,40	/+0,10/	4,10	/-0,30/

Igaz, ennek is az az ára, hogy rohamosan nőtt a távolság az élenjárók és a leggyengébbek között, a többi tárgyakból pedig csak a minimumot nyújtották. Így is sikernek számít, hogy a csoportból senki sem hullott ki.

Módszerek terén a tantárgycsoport kialakítása nem hozott újat, hiszen az idegen nyelvek oktatása ezidáig is csoportos keretek között folyt, de a már ismert előnyök természetesen itt is hatottak. Sajnos, az idegen nyelvekből való felvételizés hasonlóan kevés reménnyel kecsegtetett, mint magyarból és történelemből.

Matematika-fizika /C₁ és C₂ csoport/: Az ide jelentkezett 25 tanuló két csoportban dolgozott a III-IV. osztályban, a létszám és összetétel nem változott.
/C₁ : 12 fő, C₂ : 13 fő./

Bár kialakulásukkor semmiféle tudatos, minőségi válogatás nem történt, képességek és munkamorál szempontjából is jelentős különbség volt a két csoport között a C₁ csoport javára. "Szerencsés összetételű, jó matematikai alapokkal rendelkező csoport, amely képes arra, hogy színvonalasabb matematikai problémákkal is megbirkózzon. A tanulók érdeklődése, tárgy iránti szeretete, a munkához való viszonya, kötelességtudata kifogástalan", írja jelentésében Góg Mihály szaktanár /1976-77. év 1. félév/.

Kedvező adottság volt, hogy a csoport 9 tagja egy osztályból érkezett, s a 3 másik osztályból idekerült fiatalokkal együtt valamennyien közel azonos képességűek, törekvők. Megítélésünk szerint az összes csoport közül ez volt a legegységesebb és legerősebb, munkája mindvégig töretlennek bizonyult.

A C₂ csoport munkáját különösen az első időszakban erősen hátráltatta, hogy ide került két kirívóan gyenge és fegyelmezetlen tanuló. /Egyikük évismétlő volt./ A csoport összteljesítménye ennek ellenére egyenletesen javult.

A matematika-fizika blokkos tanulók megbízható teljesítményét mutatja a választott tárgyakból elért eredményük:

matematika	4,12	4,12	/ - /	4,25	/+0,13/
fizika	4,16	4,20	/+0,04/	4,25	/+0,05/

Mint az osztályok tanulmányi eredményét közlő táblázat bizonyítja, e két csoport tagjai a nem választott tárgyakból is becsületesen helytálltak. S bár a IV. osztályban a közösségi megmozdulásokból, sport- és kulturális rendezvényekből kevésbé vették ki részüket, a két csoport közösségi szelleme mindvégig jó volt.

A matematika és fizika szakosított tantervű csoportokban is a jelenlegihez hasonló keretben és módszerekkel folyt a munka. Az önálló tevékenység, a szükség szerinti differenciálás, a sűrű ellenőrzés és visszajelzés, a tanulói kísérletek végzése és értékelése, a vitaszellem fejlesztése, a felfedező munka öröme ezért csak a tanulók számára volt új ebben a keretben.

Biológia-fizika-kémia: A csoport 10 fővel kezdte munkáját, létszáma, összetétele nem változott. Bár 6 fő eleve orvos vagy gyógyszerész pályára készült, igazán kiemelkedő képességű tagja a blokknak nem volt.

Ennek ellenére legalább a jó, néhány esetben a jeles szinten mozogtak. A III. osztály 1. félévében még anyag két tanuló felzárkózott, és év végén a csoport a választott tárgyakból ígéretes eredményt ért el. A IV. osztály 1. félévében itt is bekövetkezett a hanyatlás, ami különösen kémiából szembeötlő; az e tárgyból nem felvételiző tanulók tudatosan hanyagolták a tanulását. Az eredmény katasztrofális romlásában alighanem az is közrejátszott, hogy a IV. osztályos tantervi anyag sokkalta nagyobb erőpróbát jelentett, s tudásuk hiányainak felfedezése hasonló lelki sokkot idézett elő, mint amelyet a magyar-történelem-idegen nyelvi csoport tagjainál feltételeztünk.

A blokkos tárgyas átlaga így alakult:

biológia	4,80	4,30	/-0,50/	4,30	/ - /
fizika	4,50	4,00	/-0,50/	4,40	/+0,40/
kémia	4,70	3,60	/-1,10/	3,80	/+0,20/

Sajnos egyetlen csoportban sem tapasztaltuk olyan mérvűen a rossz értelemben vett "szakosodás", a "szükségtelen tárgyak" lebecsülésének tüneteit, mint éppen itt. Valószínűleg a már érintett szerencsétlen osztályösszetétellel függ össze, hogy a tantárgycsoportban sem alakult ki jó közösségi szellem; inkább a széthuzás, mint az összetartozás jellemezte őket. Ez annál sajnálatosabb és érthetetlenebb, mert a csoport több tagja rendkívül sokat tett az iskolaközösségért, közülük két fő - teljesen megérdemelten - megkapta a KISZ KB Dicsérrő Oklevelét.

Mivel biológiából és kémiából nem volt iskolánkban szakosított tantervi csoport, e tárgyakból ugrásszerűen megnőttek az elmélyült, intenzív munka feltételei. A tárgyi adottságok is sokat javultak, bőven nyílt lehetőség egyéni és csoportmunkára, tanulói kísérletezésre és mérésekre, szakirodalom tanulmányozására és megvitatására.

Ennek pozitív hatása mérhető volt. Kár, hogy a csoport biológiából és fizikából együtt kényszerült dolgozni a sokkal rosszabb összetételű és szellemű biológia-fizika-földrajz blokkal, ez erősen fékezte az igyekvők haladását.

Biológia-fizika-földrajz: A csoport 7 fővel kezdte, majd 1 fő bukás miatti kiválása után 6 fővel folytatta a munkát; csak a földrajz órák keretében dolgozott különváltan.

Mint már jeleztük, vitathatatlanul a legrosszabbul sikerült, mondhatnánk kényszerből / - mert valamelyik csoportba jelentkezni kellett ! ? - / összeállt csoport volt. A 7 főből 4 tipikus "iskolatévesztőnek" tekinthető, s hozzájuk csatlakozott további egy tanuló felelőtlenségével és laza munkafegyelmével. Csak 2 fő érte el - dicséretes szorgalmával - az erős közepes szintet.

Ékesen tanuskodik minderről a csoport tanulmányi eredménye:

biológia	2,71	3,33	/+0,62/	3,00	/-0,33/
fizika	2,42	2,33	/-0,09/	2,66	/+0,33/
földrajz	2,85	3,00	/+0,15/	3,16	/+0,16/

Szükségtelen bizonygatni, hogyha a választott tárgyakból ilyen átlagot produkáltak, mit nyújtottak a többi tantárgyakból. Az elégséges - elégtelen határán mozgó eredmények után még sikernek tekinthető, hogy végül hat fő elvégezte a középiskolát.

Az amúgy is egészségtelenül kis létszámú csoportban így aztán sem közösségről, sem közösségi szellemről nem beszélhettünk. Annak ellenére, hogy itt is akadt két értékes fiatal, egyikük szintén megkapta a KISZ KB Dicsérő Oklevelét és az Aranykoszorus KISZ jelvényt is.

Jogosan állapíthattuk meg, hogy ez a kis tantárgycsoport sürített példázta a fakultatív oktatási rendszer legtöbb megoldatlan problémáját.

Ügyintéző: A csoport 15 leánytanulóval látott munkához. /Érdemes megjegyezni, hogy a 2. kísérleti évfolyam ügyintéző csoportjában 2 fiú is található./ A 15 főből 1 III. osztály végén osztályismétlésre bukott és kimaradt, IV. osztályban 1 fő önként távozott, 1 tanuló fegyelmi úton távolítottunk el, ő év végén osztályozó vizsgát tehetett.

Az induló létszámot tekintve csak 1 fő mondható jó képességűnek, 5 gyenge közepes, 9 kimondottan gyenge.

A csoport helyzete sajátos és érdekes volt. Intellektuális adottságai alapján 14 főnek nem lehetett reális esélye a továbbtanulásra. /Közülük 1 jelentkezett tanítóképzőbe - eredménytelenül./ Számukra a tantárgycsoportos oktatás kifejezetten előnyös, mert az érettségivel egyidejűleg szakmát, kenyeret biztosító vizsgát is tehettek. A specializáló szakasz első évében úgy látszott, hogy átértézték ennek a fontosságát, ezt bizonyították a szakmai tárgyakból elért eredményeik. A következő évben bekövetkezett az osztálykeretek vizsgálatakor már jelzett törés. A szakmai tárgyak vonalán ez a következőképpen jelentkezett:

gépirás	4,00	2,78	/-1,22/	2,91	/+0,13/
gyorsírás	3,20	2,50	/-0,70/	3,00	/+0,50/
irodagép és lev. ism.	4,20	3,50	/-0,70/	3,75	/+0,25/

A súlyos visszaesés egyik oka kétségtelenül a IV. osztályban jelentősen megnőtt követelményszint. A fontosabb azonban a célba vetett hit megingása, s talán némi "kisebbrendűségi" érzés. Megfogható alapja ennek nem volt, de gyenge eredményeik láttán spontán kialakulhatott ez a tudat. Mindenesetre tény, hogy a III. osztályban tapasztalt szorgalom és szakmai aktivitás eltűnt, s az utolsó hónapokban csak részben sikerült a kihagyást jóvátenni.

Az elméleti tárgyakból csak elvétve akadt elégségesnél jobb, gyakori volt a bukás. Különösen matematikából gyengélkedtek. IV. osztály 1. félévében 9 fő /!/ bukott, kettő több tárgyból. Tanév végén 4 tanuló bukott javítóvizsgára, a fegyelmi okból osztályozó vizsgára kényszerült tanuló osztályismétlésre.

A III. osztályban kialakult meglehetősen jó közösségi szellemet az utolsó évben eluralkodó "minden mind-egy" szellem, a csoport egy tagjának önkényes, másik tagjának fegyelmi uton bekövetkezett kiválása morálisan megingatta, s azt a szaktanár igyekezete, lelkesedése sem volt képes helyreállítani.

A végső - egyébként a vázolt problémák ellenére is figyelemre méltó - eredményektől egyelőre eltekintve is megállapítható, hogy a fakultatív tantárgycsoportos oktatási kísérlet legtöbb és legfontosabb tapasztalatát ez a gyakorlati csoport szolgáltatta /pozitív és negatív értelemben egyaránt/. A körülmények beható elemzése, a konklúziók levonása jelentős mértékben könnyíteni fogja az akár ügyintéző, akár más jellegű gyakorlati csoport munkájának indítását.

f./ Az osztályozás és értékelés problémái

Az osztályozás és értékelés kérdései az 1970-es évek eleje óta az érdeklődés középpontjába kerültek. A viták csitultával a kedélyek is, a nézetek is lehiggadtak. A józan és megfontolt OPI "Irányelvek" megjelenésével úgy látszott, lezárul a vita. De a pedagógiai gyakorlatban ma is sok a tisztázatlan kérdés e témában. Vajon miért?

Egyfelől azért, mert a felvételi rendszer jelenlegi formája valósággal kikényszeríti a jegy-fetisizmust, hiszen a középiskolából vitt pontszámok eldönthetik a felvétel kérdését. Ez pedig sok helyütt enge-

dékenységre, liberalizmusra ösztökél a felvételi tárgyakból. Másfelől a gyakorlatban változatlanul nincs egységes mércéje annak, hogy mit "ér" /tudástartalmát tekintve/ egy jeles, jó vagy közepes. S ebben nemcsak az elkerülhetetlen tanári szubjektívizmus a hibás. Ugyan ki állítaná, hogy egy matematika I. szakosított tantervű osztály tanulójának "jó"-ja egyenlő értékű egy általános tantervű osztály tanulójának hasonló érdemjegyével? Pedig mindkét esetben az azonos törzsanyag ismeretének fokát kellene osztályzatban kifejezni. S ezzel el is jutottunk a fakultatív oktatás értékelés-osztályozás problémájának a küszöbéig: hogyan értékeljük, osztályozzuk a magasabb óraszámban tanult tantárgyakat?

Mielőtt a probléma érdemi tárgyalásába bocsátkoznánk, érdemes előrevetni: tehát ez a kérdés sem a fakultativitással jelentkező sajátos ügy, hanem az előző oktatási strukturában is elevenen élő probléma módosult formában való továbbélése. Azért érdemes erre a tényezőre felhívni a figyelmet, mert a fakultatívítást kétkedéssel vagy éppen ellenszenvvel figyelő szakemberek /és laikusok/ minden gondot, megoldatlan és megoldandó problémát a fakultatív oktatás rovására irnak, makacsul megfeledkezve arról a nyilvánvaló igazságról, hogy e kérdések tulnyomó többsége sokkal régibb keletű, s olykor a fakultáció keretei között épp enyhébb formában jelentkezik.

A vita ujjaszületése különösen annak a sajátos /s bizonyos fókig vitatható/ helyzetnek a következménye, hogy a választott tárgyakat más tanár taníthatja alap-óraszámban, ismét más a felemelt óraszámban. Hogy mennyire nem könnyű igazságot tenni, bizonyítja, hogy a hosszú előkészítő szakasz végére sem alakult ki egységes és megnyugtató álláspont. "A továbbtanulásra való felkészítés tantárgyaival kapcsolatban a kísérleti iskolák egy részének gyakorlata az, hogy külön jegyet

kapnak a tanulók a mindenki számára előírt tantervi követelmények teljesítéséért és a fakultatív órákon nyújtott munkáért. Így előfordul, hogy a fakultatív jegy jobb mint a "normál" osztályzat. Más vélemények szerint képtelenség a két teljesítményt külön honorálni, hiszen a gyermek teljesítménye csak egységként fogható fel. /Ehhez hozzá kell gondolnunk, hogy nem mindig ugyanaz a tanár tanítja a mindenkire érvényes tantárgy óráit és a kapcsolódó fakultatív órákat. Az együttes osztályzat amolyan kompromisszum lenne.../ Van olyan álláspont is, hogy a fakultatív tárgyakat ne osztályozzuk, illetve ne a szokásos ötjegyű skálán osztályozzuk, hanem más, egyszerűbb módon" - olvashatjuk a gimnáziumi fakultatív kísérletek tapasztalatainak összegezésével foglalkozó bizottság 1976. november 3-i ülésére készült "Előterjesztés"-ben. ⁴² "Külön alapos vizsgálódásra szorul az értékelés-osztályozás rendszere a fakultatív tárgyak esetében. Maguk a kísérletező iskolák is különféle nézetet vallottak, és eltérő gyakorlatot követtek. Így e kérdésben a Bizottság nem is tudott javaslatot kidolgozni" - vallja be a teljes tanácsstalanságot Bakonyi Pál 1977. májusában. ⁴³ S végül a fakultativitás általános bevezetését elrendelő oktatási miniszteri utasítás is elodázza a megoldást, egy később kidolgozandó rendelkezésre bízva a választ. ⁴⁴ Határozott álláspont rajzolódik ki viszont a gyakorlati életre való felkészítés tárgyai területén. Itt elfogadhatatlannak minősítik az előzetes előterjesztések az osztályzattal történő értékelést, legfeljebb a záróvizsga eredményét rögzítik a szokásos értékeléssel.

Hogyan jelentkezett ez a probléma a Csongrád megyei kísérlet megvalósítása során? - Nem egyformán. A két szegedi kísérleti iskola gyakorlatában a már jelzett "egy tantárgy - két tanár" kombináció is előfordult. Iskolánkban az értékelés szempontjából egyszerűbb változat megoldását kerestük, mivel egy-egy

csoport a teljes óraszámában együtt dolgozott egy nevelő irányításával. Nevelőtestületünkben szinte teljes egyöntetűséggel az a vélemény alakult ki, hogy a tanuló összteljesítményét egy osztályzattal minősítsük, amely döntően a törzsanyag ismeretét értékeli, de a fakultatív kiegészítő anyag ismerete is motiválja. Abban teljes volt az egyetértés, hogy a tanulók minden teljesítményét értékelni kell, s hogy ez az értékelés valójában akkor serkentő hatású, ha osztályzatban is testet ölt.

A fakultatív tananyag ilyen osztályzatot "színező" hatása látszólag ellentmond a törzsanyag kizárólagos értékelhetősége szempontjának. De vajon a szakosított tantervű osztályokban nem ezt a gyakorlatot követelte ki magának az élet? Vessünk csak egy pillantást a felnőttek társadalmára: ugyan mire jutnánk a csak erkölcsi elismeréssel? A 14-18 éves fiatal "anyagi ösztönzője" az iskolában a numerikusan is kifejezett értékelés. Ahol ez elmarad, hanyatlik a szorgalom, csökken a teljesítmény. Ez tudati viszonyaink mai /és alighanem még holnap/ szintjén a valóság, s teljesen akadémikus kérdés, hogy a szocialista tudat általánossá válása idején az erkölcsi elismerés elegendő-e vagy sem. Ha bárki kételkedne az előbbi - a mindennapos gyakorlat milliányi példájával igazolt - megállapítás realitásában, vizsgálja meg tüzetesebben az osztályozás nélküli értékelés országos tapasztalatait. Nem vitatható: egy-egy kivételesen szuggesztív erejű tanáregyéniség ily módon is képes osztályát maximális teljesítmény elérésére sarkallni, mint ahogy a felnőttek társadalmában is találhatunk hasonlóra példát. De egyelőre - sajnos - nem ez a jellemző. Ezt egyre többen ismerik be nyíltan az osztályozás nélküli értékelés néhány évvel ezelőtti feltétlen hívei közül is.

Éppen a fenti - tapasztalatokon nyugvó - okfejtés alapján nevelőtestületünk feltétlenül a gyakorla-

ti teljesítmény osztályozása mellett foglal állást.

Pontosan a gépirás-gyorsírás osztályozás nélküli fakultativ oktatásának a csődje bizonyította a többnyire 100 %-osan sikertelen záróvizsgákon, hogy a tanulókat /éppen úgy, mint a felnőtteket!/ a mérhető értékelés ösztönzi. Igaz: ez az állítás csak akkor állja meg a helyét, ha tanulóink a gyakorlati foglalkozás keretében valóban hasznos, használható és hasznosítható ismereteket, készségeket szereznek. De a nem ilyen gyakorlati foglalkozás - mint arról már szó volt - a tanulók, a szülők és a társadalom bűnös becsapása, félrevezetése, s ezért nem is tartozhat a pedagógiai gyakorlat eszköztárába.

A fakultativ tantárgyak említett értékelési módja iskolánkban bevált, találkozott a nevelők és tanulók igazságérzetével is. Meggyőződésünk, hogy mindazon esetekben, mikor egy nevelő bírálhatja el a tanuló összteljesítményét, ez a helyes és ösztönző gyakorlat. Nehezebb kérdés, és tapasztalat hiányában nem is vállalkozhatunk annak eldöntésére, hogy mi legyen a teendő, amikor más-más szaktanár foglalkozik a törzsanyag és a fakultativ anyag oktatásával. /Pedig előre láthatólag ez lesz az általánosabb./ Az bizonyos, hogy a két nevelő rendkívül szoros együttműködése szükséges ilyen esetben. Szerintünk az is pedagógiai axióma, hogy a tanuló mindkét területen nyújtott teljesítményét értékelni kell. De hogy ez az értékelés egy érdemjegyben, két különálló osztályzatban vagy egy - a törzsanyag ismeretét értékelő - osztályzatban és egy tudásszintet kategorizáló, minősítő egyéb formában ölt-e testet, azt csak a hosszú távu gyakorlat döntheti el.

g./ Tapasztalatok

Láttuk, hogy a differenciáló-specializáló szakasz tevékenységét nagy várakozás előzte meg. A kísérleti

munka menetében több számításba vett vagy előre nem látott nehézség jelentkezett. Az előzetes várakozás és a problémák ellenére kialakult helyzet egybevetése után a tantárgycsoportok tevékenysége a következőkben összegezhető:

- A kis létszámú csoportok szervezése és közös munkája kedvező feltételeket teremt, megkönnyíti a primer közösségek alakulását, kedvező esetben ösztönzőleg hat a tanulmányi fegyelemre. Ezek az előnyök a csoport összetételétől, homogén vagy heterogén voltától függően erősebben vagy mérsékeltebben érvényesülnek. A balszerencsés összetételű csoportokban az ellenható tényezők nagyon erősek, ezért megkülönböztetett figyelemmel kell végezni a szervezés munkáját.

- Egyértelműen előnyös és a képességek kibontakoztatása irányába hat, hogy a korábbinál sokkal bővebb a tanulók választási lehetősége, s ezáltal majdnem mindenki megtalálhatja az érdeklődésének, képességeinek legmegfelelőbb területet. De épp a tapasztalatok figyelmeztetnek arra, hogy fokozottan számításba kell venni a gimnázium utáni továbblépés /elhelyezkedés vagy továbbtanulás/ szempontjából a fakultatív tárgyak konvertálhatóságát.

- A csoportmunka jelentős módosítást követel a választott és követett módszerek tekintetében; a tantárgyak jellegétől függően más-más, de mindenképpen hatékony, munkáltató eljárások dominálnak.

- Egy-egy tantárgycsoport tagsága 3 másodikos osztályból, s általában 3 szaktanár keze alól kerül az új keretbe. Ezért nemcsak az új közösség kialakítása kíván bizonyos időtartamot, hanem a tudásanyag egyenlő szintre hozása, a fakultatív csoportot tanító nevelő módszereinek, egyéniségének megismerése is. Ez a folyamat egy újabb, mérsékeltebben jelentkező "felzárkóztató" - szintrehozó időszakot kíván. Azonban épp az egyének kibontakoztatásának optimális feltételei

miatt a továbbiakban a csoportokon belüli szintkülönbségek nivellálása kevés reménnyel kecsegtet. Kedvező esetben a csoport minden tagja saját maximumáig juthat el, ez pedig jelentős eltéréseket okoz. Emiatt a differenciált és egyéni foglalkozások fontos szerepet kapnak.

- Tovább kísért a szakosított tantervű osztályok egyik problémája: a választott szaktárgy/-ak/ és a többi tárgyak tanulási arányának eldöntése. A koordinált, optimális terhelési maximum kérdése egyelőre sem a tanulók szemléletében, sem a tanárok tevékenységében nincs helyén. Közelíthet a megoldáshoz az egy osztályban tanító nevelők eddiginél sokkal előbb együttműködése, kapcsolattartása, amiben az osztályfőnöknek meghatározó szerep jut. Teljes megoldást azonban csak a motiváló rendszer teljes megváltoztatása, a felvételi rendszer ilyen irányú továbbfejlesztése hozhat.

- A tantárgycsoportok kialakulásakor is jelentkezik egy bizonyos fajta kontraszelekció. Továbbra is megoldatlan azoknak a szerény mentális képességű tanulóknak a választása, akik egyik elméleti blokkban sem képesek megfelelni a magasabb követelményeknek, s képességüknek megfelelő gyakorlati blokkot sem találnak. E probléma tulmutat a gimnáziumi képzés keretein.

6./ Az első mérhető eredmények

a./ A gyakorlati képzés

Iskolánkban a közvetlenül munkába állni kívánó tanulók közül 15 fő választotta az ügyintéző tantárgycsoportot. A 4. osztály végén 13 tanuló vizsgázott a gép- és gyorsíró iskolák vizsgakövetelményei szerint, közülük 9 felelt meg a hallatlanul pontosan mérhető /leü-

tésszám, szótagszám, hibaszám/ feltételeknek, s kapott alapfoku gyors- és gépirói oklevelet.

Sok ez vagy kevés? - Megközelítés kérdése. - A közgazdasági szakközépiskolák tanulóinak eredménye ennél lényegesen jobb. Csakhogy ne felejtsük el: ők eleve ilyen irányu pályára kötelezték el magukat, míg a gimnazisták csak a II. osztály végén választották ezt a blokkot - valóban a pálya iránti vonzalom hatására vagy egyszerűen jobb választási lehetőség hiányában. - A 2 éves gép- és gyorsíró iskolák záróvizsgálatainak %-os eredménye is különb. Csakhogy: ott a beiratkozottak 40-50 %-a jut el a záróvizsgáig, valóban a legjobbak és legszorgalmasabbak, a többi hamarabb lemorzsolódik. A° gimnázium gyakorlati blokkjában nincs mód a gyengék kiszűrésére, hiszen ők elsősorban gimnazisták, s csak másodlagosan "ügyintézők". - Más gimnáziumok eredményével összehasonlítva, ahol fakultatív gép- és gyorsírás folyik, kiemelkedően jó az eredmény.

Az említett összehasonlítási alapokhoz még valamit hozzá kell tennünk: a legfontosabbat. Azt, hogy saját korábbi lehetőségükhöz képest mit nyújtott a gyakorlati képzés. Ismeretes: a gimnázium tömegesen termelte a tovább nem tanuló, esetleg sikertelenül felvételiző fiatalok érettségijután tanácstalan vagy éppen elkeseredett seregét. A jól előkészített és megtervezett gyakorlati képzés ebből a zsákutcából jelent egyfajta kitörési kísérletet. Esetünkben 15 ilyen fiatal közül 13 jutott el a záróvizsgáig, 9 sikeresen vizsgázott, s azóta valamennyi szakképzett ügyintézőként dolgozik. A 4 elmarasztalt tanuló a négy vizsgafeladat közül /másolás, leütés, levélkészítés, gyorsírás/ egyből nem felelt meg a követelményeknek, javítóvizsgázniuk csupán ebből kell, s hasonlóképpen képesített gép- és gyorsírók lesznek. Egyébként - ettől függetlenül - máris ügyintézői munkakörben dolgoznak. Ez pedig jelentős dolog: 9 /vagy 13?/ csalódott, elkeseredett

érettségizővel kevesebb, s ugyanannyi képzett, hasznos munkát végző fiatallal több - egyetlen évfolyamról.

Lehetett volna jobb az eredmény? - Bizonyára, hiszen az iskola részéről biztosított tárgyi és személyi feltételek minden igényt kielégíthettek. Igaz, tapasztalatlanságunk bizonyos esetekben fékezőleg hathatott. De az is tény, hogy az ügyintéző csoport összetétele és számos belső konfliktusa az optimális eredmények ellen szólt. Ilyen körülmények között a záróvizsga 3,15-os gyorsírási, 2,69-os gépirási eredménye nem lebecsülendő, ha nem is jelent átütő sikert.

Nem véletlen tehát, hogy a gimnáziumi fakultáció gyakorlati képzése az elméleti előkészítést és gyakorlati kipróbálást végző szakembereknek egyik legproblematikusabb kérdése. Megítélésünk szerint a jelzett módon, körületekintően, felelősségteljesen végzett előkészítés és lebonyolítás részleges sikert hozhat. Saját próbálkozásunkat is ilyenén ítéljük meg. Teljesebb megoldást itt is csak szélesebb körben, alsó- és középfokú oktatási rendszerünk átfogóbb reformjától remélhetünk.

b./ Az első érettségi vizsgák tapasztalatai

Az 1. kísérleti évfolyam és a két előző évfolyam érettségi átlagai a következő képet mutatják /zárójelben az adott tárgyból érettségizők száma/:

TANTÁRGY	1975-76.			1976-77.			1977-78.		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
Magyar	4,12 /24/	3,75 /32/	3,09 /21/	3,74 /31/	4,02 /34/	3,36 /36/	3,85 ^x /28/	3,70 /24/	3,43 /23/
Matematika	4,08 /24/	4,28 /32/	3,09 /21/	3,70 /31/	4,17 /34/	3,11 /36/	3,03 /28/	3,62 ^x /24/	3,22 /23/
Történelem	4,00 /19/	3,40 /15/	4,00 /8/	3,18 /11/	5,00 /4/	3,83 /6/	3,70 ^x /20/	3,00 /1/	4,33 /3/
Angol ny.	4,16 /12/	4,66 /3/	3,66 /3/	4,33 /15/	4,00 /2/	3,00 /3/	4,44 /9/	3,89 /9/	-
Orosz ny.	4,15 /13/	3,66 /3/	3,25 /4/	3,93 /15/	4,25 /4/	3,75 /12/	4,42 ^x /14/	4,38 /13/	3,00 /3/
Német ny.	- -	4,40 /5/	4,50 /2/	- -	5,00 /2/	3,20 /5/	4,00 ^x /6/	4,50 /2/	4,50 /2/
Latin ny.	- -	- -	- -	- -	- -	- -	4,00 ^x /4/	- -	- -
Fizika	5,00 /1/	3,96 /27/	2,40 /5/	3,60 /5/	3,57 /26/	2,79 /24/	- -	4,28 ^x /21/	3,29 ^x /7/
Kémia	- -	2,66 /3/	3,00 /5/	5,00 /2/	3,60 /5/	3,00 /4/	- -	- -	4,00 ^x /2/
Biológia	5,00 /1/	4,30 /6/	3,78 /9/	3,87 /8/	4,45 /11/	3,28 /7/	- -	- -	3,64 ^x /14/
Földrajz	2,50 /2/	3,00 /2/	3,50 /6/	3,16 /6/	3,79 /14/	2,80 /10/	3,33 /3/	4,00 /2/	2,75 ^x /8/
Gyorsírás	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	3,71 ^x /7/
Gépirás	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	3,86 ^x /7/
Bukott	-	-	1	2	-	-	-	-	-

/ x Fakultatív tantárgy /

Miről tanuskodik az összehasonlító táblázat? - Ha eltekintünk a csak néhány fő átlagát mutató eredményektől /amelyek aligha tekinthetők jellemzőnek/, több szem-

beötlő vonásra figyelhetünk fel. Elsősorban talán arta, hogy az 1. kísérleti évfolyam és az azt megelőző két évfolyam induló szintjében kimutatott és bizonyított különbség még az érettségi eredményében is érzékelhető. Ugyanigy a korábbi évfolyamok szakosított /"A" és "B"/ és általános /"C"/ tantervű osztályai közötti jelentős eltérés az előbbiek, különösen a matematika-fizika tagozatos "B" osztályok javára. A kísérleti évfolyam 3 osztálya is igazolta az egymáshoz viszonyított korábbi szinteket. S bár itt kiegyensúlyozottabbak az erőviszonyok, nem látszik elég meggyőzőnek a magyar és matematika vizsgaátlaga. Figyelemre méltóan sokan választották viszont valamelyik idegen nyelvet, ezek választéka is bővült /latin/, s örövendően magasak a nyelvi átlagok. Kiemelkedően jó, a fizika tagozatos osztályokét is messze meghaladó a matematika-fizika blokkos osztály fizika átlaga, mérsékelt a biológiáé. Új szín a gyorsírás és gépirás érettségi. A 7 érettségiző ügyintéző eredménye megnyugtató /s számukra különben is kedvező, hogy a gyakorlati vizsga egy elméleti tárgy alól mentesítette őket/.

Összegezve az összehasonlítás megállapításait azt mondhatjuk: az előző évekénél sokkal gyengébb kísérleti évfolyam nem vallott szégyent. Legfeljebb a képességek különbsége mérhető néhány tárgy eredményén, de inkább hasonló vagy éppen jobb átlagot ért el, mint "rangosabb" elődei. E kedvező véleményt erősítik az érettségi elnökök értékelései is:

"Az A-blokk /magyar-történelem/ dolgozatai közül néhány élményt okozott, mert úgy éreztem, hogy íróikat izgatják a vers titkai, és hogy igazi hozzáértéssel elemzik a verset. A magyar-történelem-idegen nyelv tantárgycsoport tagjainak többsége széles és mély anyagerismeretről, jó kifejező készségről adott számot; beérte a nagyobb óraszám gyümölcse... Az idegen nyelv-anyanyelv csoport nagyon jól szerepelt az idegen nyelv

területén... Az osztály egészében jó teljesítményt nyújtott..." /Dr. Szilágyi Julia; IV. A osztály/

"Egy jó közösség sikeres, szép vizsgájának lehetünk tanúi. Az oldott hangulat, a felkészültség, az önálló, logikusan felépített feleletek mutatják a négy évi oktató-nevelő munka eredményességét... A biztos tudás birtokában a tanulók egy része élvezte, hogy szóhoz jutott... A jelölteknek nagyon sok mondanivalójuk volt a témákról. Jól komponált, tárgyyszerű, pontos tudást tükröző feleleteket hallottunk... Jóleső érzéssel állapítom meg, hogy az általános műveltség továbbviteléhez az alapok szilárdak..." /Dr. Turgonyi Lajosné; IV. B. osztály/

A várakozásnak megfelelően legmérsékeltebb teljesítményt nyújtó "C" osztály érettségi elnöke, dr. Ágoston György a következőképpen értékelte az első fakultatív rendszerű érettségi tapasztalatait:

"A fakultatív képzéssel kapcsolatban a Pedagógiai Intézet nem táplált illuziókat, számoltak a reális lehetőségekkel. Jól tudják, hogy a középiskolákban mindig is voltak gyenge képességű tanulók, s ilyenek az ebben a rendszerben tanulók között is vannak... A kísérleti oktatásban részt vevő tanulók is intenzívebben tanulták és tanulhatták a felvételi tárgyaikat, eredményeik és ezt igazolták. Más tárgyak tanulása háttérbe szorul."

E tárgyilagos, mértéktartó értékelés megállapításai teljes mértékben érvényesek a gyenge közepes képességű "C" és a fakultatív tárgyaiból nagyon dicséretesen szereplő "A" osztályra. Pozitív ellenpélda viszont a "B" osztály, amelynek a teljesítménye minden tárgyból átlagon felüli volt.

A helyenként figyelmeztető fogyatékokosságok ellenére feltétlenül pozitívként állapíthatták meg a 3 vizsgabizottság tagjai, hogy

- rendkívül megnyugtató képet mutatott a tanulók

neveltségi szintje

- az érettségi eredmények a legtöbb tárgyból jobbak voltak az év végénél
 - a jelöltek általában jelentős önállóságról, gondolkodó és kreativitási készségről tettek tanubizonyságot
 - a leggyengébbek is elérték az elégséges szintet.
- Ismerve az évfolyam összetételét és képességét, ez nem csekély eredmény, s az előző, sokkal erősebb évfolyamokkal összehasonlítva is megállja a helyét.

c./ A felvételi vizsgák eredményei

A gimnázium első számú célja, hogy tanulóit felkészítse a továbbtanulásra. Ennek különlegesen számon tartott, pontosan mérhető mutatója a felvételi vizsgákon való helytállás. Nem mellékes a felvételizők és felvettek aránya sem, de ebben a vonatkozásban egy-egy gimnázium teljesítményét elsősorban a "merítési arány" méri: az érettségizettek hány %-a nyert felvételt egyetemre vagy főiskolára. Igaz, ezt a bűvös paramétert olyannyira fetisizálják, hogy meglehetősen háttérbe szorul a gimnázium komplex feladata: "A gimnázium célja, hogy iskolarendszerünk részeként tervszerűen folytassa, kiegészítse és elmélyítse az ember mindenoldalú kiművelésére irányuló, az általános iskolában már megalapozott tanulmányokat, tanulóit szocialista társadalmunk felelősen dolgozni és szépen élni tudó tagjaivá nevelje, képessé tegye őket - igényeiknek és teljesítményüknek megfelelően - egyetemek és főiskolák elvégzésére, nekik való önálló munka vállalására, az át- és továbbképzésekben való önkéntes közreműködésre, egész életükön át tartó további önművelésre." 45

Nos, ami a célmeghatározás egyéb, kiemelt részeit illeti, iskolánknak nincs szégyellnivalója. A múlt évi szakfelügyelői megállapítások, az összegező látogatás

értékelése, az érettségi jegyzőkönyvek, a felsőoktatási intézmények és munkahelyek visszajelzései egybehangzóan tanúsítják a nevelőmunka eredményességét. De e rövid kitérő után fordítsuk figyelmünket ismét a mérhető eredményekre. Mit mutat a kép ebben a vonatkozásban?

A megbízható eredményhez hiteles adatok és megfelelő összehasonlítási alapok szükségesek. Az Egyetemi Számítóközpont közzé tett adatait felhasználva két szempontból közelítjük meg a kérdést:

- Milyen helyet foglal el iskolánk a felvételi mutatók alapján országosan és Csongrád megyében?

- Milyen eredményt ért el az 1. kísérleti évfolyam iskolánk előző évfolyamaihoz és saját adottságaihoz viszonyítva?

Az 1971-től 1977-ig terjedő periódust figyelembe véve megállapítható, hogy a makói József Attila Gimnázium felvételi és meritési aránya jóval meghaladja az országos átlagot /30-35 %/, és előkelő helyet foglal el a megye gimnáziumainak sorában is ~~az 16. sz. mellékletet~~. Csak két szegedi, az átlagosnál többszörösen jobb tanulmányaggal dolgozó iskola /JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnáziuma, Radnóti Miklós Gimnázium/ és a patinás, szintén rendkívül kedvező adottságu hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor eredményei mulják felül. Igaz, ezt a helytállást csak a nevelőtestület rendkívüli erőfeszítései árán sikerült biztosítani a lényegesen szerényebb adottságok közepette. Ezt azért szükséges előre bocsájtanunk, hogy lássuk: önmagához viszonyított magas alapról indulva vizsgáljuk a korábbinál rosszabb összetételű kísérleti évfolyam teljesítményét. És mit mutatnak a számok? ^x

Év	Érett- ségi- zett	Felvé- teli zett	Fel- vett	Felvet- tek %-a	Meritési arány %
1971	77	47	30	63,8	39,0
1972	101	67	36	53,7	35,6
1973	99	67	37	55,2	37,4
1974	110	68	28	41,2	25,4
1975	95	65	35	53,8	36,8
1976	77	57	31	54,0	40,2
1977	101	68	36	52,0	35,6
1978 ^{xx}	75	57	32	56,1	42,6

/ x Az Egyetemi Számítóközpont adatai

xx Iskolai adatok a felsőfoku intézmények és
a tanulók visszaigazolása alapján /

Az eredmény némileg meglepő. Ezidáig minden alkalommal azt tapasztaltuk, hogy az induláskor meglévő hátrányt "vitte magával" a fakultatív évfolyam. Most pedig azt látjuk, hogy a vizsgált 8 év /1971-1978./ legjobb eredményét érte el a kísérleti évfolyam. Ha figyelembe vesszük, hogy a felvételt nyert 32 tanulón túl az ügyintéző csoport sikeres vizsgát tett, leányaink további utja is rendeződött, igazán nincs okunk az elégedetlenségre. Bebizonyosodott, hogy a korábbi maximumhoz viszonyítva is lehet fokozni az eredményeket - s ebben bizonyosan jelentős szerepe van a tervszerű orientálás, pályairányítás, intenzív specializáció hatékonyságának.

Hiba lenne azonban, ha a valóban szép sikerektől elkápráztatva szemet hunynánk az árnyoldalak előtt. Márpedig rögtön ilyenekre bukkanunk, ha az évfolyam globális eredményeit felbontva, osztályonként, tantárgycsoportonként, személyenként vizsgáljuk a helyzetet. (Ez utóbbi összesített kimutatását l. a 17. sz. mellékletben.)

Nézzük először az osztályonkénti eredményeket:

Osztály	Érett- ségi- zett	Tovább- tan.-ra jel.-tt	Felvé- teli- zett	Fel- vett	Felvet- tek %-a	Merité- tési a- rány %
IV. A /társ.tud- nyelvi/	28	23	22	7	31,8	25,0
IV. B /mat-fi/	24	21	20	18	90,0	75,0
IV. C /term.tud- ügyint./	23	17	15	7	46,6	30,4
Összesen:	75	61	57	32	56,1	42,6

Első pillantásra is meglepőek az eltérések. Különösen a matematika-fizika blokkos "B" osztály kiugró teljesítménye és a magyar-történelem-idegen nyelv, idegen nyelv-anyanyelvi "A" osztály roppant mérsékelt eredménye tűnik fel. A párhuzamos osztályok teljesítménye közötti jelentős eltérés nem újdonság. E jelenséggel találkoztunk a szakosított és általános tantervű osztályok vizsgálatakor is. Ezuttal ennek ellenére érdemes a számok mögé nézni.

A matematika-fizika blokkos "B" osztály megbízható, egyenletes munkájáról többször esett szó. A 90 %-os felvételi arányt csupán ezzel mégsem magyarázhatjuk. Akkor hát mi a nyitja? - Tekintsünk először végig a tovább nem tanulókon. 3 fő nem is szándékozott továbbtanulni, közülük kettő tanulmányi eredménye alapján nem is lett volna esélyes. Elhelyezkedési szándékuk reális. ~~A már említett Markos Livia változatos pályakorrekciók után letett tanulási szándékáról, nem is jelent meg a felvételi vizsgán.~~ A 20 felvételiző közül 1 fő valóban gyenge képességei, 1 fő meggondolatlan, kellően meg nem alapozott választása miatt /ének szak/ vizsgázott sikertelenül. És a 18 sikeres felvételiző? - Ha tárgyilagosaak akarunk lenni, be kell ismernünk: nem csupán felkészültségük, hanem a könnyebb továbbjutási lehetőség is közrejátszott a szép eredményben.

A "C" osztály felvételi eredménye körülbelül megfelel a képességeiknek. Az ügyintézők nem is kísérelték meg a felvételizést. A biológia-fizika-földrajz csoport 6 tagja közül még szép eredmény, hogy 3 fő sikerrel vizsgázott; a másik három tipikus "iskolatévesztő" volt. A biológia-fizika-kémia csoport tagjai közül 1 tanuló lány - férjhezmenési szándéka miatt - nem jelent meg a vizsgán. A többiek váltakozó sikerrel szerepeltek. Az Orvostudományi Egyetem többségüknek /6 közül 4-nek/ túl kemény dió volt. Közülük egy fő kihullása sajnálatos meglepetés, egyébként az erőviszonyoknak megfelelően szerepeltek.

A legnagyobb és sajnos megoldatlan problémát a társadalomtudományi-nyelvi "A" osztály jelenti. A 31,8 %-os felvételi, 25 %-os meritési arány teljesen reális a társadalmi-népgazdasági igények szempontjából, de eltorzítottan tükrözi e két csoport számos tagjának szorgalmát, képességeit. Bátran állitható, hogy a magyar-történelem-idegen nyelvi csoport öt, az idegen nyelv-anyanyelvi blokk négy tagja könnyűszerrel bejutott volna más, kevésbé tulzsufolt felsőfoku oktatási intézménybe. Esetükben az a szomorú, hogy azt a területet művelték - két fő kiváló, a többi erős jó képességgel - szorgalommal, szinte hivatástudattal, amihez valóban vonzódtak. A magasabb óraszám a fakultatív oktatásban bátorítóan hatott rájuk, megkísérelték a 10-15-szörös tuljelentkezés miatti majdnem lehetetlent, és - kudarcot vallottak. Igaz szívvél még arra sem lehet biztatni őket, hogy próbálkozzanak újból, hiszen esélyük a továbbiakban sem kecsegtetőbb. S itt érünk el a felvételi eredmények árnyoldalainak egyéni problémáihoz, amelyek - országos szintű - orvoslásának lehetőségeire a továbbiakban kísérelünk meg javaslatokat tenni.

Hogyan összegezhetnénk végül az 1. kísérleti évfolyam vizsga-mérlegét? - Az ügyintézők utja - bár korántsem problémamentes - feltétlenül pozitív elmozdulást

mutat a korábbi állapothoz képest. Az érettségi vizsgák eredménye kis mértékben, a felvételiké jelentősen kedvezőbb volt az előzetesen vártnál. S ha ezuttal is - mint szinte minden alkalommal - elsősorban a jelentkező és megoldandó gondok elemzésénél időztünk hosszabban, az eredmények félreérthetetlenül igazolták a fakultatív oktatás életképességét.

III. ÁLTALÁNOSITHATÓ KONKLÚZIÓK

A gimnáziumi fakultáció általános bevezetését 15 iskola évekig tartó kísérleti-előkészítő munkája előzte meg. Ebből vállalt részt a Csongrád megyei kísérletbe bekapcsolódó három gimnázium, köztük iskolánk. E kísérlet koncepciója néhány lényeges kérdésben eltért a többitől, a makói József Attila Gimnázium pedig egy-két olyan megoldásra is vállalkozott, amely sajátos és további elemzésre méltó tapasztalatokkal szolgált. A kérdés az: mennyiben segítették az előkészítő kísérletek a legcélravezetőbb struktúra bevezetését? - Mit profitálhatnak eredményeikből és figyelmeztető gondjaikból a fakultatív oktatásba ezután bekapcsolódó gimnáziumok?

A hosszas és gondos előkészítő munka csak akkor érheti el célját, ha őszintén, tárgyilagosan elemzi és közzé teszi tapasztalatait. Az előre elrendeltetett eredményű kísérlet nem tudományos tevékenység, hanem költséges szemfényvesztés, amely súlyos monetáris és etikai örökséggel jár. Iskolánk négy éves kísérleti munkájának elemző leírása valószínűleg mindenki számára ékesszólóan bizonyította: nevelőtestületünk az előörök felelősségével végezte korántsem könnyű dolgát. Nemcsak elfogadta és végrehajtotta a kitűzött feladatokat, hanem alkotó módon formálta, s kritikus szemmel bírálta. Az általánosítható, hasznosítható konklúziókat - legyenek azok pozitív vagy negatív előjelűek - ilyen aspektusból vizsgálva kíséreljük megfogalmazni.

A nemzetközi és hazai tapasztalatok alapján ma már világos: nem az a kérdés, hogy legyen-e fakultáció vagy ne, hanem az, hogy milyen legyen. Milyen életkorban, milyen mérvűen, milyen eszközökkel segítheti a leghatékonyabban az egységesség és differenciáció dialektikus egységének kibontakozását?

Fejtegetéseink során gyakran hagytunk nyitott kérdéseket. Ezek egy részére igyekszünk most megnyugtató választ adni, mások megoldását azonban egy későbbi, átfogóbb iskolareform figyelmébe kell ajánlanunk. Nem a feltett kérdések előli kibuvásról van szó. De a fakultáció nem mindenható csodaszer. Ligetiné dr. Verebély Anna írja találóan:

"A köznevelésnek széles körre kiterjedő egésze - továbbá az iskolahálózat azon belül - és a fakultatív oktatás olyan összefüggésben képzelhető el, mint az egész és a részek viszonya egymáshoz... A fakultatív oktatás - mint az iskolai oktató-nevelő munka része - az iskolai szintű pedagógiai folyamatban kizárólag részszerpet tölthet be funkció, cél, feladat, eredményesség tekintetében; semmi szín alatt nem vállalkozhat olyan szerep ellátására, amelyre az iskola vagy akár a köznevelés egész rendszere hivatott. /Társadalmi mobilitás széles körű elősegítése, pályaválasztás megalapozása stb./ Csak bizonyos lehetőségei vannak - s a "bizonyos lehetőségeket" hangoztatnunk kell - például az iskola eddig kialakult merev kereteinek, kötöttségének oldására, a tanulók igényeinek megkülönböztetett figyelembevételével, a differenciált nevelés személyiségfejlesztő hatásainak érvényesítésére, az érdeklődési kör, valamint általános iskolában a korai pályaválasztás egybeesésének vagy diszharmóniájának figyelembevételére és bizonyos korrekció megtételére /ha az szükségesnek látszik/ stb. Ezek megkülönböztetett lehetőségek, de nagyon leszükitettek." ⁴⁶

Következtetéseinkben tartsuk mi is szem előtt a rész és egész viszonyát! Vizsgáljuk meg először a részre, a gimnáziumi fakultációra vonatkozó összegező tapasztalatokat!

A majdnem valamennyi kísérletre érvényes alapkoncepció feltétlenül helyeselhető. A megfigyelő, felzár-

kóztató, orientáló szakasz, bár még számos kérdésben finomításra szorul, szükséges és hasznos. Beiktatása gimnáziumi oktatási strukturánkba megfelel a társadalmi, népgazdasági és pszichológiai követelményeknek. A felzárkóztató foglalkozások funkciójuk pontos körülhatárolása, módszereik kikísérletezése és szervezési kérdéseik tökéletesítése után jól elláthatják feladatukat. A komplex értelemben vett orientálás - ezen belül az orientációs foglalkozás - megfelelő hatékonyságot érhet el, bár csodákat nem várhatunk tőle. Az bizonyos, hogy kísérletünkben egy nélkülözhetetlen láncszem kimaradt az orientálás folyamatából: az időben végzett, széleskörű pályaismertetés, a követelmények és lehetőségek feltárása. Beiktatásával /s az általános fakultáció tervezi ezt!/ nagy mértékben csökkenthető az egyéni törekvések és a társadalmi igények közötti súlyos ellentmondás. /L. a humán érdeklődésű, ilyen jellegű pályára igyekvők konfliktusát!/ De azt is meg kell mondanunk: illuzórikusnak tartjuk a tulzott reményeket. "A gyerekek: 1. ismerjék meg önmaguk legjellemzőbb és legerőteljesebb munkával kapcsolatos élményigényeit és ismerjék meg a főbb pályacsoportok élménytartalmát; 2. konkrét tevékenységek segítségével kapjanak tevékenységmintát a főbb pályacsoportokról!.- olvashatjuk a pályaaorientáció hivatalos elvárásai között. ⁴⁷ Az elgondolás szép, de valljuk be: kivihetetlen. Az országnak ugyan hány iskolája teremtheti meg a főbb pályacsoportok élményszerű, tevékenységek során történő megismerésének feltételeit? - Ennél jóval kevesebbel, mondhatnánk: sokkal prózaibb megoldással is be kell érniünk, és így is jelentős előrelépést tehetünk a sikeres pályaaorientáció terén. Mindenesetre feltételezhetjük: a felzárkóztatás - orientálás szakaszának legtöbb nehézségét kiküszöbölhetjük a fakultatív képzés rendszerében. Legkevésbé a humán érdeklődésű fiatalok egyéni elképzelése és a társadalmi igények között, de az ellentmondás súlya mérsékelhető itt is.

A specializáló - differenciáló szakasz lényegesen több tanulsággal szolgált és több problémát is vetett fel. Előljáróban itt is leszögezhetjük: a viszonylag kis létszámu, intenzív munkát végző fakultatív csoportok számos előnnyel járnak. Elősegítik az önmegismerés, önkifejlesztés, őszinte érdeklődésen alapuló öntevékenység kibontakozását. Az egyének közvetlen érdekeltisége e csoportmunkában a teljesítményeket is fokozza, növeli az aktivitást, kedvező nevelési lehetőségeket teremt. Bizonyos határokon belül az első választás után is módot adhat azutólagos korrekcióra; erre esetünkben is volt példa. Az előzetes hipotézisek tehát ebben a vonatkozásban nagyrészt igazolódnak, de csak akkor, ha a ma még meglévő zavaró tényezőket sikerül kiszűrni. Elsősorban az "iskolatévesztőknek" nevezett tanulókra kell gondolnunk. Tapasztalataink egyértelműen igazolták, hogy több oda nem való fiatal ballasztját nehezen viselik a tantárgycsoportok. A közösségi széthuzás, a lazuló munkafegyelem, a hanyatló tanulmányi eredmény épp az ilyen csoportokban jelentkezett, míg az egységes összetételű csoportok munkája megbízhatóan felfelé ivelt. A jelenlegi középiskolai struktúrán belül a már javasolt megoldások csak részleges eredményt ígérnek. A radikálisabb megoldáshoz átfogóbb változások kellenek; ezekre az "egész" vizsgálatakor még visszatérünk.

A "két funkció" vagy "kettős funkció" /továbbtanulásra való felkészítés és /-vagy-/ a munkába állás megalapozása/ dilemmáját a gyakorlati tárgyak bevezetése csak részben oldja; s részben is csak nagyon gondos, felelősségteljes előkészítés esetén. Ugy érezzük, az ügyintéző csoport szervezése és munkája kísértünkben - nehézségeivel együtt - a pozitív példák számát szaporítja, de az átfogó megoldást itt is az "egész" hatáskörébe kell utalnunk.

A gimnáziumi fakultáció tervezői azt remélik a fakultatív csoportok intenzív munkájától, hogy szükségtelessé teszi az előkészítő tanfolyamokon és iskolán kívüli egyéb felkészítő foglalkozásokon való részvételt. Meg kell mondanunk: meggyőződésünk, hogy nem! Sőt, egyelőre nemcsak a fakultációtól nem várhatjuk ezt, hanem átfogóbb, részben tervezett intézkedésektől /pl. a felvételi rendszer módosításától/ sem. A sokszoros tuljelenntkezés, a sikeres felvételért folytatott "öldöklő" harc sokszoros "tulbiztosításra" készíti a szülők jelentős részét; elsősorban természetesen a tehetősebb értelmiségi szülőket. Bármennyivel többet adjanak is esetleg az iskolai studiumok, ezt a már egészségtelen /és esetenként tisztességtelen/ versengést nem képesek megszüntetni. Csak a munka és pozíció társadalmi értékitéletének teljes módosítása hozhat megnyugtató megoldást.

Az egészségtelen "szakosodás", a csak felvételi tárgyak tanulása, mások hanyagolása szemlélet nem a fakultatívitás eredménye, de itt is erőteljesen jelentkezik. A kérdés részben összefügg az értékelés-osztályozás problémáival. Fenntartva az ott kifejtett álláspontunkat /amely kevésbé egyezik a kialakulóban lévő hivatalos nézettel/, feltétlenül egyetérthetünk Bakonyi Pál alábbi véleményével: "... a fakultatív gimnázium értékelési-osztályozási problémáit egy "csomag"-ban kell megoldani értékelési-osztályozási rendszerünk egészével. Olyan átgondolt rendszert kell kimunkálnunk a következő években, amely az általános iskola 1. osztályától kezdve a fakultatív tárgyak osztályozásán át rendezi az érettségi vizsga funkcióját, a felvételi vizsgák követelményrendszerét is, beleértve a gyakorlati irányú fakultatív tárgyak értékelésének ügyét is /oklevél stb./. " 48

A felzárkóztatás és a személyes érdekelttség elvének érvényesülése mérsékelheti azt a diszkriminá-

ciót és ujratermelt társadalmi szelekciót, amely a szakosított tantervű osztályok velejárója volt. Az egyenlő feltételek biztosítása a szociális értelemben vett hátrányos helyzetű tanulók számára egyuttal hozzájárulhat ahhoz, hogy az egyének saját maximumukig való eljuttatásának vonzó célkitűzéséhez közelebb jussunk. Szerencsés kiegészítése a fakultációnak a kimondott tehetségek törésmentes fejlődését biztosító szakosított osztályok fenntartása matematikából, idegen nyelvekből, idővel esetleg más tárgyakból is.

Kétségtelen, hogy a fakultatív oktatás, különösen a tantárgycsoportok kialakítása nehezíti a szervezési feladatokat, növeli a pedagógus és tanteremigényt, emeli a költségeket. Hiba lenne azonban ezt eltulozni. Iskolánk a talán legtöbb szervezési nehézséggel és többlet-igénnyel járó utat követte, mégis megbirkózott a feladattal. Az általános gimnáziumi fakultáció ennél sokkal könnyebb feladatokat hárít az egyes iskolák vezetőire és nevelőtestületeire. Az új strukturához szükséges nevelési-oktatási dokumentáció kiadása ugyancsak óriási könnyebbség az "önellátó" kísérleti stádiummal szemben. Ugyanakkor azt is tudomásul kell vennünk, hogy a népgazdaság teherbíró képessége, a pénzügyi eszközök korlátozottsága, a meglehetősen mostoha létesítmény- és pedagógus-ellátottság egyelőre csak egy kompromisszumos, visszafogottabb változatát engedi meg a fakultatív tantárgycsoportos oktatásnak: az órák zömének az alapközösségben való tartását, s csak a többlet-órák biztosítását csoportkeretekben. Ma ez a realitás. Előnye kétségtelenül az, hogy a hagyományos értelemben vett /osztálykeretekben folyó/ közösségi nevelés állásait megmenti. Mi - elfogadva és tiszteletben tartva e lehetőségek szabta realitást - mégis azt valljuk: a jövő iskolájának a közös érdeklődés, érdek és tevékenység láncolatával összekapcsolt csoportok szervezését kell megoldania. Ez tagadása lesz az évszáza-

dokig megszokott iskolai kereteknek, a közösségek teljesen új átrendeződését kívánja meg, s szervezetileg az osztályfőnök helyét egy "csoportfőnök" nevelő veheti át. A felvázolt kép nem utópia. Számos helyen folytak és folynak ilyen irányú kísérletek. Iskolánkban is próbálkoztunk e változatokkal. Nemcsak az osztálykeretek megbontása utáni átrendeződéssel, az önállóan, választott tárgyakból mindvégig elkülönülten dolgozó tantárgycsoportokkal, hanem az egy csoport irányításával megbízott "csoportfőnök" gyakorlatával is a 2. kísérleti évfolyam ügyintéző csoportjában. Igaz, mint elemzésünk kimutatta, az eredmények felemásak voltak. De ne felejtsük el: amely csoportokban csak valamennyire is sikerült elhárítani a korántsem törvényszerű retrográd hatásokat, ott az eredmények rögtön biztató képet mutattak. Pedig a jövő iskolája az optimális feltételeket megközelítheti ebben a vonatkozásban!

Az utóbbi gondolatsorral már át is léptünk az "egész", vagyis a nevelési rendszer teljes strukturája területére. Mint láttuk, a leszűkített lehetőségekkel rendelkező fakultáció - helyes megszervezése esetén - a jelenlegi középfoku oktatási rendszer számos feszültségét oldhatja, több kérdés megoldására is vállalkozhat. Több probléma azonban messze túlne a fakultáció hatósugarán, teljes vagy részleges megoldása csak az alsó- és középfoku oktatási rendszer távlati, átfogó reformja útján képzelhető el. Melyek a legfontosabbak?

- A mindenkire kiterjedő sokoldalú és meggyőző, képességfeltáráson alapuló pályaaorientáció; a korai vagy elhibázottnak bizonyult döntés hibalehetőségének kiszűrése, ezzel: az egyéni érdeklődés és társadalmi igény ellentmondásának feloldása, az "iskolatévesztők", a minden értelemben vizsgált tehetségek adottságaiknak, képességeiknek megfelelő pályairányra indítása; az ér-

deklődésen és érdekeltségen alapuló önkifejlesztés, a harmonikus személyiségfejlesztés; az új jellegű és összetételű szervezeti keretek kialakítása. Hogy mindez nem üres fikció, azt számos külföldi - tőkés és szocialista - országban folyó kísérlet bizonyítja. Gondoljunk csak a nyugatnémet, az osztrák vagy a szovjet, lengyel, jugoszláv utkeresésekre. Hazai pedagógiai irodalmunkban is kirajzolódnak ennek a - feltehetőleg a 90-es évek derekára megérlelődő - reformnak a körvonalai. A lehetséges utkombinációkat Inkei Péter és Kozma Tamás a következőképpen látja:

"a./ Valamennyi mai középfokú iskolatípus számára közös tantárgyblokkok kialakítása, amelyek közös /"törzs"/ anyaggá, majd közös tananyaggá szervezhetők...

c./ Tantárgyblokkok és integrált tárgyak bevezetésével az általános műveltségi anyag kiépítése a 10. tanév végéig...

e./ A - már említett - tantárgyblokkosításokból és később integrált tárgyakból a szakképzés 11-12. évfolyamra /a jelenlegi középiskolák 3-4. évfolyamára/ koncentrálása, szakképzésnek fogva föl mind a továbbtanulásra, mind a munkába állásra felkészítést."

"A közös törzsanyag kialakítása az első lépés lehet a mai középfokú intézmények integrálása felé, egy korszerűen kialakított, nagyszámú fakultációval működő, u. n. egységes középiskola irányában." 49

A szerzők tehát 10 osztályos, integrált középiskolára kívánják felépíteni a szakirányú specializáló képzést. A JATE Pedagógiai Tanszéke által kezdeményezett kísérlet a nyolcosztályos általános iskolára építi a gimnáziumi és szakközépiskolai képzés átalakításával létrehozandó egységes középiskolai képzés tervét. 50

Mindkét koncepció abból indul ki, hogy a 8 osztály utáni további 2 év egységes képzést biztosít, de a már ismert eszközökkel feltárja a fiatalok irányultságát, az általánosan művelő szakasz egységesítése mellett megveti az alapját az optimális specializációnak.

Tapasztalatokon nyugvó elgondolásunk szerint egy ilyen 10 éves /4+4+2 vagy 3+5+2/ ciklusra - ha úgy tesszük, szocialista célú és tartalmu integrierte Gesamtschule-ra - épülne a kellően előkészített, megalapozott differenciált specializáció, a feltárt tehetségek szakirányu /manuális, műszaki, természettudományos, társadalomtudományi, művészi stb./ képzése. Ilyen strukturában majdnem maradéktalanul megoldódhatnának azok a jelzett problémák /hibás választás, iskolatévesztés stb./, amelyek a gimnáziumi fakultáció bevezetése után is elénk tornyosulnak.

Végül fel kell hívunk a figyelmet még egy rendkívül fontos, de kísérletünk leírása során csak felületesen érintett kérdésre. A fakultáció mindkét szakaszában új metodikai feladatokkal kell számolnunk. Az egyes esetekben /felzárkóztatás, orientálás, tantárgycsoport munkája stb./ legcélravezetőbb metodikai eljárások kikísérletezése a következő évek nagyon is izgalmas feladata.

Nem vitás, figyelmünket és erőnket most a gimnáziumi fakultáció sikeres, gördülékeny bevezetésére kell koncentrálnunk. Remélhető, hogy a kísérleti iskolák tapasztalatai, jelzései ehhez is kézzel fogható segítséget adnak. De talán az a felvetés sem megalapozatlan, hogy munkánk a későbbi, átfogó iskolareform fundamentumába is helyezett néhány követ.

JEGYZETEK

1. Dr. Ágoston György: Nevelésteória
/Tankönyvkiadó, Bp. 1973., 6. o./
2. Horváth Márton: Köznevelésünk rendszere a történelem mérlegén
/Köznevelés 1978./22. szám, 19. és 20. o./
3. Kardos József - dr. Kornidesz Mihály: Szocialista társadalom - korszerű iskola
/Kossuth Kiadó, Bp. 1975., 18. o./
4. Lásd: Inkei Péter - Kozma Tamás: Célok és stratégiák a köznevelés fejlesztésében
/Akadémiai Kiadó, Bp. 1977./
5. Fukász György: Tudományos - technikai forradalom - oktatás - művelődés
/Pedagógiai Szemle 1975./3. szám, 197. o./
6. Idézi: Dr. Ágoston György: Az egység és differenciáció elve a közoktatásban
/Szegedi Nyári Egyetem 1977., 17-18. o./
7. Fukász György: id. cikk. 198. o.
8. N. Sándor László: Tantárgyválasztás - gimnáziumban
/Köznevelés 1975./9. szám, 7. o./
9. Illés Lajosné: Új pedagógiai áramlatok a világban
/Pedagógiai Szemle 1970./7-8. szám, 721-722.o./
10. Kiss Árpád: Korszerű műveltség - tananyagkorszerűsítés
/Pedagógiai Szemle 1974./4. szám, 292. o./
11. Lénárd Ferenc: A képességfejlesztés pszichológiai kérdései
/Pedagógiai Szemle 1975./12. szám, 1092-1093.o./
12. Lénárd Ferenc id. cikk 1101. o.

13. Utunk a nevelő iskola felé. Az OPI Általános Pedagógiai Főosztálya irányelvei
/Köznevelés 1977./9. szám, 22. o./
14. Dr. Ágoston György: Neveléstudomány
/Tankönyvkiadó, Bp. 1973., 68. o./
15. Szarka József: A személyiségfejlesztés aktuális kérdései a Magyar Népköztársaságban
/Pedagógiai Szemle 1975./1. szám, 31. o./
16. Lásd: Illés Lajosné: Új pedagógiai áramlatok a világban /Pedagógiai Szemle 1970./7-8./;
Lamberto Borghi: Változások a középiskolai szintű tananyagban /Pedagógiai Szemle 1970./9./;
Ágoston György: A Német Szövetségi Köztársaság iskolarendszere /Pedagógiai Szemle 1974./10./;
Ágoston György: Az Ausztriában folyó iskolakísérletek az iskolaköteles korban /Pedagógiai Szemle 1976./10./; Szűcs Ágnes: Fakultatív tárgyak Angliában /Köznevelés 1977./8./; Gubi Mihály: Az egységes iskola kísérletei Svájcban /Köznevelés 1977./27./; Kozma Tamás: Oktatáspolitikai viták Nagy-Britanniában /Köznevelés 1977./39./; Baracs Ágnes: Iskolareform Franciaországban /Köznevelés 1978./2./
17. Dr. Ágoston György: A Német Szövetségi Köztársaság iskolarendszere /Pedagógiai Szemle 1974./10. szám, 951. o./
18. Dr. Ágoston György: Az egység^{és} differenciáció elve a közoktatásban
/Szegedi Nyári Egyetem 1977., 27. o./
19. Szűcs Ágnes: Fakultatív tárgyak Angliában
/Köznevelés, 1977./8. szám, 11. o./
20. Lamberto Borghi: Változások a középiskolai szintű tananyagban
/Pedagógiai Szemle, 1970./9. szám, 836. o./

21. Illés Lajosné: Az oktatási rendszer alakulása a Szovjetunióban
/Pedagógiai Szemle 1971./7-8. szám, 671. o./
22. Fehér Ferencné: A fakultatív oktatás rendszere a Szovjetunióban
/Pedagógiai Szemle 1972./1. szám, 64. o./
23. Lásd: Páldi János - Székely György: A fakultatív oktatás rendszere a Szovjetunióban
/Pedagógiai Szemle 1977./10. szám/ és
Illés Lajosné: Oktatási törekvések a Szovjetunióban /u. o./
24. Illés Lajosné: Oktatásfejlesztési törekvések a szocialista országokban /Köznevelés 1977./2. szám, 9. o./
25. Lásd: Karl - Heinz Günther: Oktatástervezési problémák az NDK-ban
/Pedagógiai Szemle 1977./7-8. szám/
26. Lásd: S. Marán: Az általánosan képző iskola képzéstartalma a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban
/Pedagógiai Szemle 1976./4. szám és
Dana Bezdeková: A csehszlovák iskolák feladatai /Köznevelés 1977./34. szám/
27. Lásd: K. Jerzy: Az oktatáspolitikai aktuális és távlati problémái /Pedagógiai Szemle 1975./5. szám/ és Kiss Gy. Csaba: A lengyel oktatásügy reformja /Köznevelés 1977./23. szám/
28. Lásd: Bodó László: Egy érdekes középiskolai modell szomszédunkban
/Pedagógiai Szemle 1973./10. szám/
29. Lásd: Simon Gyula: A gimnázium kettős szerepe /Köznevelés, 1973./9. szám/

30. Aczél György: Az állami oktatás helyzetéről; előadói beszéd a KB. 1972. jun. 14-i ülésén
/Köznevelés 1972./14. szám, 11. o./
31. Az MSZMP KB 1972. június 15-i határozata az állami oktatás helyzetéről és fejlesztésének feladatairól
/Köznevelés 1972./14. szám, 25. o./
32. Lásd: Lukács Sándor: Fakultatív rendszer a budapesti Radnóti Miklós Gimnáziumban
/Pedagógiai Szemle 1977./3. szám/ és
N. Sándor László: Tantárgyválasztás - gimnáziumban /Köznevelés 1975./9. szám/
33. Lásd: Páldi János: Kísérlet a fakultatív rendszerű oktatásra a szolnoki Varga Katalin Gimnáziumban
/Pedagógiai Szemle 1977./2. szám/
34. Lásd: Fehérvári Gyula: A fakultatív tantárgycsoportos oktatási rendszer kipróbálásának tapasztalatai /Pedagógiai Szemle 1977./3. szám, 198.o./ és Művelődésügyi Közlöny 1978./14. szám 601.o./
35. Részletesebben lásd: Dr. Ágoston György - dr. Orosz Sándor: Kísérleti terv a gimnáziumi képzés szerkezetének átalakítására; Dr. Bánfalvi József: A fakultatív rendszerű tantárgyblokkos gimnáziumi kísérlet kezdeti szakasza Csongrád megyében /MTA Pedagógiai Kutató Csoport kiadványa/;
Ágoston György - Bánfalvi József: Kísérlet a gimnáziumi képzés szerkezetének átalakítására három Csongrád megyei gimnáziumban /Pedagógiai Szemle 1977./2. szám/; Dr. Ágoston György /szerk/: A kísérleti fakultatív gimnáziumi képzés Csongrád megyei tapasztalatai /Szeged, 1977./
Dr. Csiszár Imre: A felzárkóztatás, az orientálás és a differenciálás a holnap gimnáziumában /Szegedi Nyári Egyetem 1977./

36. Erdei Ferenc: Város és vidéke
/Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1971., 299. o./
37. Előterjesztés a gimnáziumi fakultatív kísérletek tapasztalatainak összegezésével foglalkozó bizottság 1976. nov. 3-i ülésére/Kézirat/
38. Dr. Ágoston György - dr. Orosz Sándor: Kísérleti terv a gimnáziumi képzés szerkezetének átalakítására /id. mű 5. o./
39. Bakonyi Pál: Fakultatív tárgyak a gimnáziumban
/Pedagógiai Szemle 1977./5. szám, 393. o./
40. Bakonyi Pál: id. cikk 392. o.
41. Dr. Welker Ottó: A gimnáziumi fakultáció kérdései
/Bp., 1977. okt. 15., kézirat 2. o./
42. Előterjesztés... /id. munka/
43. Bakonyi Pál: id. cikk 395. o.
44. Az oktatási miniszter 125/1978. /MK 14./ OM számú utasítása a gimnáziumi fakultatív rendszerű oktatás általános bevezetéséről /Művelődésügyi Közlöny 1978./14. szám, 603. o./
45. Rendtartás a gimnáziumok számára
/O.M. 1976., 3. o./
46. Ligetiné dr. Verebély Anna: Az általános iskolai fakultatív oktatás elvi, szemléleti megalapozásához /Szegedi Nyári Egyetem 1977., 233., 235-236. o./
47. Ritoók Pálné: A felzárkóztatás, differenciálás, fakultatívitás néhány pszichológiai vonatkozása
/Szegedi Nyári Egyetem 1977., 220. o./
48. Dr. Bakonyi Pál: A gimnáziumi fakultáció néhány pedagógiai problémája
/Szegedi Nyári Egyetem 1977., 186-187. o./

49. Inkei Péter - Kozma Tamás: Célok és stratégiák a köznevelés fejlesztésében
/Akadémiai Kiadó, Bp., 1977., 76-77. és 79. o./
50. Dr. Ágoston György - Perényi János: Kisérleti terv a gimnáziumi és szakközépiskolai képzés átalakítására egységes középiskolai képzés differenciált ágazataivá
/Szegedi Nyári Egyetem, 1977./

1. Márta 21. 1978.
IRODALOM

1. Aczél György: Az állami oktatás helyzetéről. Előadói beszéd /Köznevelés 1972./14./
2. Aczél György: Az oktatásügy fontos társadalmi politikai kérdés /Köznevelés 1972./15./
3. Aczél György: A határozat végrehajtása - közös feladat /Köznevelés 1972./21./
4. Ádám György /szerk./: Pszichofiziológia /Gondolat Könyvkiadó, Bp. 1972./
5. Dr. Ágoston György: Neveléstudomány /Tankönyvkiadó, Bp. 1973./
6. Dr. Ágoston György - Dr. Orosz Sándor: Kísérleti terv a gimnáziumi képzés szerkezetének átalakítására /MTA Pedagógiai Kutató Csoport kiadványa/
7. Dr. Ágoston György - Dr. Bánfalvi József: Kísérlet a gimnáziumi képzés szerkezetének átalakítására három Csongrád megyei gimnáziumban /Pedagógiai Szemle 1977./2./
8. Dr. Ágoston György /szerk./: A kísérleti gimnáziumi fakultatív képzés Csongrád megyei tapasztalatai /Series specifica pedagogica, Szeged 1977./
9. Ágoston György: Gondolatok a korszerű oktatásról /Pedagógiai Szemle 1973./4./
10. Ágoston György: A Német Szövetségi Köztársaság iskolarendszere /Pedagógiai Szemle 1974./10./
11. Ágoston György: Az Ausztriában folyó iskolakísérletek az iskolaköteles korban /Pedagógiai Szemle 1976./10./
12. Az MSZMP KB 1972. június 15-i határozata az állami oktatás helyzetéről és fejlesztésének feladatairól /Köznevelés 1972./14./
13. Az oktatási miniszter 124/1978. és 125/1978. /M.K.14./ OM. számú utasítása a gimnáziumi nevelés és oktatás

- tervének jóváhagyásáról és bevezetéséről, ill. a gimnáziumi fakultatív rendszerű oktatás általános bevezetéséről /Művelődésügyi Közlöny 1978./14./
14. Bakonyi Pál: Fakultatív oktatás /Köznevelés 1975./11./
 15. Bakonyi Pál: Fakultatív tantárgyak a gimnáziumban /Pedagógiai Szemle 1977./5./
 16. Baracs Ágnes: Iskolareform Franciaországban /Köznevelés 1978./2./
 17. Dr. Barkóczy Ilona - Dr. Putnoky Jenő: Tanulás és motiváció /Tankönyvkiadó, Bp. 1967./
 18. Bernáth József: Tantárgyválasztási kísérlet Szolnokon /Köznevelés 1975./30./
 19. Bezdeková, Dana: A csehszlovák iskolák feladatai /Köznevelés 1976./34./
 20. Bodó László: Egy érdekes középiskolai modell szomszédunkban /Pedagógiai Szemle 1973./10./
 21. Borghi, Lamberto: Változások a középiskolai szintű tananyagban. Társadalmi tényezők és tanterv /Pedagógiai Szemle 1970./9./
 22. Cipro, Miroslav: A középfoku oktatás fejlesztésének kérdései. Csehszlovákia /Köznevelés 1974./15./
 23. Coombs P. H.: Az oktatás világválsága. Rendszerelemzés /Tankönyvkiadó, Bp. 1971./
 24. Dávid László: Fakultatív tárgyak oktatási kísérlete az általános iskolában /Pedagógiai Szemle 1978./4./
 25. Dékán Károly: Mikor differenciáljunk? /Köznevelés 1973./11./
 26. Előterjesztés a gimnáziumi fakultatív kísérletek tapasztalatainak összegezésével foglalkozó bizottság 1976. november 3-i ülésére /Kézirat/
 27. Faludi Kinga: A közoktatás rendszere Kubában /Pedagógiai Szemle 1974./7.-8./

28. Fehér Ferencné: A fakultatív oktatás rendszere a Szovjetunióban. //Pedagógiai Szemle 1972./1./
29. Fehérvári Gyula: A fakultatív tantárgycsoportos oktatási rendszer kipróbálásának tapasztalatai //Pedagógiai Szemle 1977./3./
30. Fekete József: Szakember vagy művelt ember? //Köznevelés 1977./16./
31. Fukász György: Tudományos - technikai forradalom - oktatás - művelődés //Pedagógiai Szemle 1975./3./
32. Gáspár László: Világnézetünk strukturája és a komplex tárgyak //Köznevelés 1973./28./
33. Grastyán Endre: A tanulás alapvető elméleti problémái, paradoxonai és azok idegéletteni feloldása //Pedagógiai Szemle 1967./10./
34. Grezsa Ferenc: A tantárgyi integráció lehetőségei //Köznevelés 1973./17./
35. Gubi Mihály: Az egységes iskola kísérlete Svájcban //Köznevelés 1977./27./
36. Günther K. H.: Oktatástervezési problémák az NDK-ban //Pedagógiai Szemle 1977./7-8. /
37. Günther - Lost - Schulz: A Német Demokratikus Köztársaság oktatási rendszere //Pedagógiai Szemle 1974./12./
38. Győri György: A természettudományos nevelés távlatai //Köznevelés 1973./16./
39. Dr. Hanga Mária: Irányelvek a fakultatív oktatási rendszer bevezetéséhez a gimnáziumokban //O.M. 1977./
40. Havas Éva //szerk./: Pályaválasztási felelősök kézikönyve //Munkaügyi Minisztérium kiadása/
41. Horváth Márton: Köznevelésünk rendszere a történelem mérlegén //Köznevelés 1978./22./
42. Illés Lajosné: Új pedagógiai áramlatok a világban //Pedagógiai Szemle 1970./7-8./

43. Illés Lajosné: Az oktatási rendszer alakulása a Szovjetunióban /Pedagógiai Szemle 1971./7-8./
44. Illés Lajosné: Oktatásfejlesztési törekvések a szocialista országokban /Köznevelés 1977./2./
45. Illés Lajosné: Oktatási törekvések a Szovjetunióban /Pedagógiai Szemle 1977./10./
46. Inkei Péter: Fakultatív tanítás a gimnáziumban /Köznevelés 1976./40./
47. Inkei Péter: Az egységes középiskolázás felé /Köznevelés 1977./13./
48. Inkei Péter - Kozma Tamás: Célok és stratégiák a köznevelés fejlesztésében /Akadémiai Kiadó, Bp. 1977.//
49. Jerzy K.: Az oktatáspolitikai aktuális és távlati problémái /Pedagógiai Szemle 1975./5./
50. Jóboru Magda: A középiskola holnapja /Köznevelés 1973./13./
51. Jóboru Magda: Tervek a középiskola megreformálására a felszabadulás utáni években /Pedagógiai Szemle 1974./5./
52. Kelemen László: A pedagógiai pszichológia alapkérdései /Tankönyvkiadó, Bp. 1973./
53. Kelemen László: Pszichológiai szempontok a tananyag bevezetéséhez /Pedagógiai Szemle 1973./4./
54. Kelemen László: Iskola, hivatás, tehetség /Pedagógiai Szemle 1974./6./
55. Kiss Árpád: Iskolarendszerünk fejlődése és a középiskola /Köznevelés 1973./3./
56. Kiss Árpád: Korszerű műveltség - tananyagkorszerűsítés /Pedagógiai Szemle 1973./4./
57. Kiss Gy. Csaba: A lengyel oktatásügy reformja /Köznevelés 1977./23./
58. Dr. Kozéki Béla: Motiválás és motiváció /Tankönyvkiadó, Bp. 1975.//

59. Kozma Tamás: Oktatáspolitikai viták Nagy-Britanniában /Köznevelés 1977./39./
60. Körmendi Géza: Egy másik kísérlet /Köznevelés 1973./11./
61. Landau, Erika: A kreativitás pszichológiája /Tankönyvkiadó, Bp. 1974./
62. Lénárt Ferenc: A képességfejlesztés pszichológiai kérdései /Pedagógiai Szemle 1975./12./
63. Lukács Sándor: Zárt osztálykeret vagy választható tárgyak? /Köznevelés 1973./4./
64. Lukács Sándor: Fakultatív rendszer a budapesti Radnóti Miklós Gyakorló Gimnáziumban /Pedagógiai Szemle 1977./3./
65. Marán S. : Az általánosan képző iskola képzéstartalma a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban /Pedagógiai Szemle 1976./4./
66. Dr. Nagy Sándor: Didaktika /Tankönyvkiadó, Bp. 1969./
67. Nagy Sándor: A korszerűség értelmezése az oktatásban /Pedagógiai Szemle 1973./4./
68. N. Sándor László: Tantárgyválasztás - gimnáziumban /Köznevelés 1975./9./
69. Páldi János: Kísérlet a fakultatív rendszerű oktatásra a szolnoki Varga Katalin Gimnáziumban /Pedagógiai Szemle 1977./2./
70. Páldi János - Székely György: A fakultatív oktatás rendszere a Szovjetunióban /Pedagógiai Szemle 1977./10./
71. Rubinstein Sz. I. : Az általános pszichológia alapjai /Akadémiai Kiadó, Bp. 1964./
72. Simon Gyula: A gimnázium kettős szerepe /Köznevelés 1973./9./
73. Szarka József: A személyiségfejlesztés aktuális kérdései a Magyar Népköztársaságban /Pedagógiai Szemle 1975./1./

74. Szegedi Nyári Egyetem 1975. Pszichológia /Szeged 1975./
75. Szegedi Nyári Egyetem 1977. Pedagógia /Szeged 1977./
76. Szücs Ágnes: Fakultatív tárgyak Angliában /Köznevelés 1977./8./
77. Takács László: Merre tartanak a közös szervezésű iskolák? /Köznevelés 1973./12./
78. Utunk a nevelő iskola felé. Az Országos Pedagógiai Intézet Általános Pedagógiai Főosztály irányelvei /Köznevelés 1978./9./
79. Varga Lajos: Új vonások a gimnáziumi tantervekben /Pedagógiai Szemle 1976./9./
80. Welker Ottó: Merre tart a gimnázium? /Köznevelés 1972./18./
81. Welker Ottó: Az új gimnáziumi tanterv előkészítésének néhány kérdése /Pedagógiai Szemle 1974./4./
82. Welker Ottó: A gimnáziumi fakultatív oktatásról /Köznevelés 1975./35./
83. Dr. Welker Ottó: A gimnáziumi fakultáció kérdései /Kézirat, Bp. 1977./
84. Welker Ottó: Általános műveltség és fakultativitás /Köznevelés 1978./15./
85. Zibolen Endre: A korszerű iskola és a pedagógushivatás /Pedagógiai Szemle 1978./2./

MELLÉKLETEK

~~/I. -- XXX./~~

(1-x1)

1. sz. melléklet

KISÉRLETI ÓRATERV

Tantárgy	Alap-óraterv					Társadalomtudományi - nyelvi ágazat					
						Magyar-tört.			Id.ny.-id.ny.		
						id.nyelv.			anyanyelv		
	I.	II.	III.	IV.	Ö.	III.	IV.	Ö.	III.	IV.	Ö.
Irodalom	2	2	3	3	10	4	4	12			10
Nyelvtan	2	2	-	-	4	2	2	8	2	2	8
Történelem	2	3	2	2	9	5	5	15			9
Világnéze- tünk alapja	-	-	-	2	2			2			2
Orosz nyelv	3	3	3	3	12	3;7	3;7	12;20	3;7	3;7	12;20
2.id.nyelv	3	3	3	3	12	3;7	3;7	12;20	3;7	3;7	12;20
3.id.nyelv	-	-	-	-	-	4	4	8	4	4	8
Matematika	5	4	3	3	15			15			15
Fizika	-	2	3	3	8			8			8
Kémia	2	3	-	-	5			5			5
Biológia	2	2	2	-	6			6			6
Földrajz	3	3	-	-	6			6			6
Ének-zene	1	1	1	1	4			4			4
Rajz-művé- szet tört.	2	-	-	1	3			3			3
Testnevelés	3	3	3	3	12			12			12
Gyakorlati képzés	1	1	-	-	2			2			2
Osztályfő- nöki óra	1	1	1	1	4			4			4
Orientáló tev.	0/2	2	-	-	3			3			3
Fakultatív tárgyak	-	-	10	10	20						
Összesen	32/34	35	34	35	137			137			137

II.

Tantárgy	Természettudományi - matematikai ágazat											
	Mat.-fiz.			Fiz.-kém.-mat.			Kém.-biol.-fiz.			Fiz.-föld.-biol.		
	III.	IV.	Ö.	III.	IV.	Ö.	III.	IV.	Ö.	III.	IV.	Ö.
Irodalom			10			10			10			10
Nyelvtan			4			4			4			4
Történelem			9			9			9			9
Világnéze- tünk alapja			2			2			2			2
Orosz nyelv	3;5	3;5	12;16	3;5	3;5	12;16	3;5	3;5	12;16	3;5	3;5	12;16
2.id.nyelv	3;5	3;5	12;16	3;5	3;5	12;16	3;5	3;5	12;16	3;5	3;5	12;16
3.id.nyelv												
Matematika	8	8	25	5	6	20			15			15
Fizika	6	6	14	6	6	14	5	5	12	5	5	12
Kémia			5	3	2	10	3	2	10			5
Biológia			6			6	5	4	13	5	4	13
Földrajz			6			6			6	3	2	11
Ének-zene			4			4			4			4
Rajz-művé- szet-tört.			3			3			3			3
Testnevelés			12			12			12			12
Gyakorlati képzés			2			2			2			2
Osztályfőnö- ki óra			4			4			4			4
Orientáló tev.			3			3			3			3
Fakultatív tárgyak												
Összesen			137			137			137			137

III.

Tantárgy	Gyakorlati ágazat								
	Ügyintézés			Laboráns- képzés			Műszaki rajz és gyak.		
	III.	IV.	Ö.	III.	IV.	Ö.	III.	IV.	Ö.
Irodalom			10			10			10
Nyelvtan	1	1	6			4			4
Történelem			9			9			9
Világnéze- tünk alapja			2			2			2
Orosz nyelv			12;18			12			12
2.id.nyelv			12;18			12			12
Matematika			15			15			15
Fizika			8			8			8
Kémia			5	2	2	9			5
Biológia			6			6			6
Földrajz			6			6			6
Ének-zene			4			4			4
Rajz-művé- szet-tört.			3			3			3
Testnevelés			12			12			12
Gyakorlati képzés			2			2			2
Osztályfőnö- ki óra			4			4			4
Orientáló tev.			3			3			3
Fakultatív tárgyak	10	10	20	8	8	16	10	10	20
Összesen			139			137			137

IV. I.

A makói József Attila Gimnázium tanulóinak pályaválasztása

		1967/68	68/69	69/70	70/71	71/72	72/73	73/74	74/75. tanév
IV. o. tanulók száma	Leány	79	76	46	77	101	106	112	96
	F, Fmg	73,4 36,7	61,8 48,7	82,6 50,0	76,6 53,2	81,1 46,5	66,9 53,7	62,5 50,9	59,4 50,0
Felsőfoku továbbtanulásra jelentkezett		57,0	56,6	52,2	67,5	71,3	72,6	67,8	79,2
F, Fmg közül		31,0	37,8	34,9	63,4	63,8	63,2	61,4	68,7
Felvételi vizsgát tett		57,0	56,6	50,0	64,9	68,3	70,1	66,0	77,1
F, Fmg közül		31,0	37,8	34,9	59,6	59,6	56,1	57,9	64,5
Felvételt nyert		66,7	69,8	69,6	72,0	60,9	56,5	60,8	58,1
a vizsgázók közül		66,6	57,1	75,0	66,7	57,1	56,3	56,7	74,2
F, Fmg		38,0	39,5	34,8	46,7	41,5	36,8	40,7	44,8
az érettségizők közül		20,7	21,6	26,1	39,0	34,0	31,6	30,4	47,9
F, Fmg									
Irányulás:									
Pedagógus		28,9	51,2	45,8	57,8	59,7	53,2	38,1	54,0
Egészségügy		17,8	11,7	8,3	5,8	13,8	14,3	13,2	14,5
Mezőgazdaság		8,8	4,6	12,5	-	2,8	5,2	6,6	5,2
Műszaki, ipari		35,6	25,6	25,0	23,1	15,3	18,2	23,7	18,4
Jog, közgazd., kereskedelem		6,7	2,3	4,2	5,8	5,6	5,2	14,5	7,9
Katonai		-	4,6	4,2	5,8	1,4	3,9	3,9	/1,3/
Művészeti		2,2	-	-	1,9	1,4	-	-	/1,3/
Szakmatanulás, munkavállalás		43,0	43,4	47,8	32,5	28,7	27,4	32,2	20,8
F, Fmg közül		58,8	69,7	65,1	36,6	36,2	36,8	38,6	31,3
Irányulás:									
Ipari, műszaki		23,5	57,6	30,0	20,0	34,5	38,0	27,6	45,0
Mezőgazdaság		11,8	-	-	-	-	-	3,5	5,0
Kereskedelem, vendégl.ip.		11,8	24,2	5,0	8,0	13,8	3,4	17,2	-
Közlekedés		-	15,2	5,3	4,0	3,4	-	6,9	5,0
Egészségügy		32,3	3,0	35,0	26,0	31,0	34,5	24,1	20,0
Adminisztratív munkakör		20,6	-	24,7	42,0	17,3	24,1	20,7	15,0
Képesítés nélküli nevelő		-	-	-	-	-	-	-	10,0

BEISKOLÁZÁS

Felvételt nyert a jelentkezők közül		A f e l v e t t e k k ö z ü l				
		leány	fizikai dolgozók gyermeke			
			összes	orosz	matematika	
				angol	fizika	
				szakosított oszt.		
1967/68	100,0	71,1	55,6	57,6	48,6	%
1968/69	98,4	74,3	49,2	50,0	40,6	%
1969/70	83,0	78,3	48,7	53,8	44,4	%
1970/71	92,8	67,5	52,2	61,8	46,9	%
1971/72	98,1	63,4	50,0	63,3	40,6	%
1972/73	100,0	63,0	55,5	60,7	46,9	%
1973/74	83,7	68,9	44,4	41,7	25,0	%
1974/75	90,9	70,0	43,3	-	-	%
1975/76	88,5	66,7	53,7	-	-	%

A kísérleti évfolyamok összetétele

	1. kísérleti évfolyam				2. kísérleti évfolyam				
	A B C			Összesen	A B C			Összesen	
	A	B	C		A	B	C		
Létszám	30	30	30	90	100 %	36	36	108	100 %
F, Fng	17	10	12	39	43,3 %	21	26	62	57,4 %
Leány	30	16	17	63	70,0 %	26	25	76	70,4 %
Vidéki	15	10	6	31	34,4 %	17	12	43	39,8 %
Bejáró	8	4	6	18	20,0 %	16	6	24	22,2 %
Kollégista	7	6	-	13	14,4 %	-	6	12	16,6 %

~~VII.~~ 10.

5. sz. melléklet

Az 1. kísérleti évfolyam tanulmányi eredménye
1975-76. tanév

Tantárgy		a	b	c	Évf.
Magyar nyelv	Félévi mérés %	68,30	69,30	66,40	68,00
	átl.	3,38	3,46	3,36	3,40
	Félévi átlag	2,96	3,46	3,07	3,16
Történelem	Félévi mérés %	46,00	58,80	55,30	53,30
	átl.	2,39	3,00	2,73	2,70
	Félévi átlag	3,79	3,80	2,92	3,50
Orosz	Félévi mérés %	67,65	58,20	53,40	59,70
	átl.	3,37	3,00	2,62	2,99
	Félévi átlag	4,06	3,30	3,29	3,55
Angol	Félévi mérés %	59,00	46,20	49,90	51,70
	átl.	2,93	2,89	2,83	2,88
	Félévi átlag	3,53	3,55	3,45	3,51
Német	Félévi mérés %	69,00	52,50	59,80	60,40
	átl.	3,53	2,60	3,09	3,07
	Félévi átlag	3,78	3,00	3,37	3,38
Matematika	Félévi mérés %	36,00	56,00	37,00	43,00
	átl.	2,00	2,71	2,04	2,25
	Félévi átlag	3,17	3,40	3,44	3,33
Fizika	Félévi mérés %	43,00	44,00	39,00	42,00
	átl.	2,21	2,25	2,12	2,19
	Félévi átlag	2,86	3,20	3,29	3,11
Biológia	Félévi mérés %	73,20	70,10	52,90	65,40
	átl.	3,67	3,56	2,56	3,26
	Félévi átlag	3,48	3,26	3,70	3,48
Kémia	Félévi mérés %	70,30	45,10	62,07	59,10
	átl.	3,58	3,30	3,25	3,37
	Félévi átlag	3,24	3,30	3,44	3,32
Földrajz	Félévi mérés %	56,00	62,00	61,10	59,70
	átl.	2,85	3,14	3,07	3,03
	Félévi átlag	3,27	3,30	3,85	3,47

A 2. kísérleti évfolyam tanulmányi eredménye
1975-76. tanév

Tantárgy		a.	b	c	Évf.
Magyar nyelv	Szintmérés %	66,66	69,72	70,56	68,91
	Félévi mérés %	75,00	78,70	79,80	77,80
	átl.	3,75	3,94	3,94	3,87
	Félévi átlag ir.	3,47	3,41	3,63	3,50
	ny.	3,13	3,83	3,91	3,62
Történelem	Szintmérés %	52,10	48,10	54,47	51,55
	Félévi mérés %	59,06	50,00	62,80	57,40
	átl.	3,05	2,55	3,20	2,93
	Félévi átlag	3,16	4,08	3,97	3,73
Orosz	Szintmérés %	39,32	48,00	43,85	43,72
	Félévi mérés %	60,10	67,85	59,70	62,60
	átl.	3,08	3,50	2,97	3,18
	Félévi átlag	3,55	3,58	3,55	3,56
Angol	Félévi mérés %	51,00	55,00	65,50	57,10
	átl.	2,83	2,75	3,52	3,03
	Félévi átlag	3,83	3,66	4,38	3,95
Német	Félévi mérés %	39,00	44,70		41,90
	átl.	1,94	2,26		2,10
	Félévi átlag	3,44	3,00	3,71	3,38
Matematika	Szintmérés %	44,00	50,20	53,80	49,30
	Félévi mérés %	39,00	48,00	43,00	43,30
	átl.	2,22	2,50	2,31	2,34
	Félévi átlag	3,38	3,36	3,75	3,49
Biológia	Szintmérés %	66,60	64,22	69,90	66,90
	Félévi mérés %	66,90	62,80	75,60	68,40
	átl.	3,33	3,14	3,80	3,42
	Félévi átlag	3,44	3,61	3,69	3,58
Kémia	Szintmérés %	69,61	59,30	66,94	65,28
	Félévi mérés %	66,30	65,10	69,90	67,10
	átl.	3,33	3,27	3,55	3,38
	Félévi átlag	3,22	3,30	3,63	3,38
Földrajz	Félévi mérés %	60,00	55,00	70,30	61,70
	átl.	3,00	2,77	3,48	3,08
	Félévi átlag	3,33	3,63	3,80	3,58

Az ellátandó órák száma

Tantárgy	1973/74	74/75	75/76	76/77	77/78
/A kísérlet előkészítő	1.	2.	3.	4. éve/	
Magyar ny. és irod.	48	48	48	59	64
Történelem	33	33	33	35	44
Világnézetünk alapjai	9	9	9	9	6
Orosz	68	68	68	74	77
Angol	40	45	43	50	49
Német	28	28	27	37	46
Latin	-	-	-	6	8
Matematika	82	68	63	67	74
Fizika	46	46	38	47	46
Kémia	18	21	21	18	20
Biológia	22	24	24	29	27
Földrajz	18	21	24	21	23
Ének	12	12	12	9	9
Rajz	9	9	9	9	9
Testnevelés	42	42	42	42	42
Gyakorlati foglalkozás	18	15	15	21	32
Osztályfői	12	12	12	12	12
Összes tantárgyi óra	505	501	488	545	588
Orientációs kör	-	12	34	30	34
Összes óratervi óra	505	513	522	575	622
%	100,0	101,6	103,4	113,9	123,2
Osztályfőnöki teendők	12	12	12	12	12
Szakkör	24	24	18	12	12
Érdeklődési kör	-	3	3	3	4
Tömegsport	8	8	8	8	8
Összes ellátandó óra	549	560	563	610	658
%	100,0	102,0	102,6	111,1	119,9

X. Vll.

7.
8. sz. melléklet

Tantárgycsoport választás

Az 1978/79. tanévben a III. osztályos tanulók - a fakultatív tantárgycsoportos oktatás keretében - az alább felsorolt tantárgycsoportokat választhatják:

A/ Magyar - történelem - idegen nyelv	/+1, +2/	/+3/	/+4/			
H/ Földrajz - történelem - idegen nyelv	/+3; +2/	/+3/	/+4/	Alapóraterv		
B/ Idegen nyelv - idegen nyelv - anyanyelv	/+4/	/+4/	/+2/		III.	IV.
C/ Matematika - fizika	/+5/	/+3/		Magyar irodalom	3	3
I/ Matematika - történelem +	/+5/	/+3/	id.nyelv	Magyar nyelvtan	-	-
			/+2/	Történelem	2	2
D/ Fizika - kémia - matematika	/+3/	/+3;+2/	/+2;+3/	Orosz nyelv	3	3
E/ Biológia - fizika - kémia	/+3;+4/	/+2/	/+3;+2/	2. idegen nyelv	3	3
F/ Biológia - fizika - földrajz	/+3;+4/	/+2/	/+3;+2/	Matematika	3	3
G/ Ügyintézés	/+10/			Fizika	3	3
				Kémia	2	-
				Biológia	2	-
				Földrajz	-	-
				Világnézetünk al.	-	2
				Művészettörténet	-	1
				Ének	-	-
				Testnevelés	3	3
				Osztályfőnöki	1	1

/Zárójelben az illető tárgyra fordított többlet-
óraszám/

X/ Egyéb - javasolt - tantárgycsoport:

Bármely csoport beindulásának feltétele, hogy legalább 10 tanuló
válassza az illető tantárgycsoportot.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

A jövő tanévre a/z/ jelzésű tantárgycsoportot választom.

Amennyiben a választott tantárgycsoport szervezési nehézségek mi-
att nem indul be, a/z/ jelzésű tantárgycsoportban kívánom
tanulmányaimat folytatni.

Az idegen nyelv tanulására vonatkozó szándékom:

	Orosz nyelv: heti	7 óra	/A, B, H/	
		5 óra	/C, D, E, F, I/	
		3 óra		
vagy	Angol nyelv: heti	7 óra	/A, B, H/	
	Német nyelv: heti	5 óra	/C, D, E, F, I/	
		3 óra		
	Latin nyelv: heti	4 óra	/A, B, H/	
		2	/E, F/	/A megfelelő óraszámot karikázza be!/

Makó, 1978.

.....

II.... osztályos tanuló

.....szülő.....

Gyermekeim választásával egyetérttek

Név:

Osztály:

Tanári aláírás:

[illegible]

9.

10. sz. melléklet

XII. IX.

ORIENTÁCIÓ

OSZTÁLYFŐNÖKI ÖSSZESÍTŐ

Iskola:
Tanév:
Félév:

Név:
Osztály:
Of. aláírása:

Tantárgy	Ér- dem- jegy	Ér- zé- ke- lés	Fi- gye- lem	Em- lé- ke- zet	Kép- ze- let	Gon- dol- ko- dás	Ér- dek- lő- dés	Aka- rat.	Megjegyzés, észrevétel, tanács
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	

Az orientáló tevékenység vezetőjének megjegyzései:

Keltezés:

JÓZSEF ATTILA GIMNÁZIUM

Bizonyítvány magyar irodalomból

Név, osztály

I. IRODALMI MŰISMERETE: önállóan értelmez, elmélyült; magyarázattal képes a mű értelmezésére; bonyolultabb műalkotás áttekintésére képtelen.

ÖSSZEFÜGGÉSLÁTÁS KÉPESSEGE: gyors, önálló; vontatottan, de önállóságra törekszik; csak segítséggel képes, gyenge.

ELMÉLETI ISMERETEK: biztosságos, jól alkalmaz; hiányos, bizonytalan az alkalmazásban; elfogadhatatlan.

MŰELEMZŐ KÉSZSÉG TANULT SZÖVEGEKBEN: elmélyült, önállóan is gazdagító; alapos, de önállóan nem gazdagító; gépiesen visszaadó, igénytelen; töredékes, mechanikus.

MŰELEMZŐ KÉSZSÉG ÚJ SZÖVEGEKBEN: kimagasló, önálló gondolatokra képes. Segítséggel, de saját ötletekkel be tud kapcsolódni; passzív, de magyarázatot követni tudja; passzív, bekapcsolódásra képtelen.

SZÓBELI KIFEJEZŐKÉSZSÉG: gördülékenyen, választékosan, összefüggően fogalmaz, jó stílusban; szabatosan fejezi ki magát, de kevésbé tetszetősen; vontatott, nehézkes.

ÍRÁSBELI KIFEJEZŐKÉSZSÉGE: pontos, világos gondolatvezetés, jó stílus jellemzi; szabatos, de szerényebb szóhasználat; szegényes, kusza gondolatmenet; pongyola stílus.

KÖNYVNÉLKÜLI SZÖVEGISMERET: pontos, gyors felidézés, jó előadókészség jellemzi; kisebb pontatlanság; törekedés, elfogadhatatlan.

II. ESZTÉTIKAI ÉRZÉKENYSÉG, ÉRDEKLŐDÉS: kimagasló, igen aktív; mérsékletesen érdeklődő; passzív; érdektelen.

IRODALMI IZLÉS: igényes, fejlett; kialakulóban lévő; kevésbé önálló; szegényes.

OLVASMÁNYOK, SZINHÁZ- ÉS FILMALKOTÁSOK VÁLASZTÁSÁNAK TUDATOSSÁGA: tudatosság jellemzi, igényesen válogat, rendszeres olvasó; ösztönös, sokszor mások példáját követő, olvasmányáiban is; az alkultura hatása gyakran érvényesül, alkalmilag olvas.

TANÓRÁN KIVÜLI IRODALMI FOGLALKOZÁSOKON RÉSZVÉTEL FOKA: kimagasló érdeklődésű, irodalmi színpad tagja, alkotói ambíciói vannak; tudatosan és rendszeresen keresi az irodalmi élményeket; alkalmilag fellobbanó érdeklődés jellemzi, nem érdeklődik.

MEGJEGYZÉS:

Makó,

szaktanár

JÓZSEF ATTILA GIMNÁZIUM

Bizonyítvány magyar nyelvből

Név, osztály

NYELVTANI ISMERETEK ELSAJÁTÍTÁSA; ALKALMAZÁSA: az ismeretet pontosan rögzíti; gyorsan alkalmazza; ismeretei alaposak, az alkalmazásban lassu; az ismeretet pontatlanul, felszínesen sajátítja el, bizonytalanul alkalmazza; az ismeretet töredékesen rögzíti, alkalmazni nem tudja.

HELYESIRASI KÉSZSÉG: határozott, pontos, hibátlan; ritkán vét kis hibát; kis hibát nagy gyakorisággal vét; figyelmetlen, elemi hibákat követ el, elfogadhatatlan.

NYELVHASZNÁLAT; NYELVHELYESSÉG: a nyelvi jelenséget önállóan értelmezi, helyesen használja; nyelvhasználatát kisebb pontatlanságok jellemzik; gyakran követ el nyelvhelyességi hibát, nyelvhasználata gondatlan, pontatlan.

A MONDANIVALÓ MEGSZERKESZTÉSE: tervszerűség, arányosan és logikusan elrendezett gondolatmenet jellemzi; kevésbé áttekinthetően szerkeszt, az arányokat elnagyolja; összefolyó szerkezet, kusza gondolatmenet jellemzi.

MEGJEGYZÉS:

Makó,

szaktanár

JÓZSEF ATTILA GIMNÁZIUM

Bizonyítvány történelemből

Név, osztály:

ALAPVETŐ TÉNYEK, FOGALMAK ISMERETÉBEN: pontos, megbízható;
apróbb pontatlanságok jellemzik; felszínes és
hiányos.

FOGALMAK, TÖRVÉNYSZERÜSÉGEK ALKALMAZÁSÁBAN: önálló, átgondolt,
gyors; irányítással önálló, alapos, átlagos
gyorsaságu; szétszórt, logikátlan, mechanikus.

TÖRTÉNELMI LÁTÁS- ÉS GONDOLKODÁSMÓD: logikus, széleskörű ismereti
alapján képes helyes következtetésekre,
általánosításra; történelmi látásmódja kialakulóban van,
időnként magas szinten teljesít; gondolkodásmódja a törvény világát csak felszínesen fogja át,
csak segítséggel képes általánosítani; történelmi látása fejletlen,
a tények összekapcsolására képtelen.

TANULÓI AKTIVITÁS: a tárgy világa leköti, aktív, olvasmányait
produktívan felhasználja; bátorítással aktivizálható; passzív.

KIFEJEZŐKÉSZSÉG, ELŐADÁSMÓD: világosan, összefüggően fogalmaz,
a tárgy kifejezőkészletének birtokában van; szabatosan fogalmaz
kevésbé szakszerűen, pontatlan, pongyola.

MEGJEGYZÉS:

Kelt,

szaktanár

JÓZSEF ATTILA GIMNÁZIUM

Bizonyítvány orosz nyelvből

Név, osztály:

IRÁS-HELYESÍRÁSKÉSZSÉGE: jó; közepesen fejlett; rossz.

NYELVTANI ISMERETEI, KÉSZSÉGEI:

A főnevek és melléknevek ragozásában, használatában: biztos;
 kevés hibát vét; sok hibát vét; teljesítménye
 elfogadhatatlan.

A névmások és számnevek ragozásában, használatában: biztos;
 kevés hibát vét; sok hibát vét; teljesítménye
 elfogadhatatlan.

Az igeragozásban, az igeszemlélet használatában, a felszólí-
 tó mód képzésében és használatában: biztos; kevés hibát vét;
 sok hibát vét; teljesítménye elfogadhatatlan.

OLVASMÁNYOK TARTALMÁT, SZÓKINCSET: jól ismeri, kevés kivétellel
 ismeri; nagyon hiányosan ismeri; alig ismeri;
 nem ismeri.

BESZÉDKÉSZSÉGE:

Hallás és olvasás utáni szövegértése : biztos; bizonytalan;
 nem ért, csak elszigetelt szavakat, kifejezése-
 ket; nem megfelelő.

Kérdésszerkesztés, párbeszéd fogalmazás esetén: ismereteit
 jól alkalmazza; kis hibaszázalékkal alkalmazza;
 sok hibával alkalmazza; nem tudja alkalmazni.

MEGJEGYZÉS:

Makó,

szaktanár

JÓZSEF ATTILA GIMNÁZIUM

Bizonyítvány matematikából

Név, osztály:

- 1./ A fogalmak meghatározásában: precíz, általában pontos, felületes, segítségre szorul, de a tanultakat értelemszerűen, általában biztosan, bizonytalanul, értelmetlenül alkalmazza.
- 2./ A tételek bizonyításában: precíz, az ismert bizonyítási eljárás visszaadására többnyire tanári segítséggel nem képes.
- 3./ Feladatmegoldásokban nyújtott teljesítménye:
 - a./ A tanult összefüggéseket egyszerű feladatokban: általában önállóan, precízen, de pontatlanul, csak segítséggel, ismert megoldástípus alapján nem tud alkalmazni.
 - b./ Összetett, logikus gondolkodást igénylő feladatot: általában logikusan, ötletesen, kidolgozásában precízen, jól, pontatlanul, csak segítséggel, nem tud megoldani.
 - c./ Számolási készsége: általában ötletes, jó megfelelő, néha alapvető hibákat vét, nem kielégítő.
- 4./ A feladatmegoldásokban tanúsított figyelme: kitartó, jó, gyakran szétszóró, nem kitartó, megfelelő.
- 5./ Érdeklődése, aktivitása: nagyon jó, anyagrésztől függően hullámzó, hiányosságai miatt nem tud a munkába bekapcsolódni, nem kielégítő.
- 6./ Szorgalma: kimagasló, a matematika szakkör tagja, a feladatmegoldó verseny példáit rendszeresen kidolgozza, otthoni munkája rendszeres, rendszertelen, nem kielégítő.

MEGJEGYZÉS:

Makó,

szaktanár

JÓZSEF ATTILA GIMNÁZIUM

Bizonyítvány biológiából

Név, osztály:

1. Tények, fogalmak ismerete: igen jó, megbízható, pontos
megfelelő
kissé hiányos
gyenge, rossz
súlyosan hiányos
a minimális követelményeknek sem
felelnek meg.
2. Lényeglátás: kiemelkedően jó, önálló gondol-
kodásra képes,
nehézkés, csak segítséggel képes rá
fejlesztésre szorul
sok gyakorlással fejleszthető csak.
3. Összefüggések, törvényszerűségek felismerésében, elemzésében:
elmélyült, gondolkodó, logikus,
gyors, önálló; önálló, de lassu
irányításra szorul; gyenge, nehézkes
segítséggel is alig képes;
nem képes.
4. Ismeretek önálló alkalmazásában: gyors, határozott, biz-
tos, logikus
más területen szerzett ismereteit
jól alkalmazza,
kis segítséggel képes; képtelen.
5. Megfigyelő tevékenysége: pontos, lényegre irányuló, jó
gyakran felületes, rossz
6. Biológiai látás- gondolkodásmód: fejlett, jó, kialakulóban van,
fejletlen.

Megjegyzés:

Makó,

szaktanár

12. sz. melléklet

Orientációs köri programok

1. A magyar nyelvmuvelés orientációs kör foglalkozásainak témáiból:

Szép beszéd verseny

A nyelvmuvelés egy hónapja /tanulói beszámolók nyelvmuvelő cikkekről, rádió- és tv-műsorokról/

Nyelvmuvelő könyvek ismertetése

Játék a betűkkel, játék a szavakkal

Régi magyar nyelvünk - mai szemmel

Helyesen, magyarul! /szóhasználat, szóalkotás//

Nyelv - társadalom - műveltség /vita//

A diáknyelv

Nyelvmuvelő dolgozatok készítése, bemutatása

2. A matematikai problémamegoldó gyakorlatok foglalkozásainak témáiból:

Játék és logika /olyan feladatok, amelyek találékonyságot, leleményességet kívánnak//

Logikai feladatok /helyes logikai következtetések, önellenőrzés//

Kombinatorika /sorrend és kiválasztási problémák vizsgálata//

Számjegyek kitalálása

Arányossági következtetések

Következtetések racionális számokkal

Számelmélet, oszthatóság

Számrendszerek

Műveletek értelmezése

Területátalakítások

Geometriai bizonyítások, szerkesztések

Térmértani problémák

Az orientációs körök szerepe a tantárgycsoportok választásában

Tantárgy- csoport	Orien- tációs kör	Iroda- lom	Nyelv- művelés	Törté- nelem	Angol	Német	Matema- tika	Fizika	Kémia	Bioló- gia	Föld- rajz
M-t-i.ny. 17 fő	1.	10	-	4	2	-	1	-	-	-	-
	2.	-	4	7	-	3	2	-	-	-	1
	3.	4	6	5	-	-	-	-	1	-	1
	Összes	14	10	16	2	3	2	1	1	-	2
I.ny.-I.ny.- -anyanyelv 10 fő	1.	1	-	1	8	-	-	-	-	-	-
	2.	-	1	-	-	6	3	-	-	-	-
	3.	1	9	-	-	-	-	-	-	-	-
	Összes	2	10	1	8	6	3	-	-	-	-
Mat-fi 24 fő	1.	1	-	1	2	-	-	14	4	2	-
	2.	-	-	1	-	2	3	6	5	7	-
	3.	-	1	-	-	-	-	15	6	2	-
	Összes	1	1	2	2	2	3	20	24	15	2
Fi-b-k 12 fő	1.	-	-	-	1	-	-	-	2	9	-
	2.	-	-	-	-	-	1	3	6	-	2
	3.	-	1	-	-	-	-	-	2	1	8
	Összes	-	1	-	1	-	1	3	10	10	2
Fi-b-f 6 fő	1.	-	-	1	1	-	-	-	2	-	2
	2.	-	-	1	-	-	-	1	1	-	3
	3.	-	1	-	-	-	-	-	2	-	3
	Összes	-	1	2	1	-	-	1	3	2	6
Ügyintézés 17 fő	1.	5	-	4	-	-	-	3	1	2	-
	2.	-	8	4	-	-	-	-	1	2	2
	3.	4	4	3	-	-	-	-	1	1	4
	Összes	9	12	11	-	-	-	3	3	5	6

14. sz. mellékletA 2. kísérleti évfolyam orientálása

"A" osztály	1.or.	2.or.	3.or.	T.cs.	Vál.%	Érdem- jegyek
1. Bakos Ilona	a	b	fi	b-fi-k	66	5-5-5
2. Buza Magdolna	t	n	m.i	f-t-iny	66	4-5-4
3. Csapó Katalin	b	m.ny	gy	ügyint	100	2-5
4. Darmó Zsuzsanna	mat	k	fi	mat-fi	100	4-3
5. Erdei Gizella	mat	k	fi	mat-fi	100	5-4
6. Erki Kis Mária	t	o	m.ny	iny-iny-any	-	-
7. Hajdu Katalin	a	t	m.i	f-t-iny	66	4-3-4
8. Hévézi Mihály	b	mat	f	f-t-iny	33	2-2-2
9. Hódi Aranka	b	fi	k	b-fi-k	100	5-4-4
10. Horváth Erika	a	mat	t	f-t-iny	66	3-3-4
11. Jakab Katalin	b	fi	k	b-fi-k	100	5-5-5
12. Kerekes Emil	f	né	o	iny-iny-any	66	5-5-3
13. Kerekes Mária	n	m.ny	gy	ügyint	100	3-5
14. Kis Antal	b	k	fi	b-fi-k	100	4-3-4
15. Kocsis Katalin	mat	k	fi	mat-fi	100	5-5
16. Kocsis Zsuzsanna	o	m.ny	a	iny-iny-any	100	5-5-4
17. Kókai Sándor	f	mat	fi	f-t-iny	33	5-4-3
18. Kusz István	mat	fi	t	mat-fi	100	4-5
19. Marosvári Attila	t	f	m.i	f-t-iny	66	5-5-4
20. Mazgon Erika	m.i	fi	k	mat-fi	50	4-5
21. Mészáros Judit	o	m.ny	a	m-t-iny	33	3-3-5
22. Monostori Ildikó	b	fi	k	b-fi-k	100	5-5-5
23. Nagyvári Zoltán	mat	fi	t	mat-fi	100	4-4
24. Orbán Imre	t	f	m.i	f-t-iny	66	5-5-4
25. Papp Anna	n	m.ny	t	m-t-iny	66	3-2-4
26. Pap Éva	o	t	gy	ügyint	50	3-5
27. Rákóczi Ildikó	a	m.ny	t	f-t-iny	66	5-3-5
28. Szabó Erzsébet	n	o	m.ny	ügyint	-	-
29. Szalma István	b	fi	k	b-fi-k	100	4-3-4
30. Széll Sándor	t	k	fi	mat-fi	50	4-4
31. Szilágyi Zsuzsanna	t	b	m.ny	mat-t-iny	33	4-4-5
32. Szücs Kis Lajos	f	k	fi	mat-fi	50	3-3
33. Teleki Zsuzsanna	o	t	a	iny-iny-any	66	5-5-4
34. Varjasi Éva	n	m.ny	t	iny-iny-any	66	3-4-3

XXII.

"B" osztály	1.or.	2.or.	3.or.	T. cs.	Vál.%	Érdem- jegyek
1. Angyal János	f	b	k	b-fi-k	66	5-3-4
2. Bakai István	mat	t	f	mat-t-iny	66	5-5-5
3. Bálint Rózsa	t	f	m.ny	m-t-iny	33	4-3-4
4. Berecz Ibolya	f	m.ny	gy	ügyint	100	3-5
5. Bertus Barcza Ildikó	t	m.ny	m.i	ügyint	50	4-5
6. Biró Edit	b	k	fi	b-fi-k	100	5-5-5
7. Bogdán Károly	o	n	a	iny-iny-any	66	4-3-3
8. Deák Zsuzsanna	a	o	f	iny-iny-any	66	5-5-4
9. Dócza Márta	f	m.ny	gy	ügyint	100	3-4
10. Farkas Sándor	f	fi	t	b-fi-f	66	4-3-4
11. Gera Zsuzsanna	a	o	m.ny	iny-iny-any	100	5-5-4
12. Hájas Kornélia	mat	m.ny	gy	ügyint	100	3-5
13. Horváth Etelka	m.i	t	gy	ügyint	50	3-5
14. Horváth Ferenc	b	k	fi	b-fi-k	100	4-4-3
15. Kádár Piroska	b	k	fi	m-t-iny	Ø	5-4-4
16. Kander László	b	k	fi	b-fi-k	100	4-4-3
17. Katona Jenő	mat	fi	a	mat-fi	100	5-5
18. Kis Edit	m.i	n	t	ügyint	Ø	4-5
19. Kiss Ildikó	m.i	n	t	ügyint	Ø	4-5
20. Kocsis Katalin	m.i	m.ny	gy	m-t-iny	33	4-2-3
21. Kocsis Rozália	t	m.ny	m.i	m-t-iny	66	4-4-5
22. Kulcsár Zsuzsanna	m.ny	mat	m.i	ügyint	50	4-4-
23. Mészáros Edit	m.i	m.ny	gy	ügyint	100	3-5
24. Oláh Erika	m.ny	t	fi	mat-fi	50	5-5
25. Pintér Attila	mat	t	fi	mat-fi	100	5-5
26. Puskás Sándor	o	mat	fi	mat-fi	100	3-3
27. Rákóczi Judit	o	n	a	iny-iny-any	66	5-5-4
28. Rupa Erzsébet	b	k	fi	b-fi-f	66	4-4-4
29. Sáhó Ágnes	n	f	m.ny	iny-iny-any	66	4-5-4
30. Sántha András	mat	f	fi	b-fi-f	66	4-5-4
31. Siket Edit	m.i	o	gy	ügyint	50	3-4
32. Szabó Ibolya	m.ny	k	o	m-t-iny	33	3-2-4
33. Szabó Irén	m.ny	k	fi	b-fi-k	66	4-4-3
34. Tóth Gábor	t	mat	fi	mat-t-iny	66	4-4-4
35. Varga Gabriella	m.ny	t	m.i	ügyint	50	4-4

"C" osztály	1.or.	2.or.	3.or.	T.cs.	Vál%	Érdem- jegyek
1. Antal Éva	a	o	m.ny	iny-iny-any	100	3-5-3
2. Bálint Attila	f	b	fi	ügyint	Ø	3-3
3. Benák Ferenc	f	b	fi	mat-fi	50	5-5
4. Börcsök László	f	b	fi	b-fi-k	66	4-4-3
5. Csókás Rozália	m.ny	k	gy	ügyint	100	3-4
6. Debreczeni Ilona	m.ny	o	a	iny-iny-any	100	5-5-5
7. Debreczeni Kálmán	t	mat	fi	mat-t-iny	66	5-4-4
8. Dévényi Zsuzsanna	mat	b	k	b-fi-k	66	5-5-5
9. Dobi Katalin	mat	b	fi	mat-fi	100	5-4
10. Dudás Zsuzsanna	mat	o	fi	mat-fi	100	5-5
11. Fazekas Csilla	n	mat	fi	mat-t-iny	66	4-4-4
12. Gera Zsuzsanna	mat	m.ny	fi	mat-fi	100	4-4
13. Imre Katalin	b	k	fi	b-fi-t	66	4-3-4
14. Kallós Géza	t	f	m.i	f-t-iny	66	3-3-3
15. Kieffer Márton	mat	fi	f	mat-fi	100	4-4
16. Kinyó Zsuzsanna	m.ny	o	a	iny-iny-any	100	5-5-5
17. Kis Ildikó	m.ny	t	m.i	f-t-iny	33	4-4-4
18. Kotroczó Béla	m.i	f	t	m-t-iny	66	4-4-3
19. Kozmér Márta	b	f	fi	b-fi-f	100	4-4-4
20. Kriska Éva	o	f	gy	f-t-iny	66	3-2-4
21. Ludányi Katalin	m.ny	t	m.i	ügyint	50	4-4
22. Mészáros Ágnes	mat	b	fi	mat-f	100	4-4
23. Molnár Judit	n	t	o	iny-iny-any	66	4-4-3
24. Nagy Éva	m.i	t	m.ny	f-t-iny	33	4-3-3
25. Németh Györgyi	b	f	fi	b-fi-f	100	4-4-4
26. Németh István	mat	fi	f	ügyint	Ø	2-2
27. Orkonyi Enikő	b	k	fi	b-fi-k	100	4-5-3
28. Pap Klára	a	mat	fi	mat-t-iny	66	5-5-5
29. Pataki Zsuzsanna	t	m.ny	m.i	mat-t-iny	33	4-4-3
30. Popovics Zoltán	n	f	fi	b-fi-f	66	3-3-3
31. Repa Ágnes	m.ny	mat	k	mat-t-iny	33	5-5-4
32. Siket Tibor	t	f	m.i	f-t-iny	66	4-4-3
33. Szakáll Erika	mat	n	fi	iny-iny-any	33	3-4-3
34. Szügyi János	b	f	fi	b-fi-f	100	4-4-4
35. Tóth Ágnes	m.i	t	o	m-t-iny	100	2-3-3
36. Vörös Ágnes	a	o	f	iny-iny-any	66	5-5-5

15. sz. mellékletOsztályok közötti összetett verseny

A verseny célja: az iskolai tanulmányi munka színvonalának emelése, a rend és a fegyelem erősítése, a tanulók közéleti, kulturális tevékenységének fejlesztése, a sport és a honvédelem szerepének növelése.

A verseny szempontjai

értékelése

1. Tanulmányi munka

Tanulmányi eredmény /az érettségi vizsgán választható tárgyak átlaga alapján// helyezési sorrend alapján /h.s.a/ /12-1//.4 pont

A tanulmányi eredmény javításának vagy rontásának mértéke /előző félévhez viszonyítva//

0,01-ként ± 1 pont

Bukásmentességre törekvés

személyenként /bukásonként// /sz// - 2 pont

Szakköri, tanulóköri tevékenység

/sz// - /körönként// 0,5 pont

Tanulmányi versenyek

Eredmények

iskolai

helyezések szerint

/h.sz./ 1.hely 3 pont
2.hely 2 pont
3.hely 1 pont

megyei

/h.sz.// /3,2,1//.3 pont

országos

/h.sz.// /3,2,1//.5 pont

Részvétel

országos verseny

2.fordulója

felterjesztés

/sz//

2 pont

behívás

/sz//

3 pont

2. Közösségi magatartás

Közösségi munkáért,
magatartásért

ig.dicséret

esetenként

+ 1 pont

ig.rendreutásítás

"

- 1 pont

Iskolábajárás

Mulasztási átlag

/h.s.a/

/12-1//.2 pont

Mulasztásmentesség

/sz//

+ 1 pont

Igazolatlan mulasztás

óránként

- 1 pont

"

késés óráról

2 késés

- 1 pont

"

" az iskolából

5

"

- 1 pont

Közéleti tevékenység

Ifjvezetés	/sz//	1	pont
Felügyelő Gárda	/sz//	1	pont
Vöröskereszt	/sz//	1	pont
Társadalmi munka.	10 munkaóra	1	pont
KISZ építőtábor	/sz/	5	pont
Őszi mezőgazdasági munka	/h.s.a//	/12-1/•2	pont

3. Sport

Versenyek

Eredmények	iskolai	/h.sz.//	/3,2,1/•1	pont
	városi	/h.sz./	/3,2,1/•2	pont
	megyei	/h.sz./	/3,2,1/•3	pont
	területi	/h.sz.//	/3,2,1/•4	pont
	országos	/h.sz./	/3,2,1/•5	pont
Résztétel megyei versenyen		/sz//	1	pont
területi "		/sz/	3	pont
országos "		/sz//	5	pont

Országjáró Diákok Köre

Turák	/sz//	1	pont
-------	-------	---	------

Találkozók

Résztétel a megyei találkozón	/sz//	1	pont
" az országos "	/sz//	5	pont

Eredmények	iskolai	/h.sz.//	/3,2,1/•1	pont
	városi	/h.sz.//	/3,2,1/•2	pont
	megyei	/h.sz./	/3,2,1/•3	pont
	országos	/h.sz.//	/3,2,1/•5	pont

Szakosztályi /atlétika, tájékoztató- dási futás, torna/ tevékenység	/sz//	1	pont
--	-------	---	------

Külső sportegyesületben végzett tevékenység	/sz//	1	pont
--	-------	---	------

4. Honvédelmi nevelés

Szereplés az iskolai honvédelmi napokon	/h.s.a//	/12-1/•2	pont
--	----------	----------	------

Résztétel a megyei honvédelmi napon	/sz/	1	pont
--	------	---	------

Ifju Gárda

Tevékenység		/sz//	1	pont
Versenyek	városi	/h.sz./	/3,2,1/•2	pont
	megyei	/h.sz.//	/3,2,1/•3	pont

Lövészkör

Tevékenység		/sz//	1	pont
Versenyek	iskolai	/h.sz./	/3,2,1/•1	pont
	városi	/h.sz.//	/3,2,1/•2	pont
	megyei	/h.sz.//	/3,2,1/•3	pont

5. Kulturális tevékenység

Az iskolai könyvtár használata				
Olvasók száma	/h.s.a/	12-1		pont
Kölcsönzés mértéke	/h.s.a/	12-1		pont
TV-vetélkedő	/sz//		1	pont
Irodalmi szinpad	/sz//		1	pont
Néptáncsoport	/sz/		1	pont
Énekkar	létszám szerinti sorrend alapján	12-0		pont
Versenyek, vetélkedők eredményei				
iskolai	/h.sz/	/3,2,1//.1		pont
városi	/h.sz/	/3,2,1//.1		pont
megyei	/h.sz//	/3,2,1//.1		pont
területi	/h.sz//	/3,2,1//.1		pont
országos	/h.sz/	/3,2,1//.1		pont

A verseny értékelése a tanév végén történik, az eredményt a tanévzáró ünnepélyen hirdetjük ki.

Az értékelő bizottság tagjai:

Balázs József	KISZ tanácsadó tanár
Baranyi Gizella	osztályfőnöki munkaközösség vezetője
Bratinkáné Polgár Edit	kulturfelelős
Góg Mihály	honvédelmi felelős
Gottl Frigyes	igazgató
Ribárszki György	ig. helyettes
Tarjányi László	iskolai sportkör tanárelnöke
Bakai István	IG parancsnoka
Bakos Ilona	sportfelelős
Kocsis Katalin	tanulmányi felelős
Monostori Ildikó	IKB titkára
Teleki Zsuzsanna	kulturfelelős

Egy-egy kategórián belül az osztályok rangsorát - a verseny szempontjainál jelölt pontozás szerint - az elért pontszámok összege adja. A legjobb osztály 12, a leggyengébb 1 pontot kap. Az összesítés során az alábbi szorzószámok alkalmazásával alakul ki a végleges sorrend:

tanulmányi munka	5
közösségi magatartás	2
sport	1
honvédelmi nevelés	1
kulturális tevékenység	1

Az egyes kategóriák győztesei oklevelet kapnak, a legjobban sportoló osztály elnyeri a Gorzsai Állami Gazdaság vándorserlegét.

Az összetett verseny díjai:

I. díj: vándorserleg	+ 1200 Ft	hozzájárulás tanulmányi
II. díj: oklevél	+ 1000 Ft	kiránduláshoz /IV.osztá-
III. díj: oklevél	+ 800 Ft	lyok esetén ilyen értékű
IV. díj: oklevél	+ 600 Ft	könyvjutalom ill. vásárlá-
V. díj: oklevél	+ 400 Ft	si utalvány/

Makó, 1977. szeptember 15.

Felsőfoku oktatási intézménybe történő jelentkezés és felvétel aránya /1971-77./

ISKOLA	1971					1972					1973					1974					1975					1976					1977				
	Érettségizett	Felvételizett	Felvett	Felvettek %-a	Merítési arány %	Érettségizett	Felvételizett	Felvett	Felvettek %-a	Merítési arány %	Érettségizett	Felvételizett	Felvett	Felvettek %-a	Merítési arány %	Érettségizett	Felvételizett	Felvett	Felvettek %-a	Merítési arány %	Érettségizett	Felvételizett	Felvett	Felvettek %-a	Merítési arány %	Érettségizett	Felvételizett	Felvett	Felvettek %-a	Merítési arány %	Érettségizett	Felvételizett	Felvett	Felvettek %-a	Merítési arány %
Batsányi János Gimn. és Szakköz.	72	31	18	58,1	25,0	98	55	32	58,2	32,7	74	52	24	46,1	32,4	85	49	27	55,1	31,8	107	46	23	50,0	21,5	81	44	21	47,0	25,9	100	52	33	63,0	33,0
Bethlen Gábor Gimnázium	125	86	57	66,3	45,6	144	94	48	51,1	33,3	121	95	54	56,8	44,6	144	102	51	50,0	35,4	108	83	43	51,8	39,8	132	101	58	53,0	43,9	144	124	74	59,0	51,3
Horváth Mihály Gimnázium	91	58	30	51,7	33,0	113	78	31	39,7	27,4	89	60	25	41,7	28,1	113	69	25	36,2	22,1	68	56	26	46,4	38,2	102	62	27	43,0	26,2	96	65	35	53,0	36,4
József Attila Gimnázium	77	47	30	63,8	39,0	101	67	36	53,7	35,6	99	67	37	55,2	37,4	110	68	28	41,2	25,4	95	65	35	53,8	36,8	77	57	31	54,0	40,2	101	68	36	52,0	35,6
Árpád Fejedelem Gimnázium	46	17	8	47,1	17,4	44	20	7	35,0	15,9	34	11	4	36,4	11,8	38	22	10	45,5	26,3	40	17	7	41,2	17,5	76	17	6	35,0	7,9	90	25	8	32,0	8,8
Radnóti Miklós Gimnázium	211	160	88	55,0	41,7	197	161	91	56,5	46,2	218	176	76	55,1	44,0	213	165	101	61,2	47,4	208	166	90	54,2	43,3	199	159	97	61,0	48,7	195	174	104	59,0	53,3
Ságvári Endre Gyak. Gimnázium	131	100	55	55,0	42,0	137	106	60	56,6	43,8	139	126	65	51,6	46,8	139	113	61	54,0	43,9	107	95	55	57,9	54,4	135	110	60	54,0	44,4	139	120	73	60,0	52,5
Tiszaparti Gimn. és Szakköz.	119	33	16	48,5	13,4	121	33	13	39,4	19,7	129	40	13	32,5	10,1	123	50	17	34,0	13,8	94	31	12	38,7	12,8	102	36	10	27,0	9,8	97	19	4	21,0	41,1
Tömörkény István Gimn. és Szakköz.	170	49	25	51,0	14,7	162	67	31	46,3	19,1	199	78	23	29,5	11,6	176	75	21	28,0	11,9	171	64	22	34,4	12,9	164	66	31	46,0	18,8	168	66	30	45,0	17,8

17. sz. mellékletAz 1. kísérleti évfolyam felvételi eredményei

N é v	Jelentkezett	Felvételt nyert
<u>"A" osztály</u>		
1. Báló Anikó	Bajai Tanítóképző F.	u. o.
2. Bartha Ilona	JGyTF, m - t	-
3. Benke Éva	JATE BTK /a.ford-tolm./	-
4. Czódör Mária	- " - /o. - " - /	u. o.
5. Fekete Katalin	JATE, jog	-
6. Halasi Magdolna	Bajai Tanítóképző F.	u. o.
7. Janek Erzsébet	JGyTF, m - t	u. o.
8. Kardos Julianna	Ker.és Vendéglátóip.F.	-
9. Kiss Éva	JATE BTK /o.ford-tolm./	-
10. Kurai Judit	JATE BTK, o - né	-
11. Ludányi Terézia	Nyiregyh.BGyTF, m-könyvt.	-
12. Nádudvari Ildikó	Bajai Tanítóképző F.	u. o.
13. Nagy Ilona	JATE BTK, m - t	-
14. Nagy Margit	JGyTF, m-népműv.	Bajai Tanítók.F.
15. Nagy Zsuzsanna	Szarvasi Óvónőképző I.	-
16. Pataki Olga	Külker. F., a-f levelező	-
17. Rácz János	JGyTF, m - t	-
18. Rafai Gábor	JATE BTK, m - t	-
19. Sipos Éva	JATE BTK, o - né	-
20. Szabó Ilona	JGyTF, m - t	-
21. Szántó Magdolna	P. TF, né - te	nem jelent meg
22. Szőke Klára	Nyiregyh.BGyTF, m-könyvt.	-
23. Tóth Tibor	JATE, jog	u. o.

N é v	Jelentkezett	Felvételt nyert
<u>"B" osztály</u>		
1. Bagosi Sándor	GAMF, számítógéptechn.	u. o.
2. Biró Sándor	VVE, szervező vegyész- mérnök és Sz.U. Kon- zervipari Technológiai Szak	Sz.U. Konzerv- ipari Techno- lógiai Szak
3. Boros Tibor	Élelmiszerip. F., él. ip. gépész.	u. o.
4. Dávid Tibor	VVE, szervező vegyész- mérnök	u. o.
5. Diós Katalin	JGyTF, mat-fi	JGyTF fi-techn.
6. Fekete Erzsébet	JATE TTK, mat-fi	u. o.
7. Fodor Zsuzsanna	Közl.és Távközl. MF. távközl.	u. o.
8. Gera Tibor	JATE TTK, mat-fi	u. o.
9. Góg Ildikó	- " -	u. o.
10. Horváth Dénes	Közl.és Távközl. MF. gépjárműüzemi	u. o.
11. Horváth László	JGyTF, mat-te	u. o.
12. Lónyi Ferenc	VVE, nehézvegyipari	u. o.
13. Markos Livia	JGyTF, m - o	nem jelent meg
14. R. Nagy Klára	Bajai Tanítóképző F.	u. o.
15. Sipos Ibolya	P. TF., mat-ének	-
16. Sisa Ferenc	Közl.és Távközl.MF. autógépész	-
17. Szabó Margit	JATE TTK, matematikus	u. o.
18. Szalay Mária	JATE TTK, mat-fi	u. o.
19. Tiszai István	BME Vill. mérnöki	u. o.
20. Tóth Judit	JATE TTK, matematikus	u. o.
21. Vári Anikó	JATE TTK, mat-fi	u. o.

N é v	Jelentkezett	Felvételt nyert
<u>"C" osztály</u>		
1. Baranyi Erika	JGyTF, f-te	-
2. Barta Zoltán	Agrártud. E, agrár- mérnök	-
3. Berta Erzsébet	Orvostovábbképző I. Eü.F. védőnő	nem jelent meg
4. Horváth Róbert	SZOTE, orvos	u. o. /előfel- vétellivel 1979- re//
5. Janecskó János	JGyTF, f-rajz	u. o.
6. Jeszenszki Oszkár	SZOTE, orvos	u. o.
7. Keczer Csilla	- " -	-
8. Kiss Katalin	- " -	-
9. Mágori Sándor	JGyTF, f-te	-
10. Miczki Ildikó	Bajai Tanítóképző F.	u. o.
11. Molnár Zsuzsa	- " -	u. o.
12. Nacsa Ildikó	- " -	nem jelent meg
13. Simon Katalin	SZOTE, orvos	-
14. Szabó Margit	Kertészeti F, disznöv. term.	-
15. Tilimpás László	Élelmiszerip. F., ál- latteny.	u. o.
16. Trogmayer Péter	Nyiregyh. Mg-i F. re- pülővez. és Kilián Gy. Rep. M. F.	Kilián Gy. Rep. M.F. /Sz.U./
17. Varga Margit	SZOTE, gyógyszerész	-

15-65/1978. bksz.

Tárgy: Gottl Frigyes
doktori szigorlata.
Melléklet: 1 db disszertáció

Dr. Duró Lajos elvtársnak
tszv. egyetemi docens

H e l y b e n

Professzor Elvtárs!

Mellékelve . Gottl Frigyes: Fakultáció a gimnáziumban

.
című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbírálni sziveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szives figyelmét felhívnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a bírálat elkészítésének és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelte értekezést a bírálat elkészítése után sziveskedjék átadni tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelyezése céljából.

Szeged, 1978. okt. 20.

[Signature]
dékán

A kiadmány hiteles: /

[Signature]
főelőadó

Kapták: Dr. Ágoston György prof. . . .

Dr. Duró Lajos tszv. docens . . társbíró